

ACADEMIA ROMÂNĂ

**EFICIENȚA ENERGETICĂ –
PRIORITATE NAȚIONALĂ PENTRU
REDUCEREA SĂRĂCIEI ENERGETICE,
CREȘTEREA CALITĂȚII VIEȚII
ȘI SIGURANȚA CONSUMATORILOR DE ENERGIE**

AUTORI

Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV):

Cătălin ZAMFIR (coordonator)

Mihai DUMITRU

Adina MIHĂILESCU

Mihnea PREOTESEI

Mariana STANCIU

Elena ZAMFIR

Institutul de Sociologie (INSOC):

Ilie BĂDESCU

Ion GLODEANU

Andreea NICOLAESCU

Adela ȘERBAN

Cu suportul unor specialiști externi:

Virgil Mușatescu

Andreea Negru

Cristian Hetea

Asistență tehnică:

Corina Popa

Viorica Rotaru

Marian Runceanu

Mariana Țică

SEPTEMBRIE 2015

CUPRINS

Introducere	4
Cap. 1. Documentele politice ale Uniunii Europene și românești. Cadrul conceptual general	5
Documentele internaționale și naționale privitoare la eficiența energiei, cu accent pe eficiența socială a energiei	5
Eficiențizarea energetică a clădirilor private	9
Creșterea rolului autorităților publice ca exemplu de eficiență energetică dar și ca permanentă sursă de informare și educație a comunității pentru obținerea unei eficiențe energetice	9
Crearea și dezvoltarea unei piețe dedicate produselor și serviciilor de eficiențizare energetică	10
Cap. 2. Conceptul de sărăcie energetică	12
1. Conceptul de sărăcie energetică	12
2. Clienții vulnerabili	17
3. Metodologia măsurării sărăciei energetice	19
Cap. 3. Sărăcia europeană – România în context european	24
1. Consumul energetic în perioada tranziției	24
2. România: starea energetică în perioada tranziției	26
Cap. 4. Impactul creșterii prețurilor energiei asupra standardului de viață al populației	28
1. Politica față de sărăcia energetică	28
2. Politica pieței economice unice a Europei	32
3. Prețurile energiei: punctul de plecare al tranziției energetice	32
4. Prognoza prețurilor pentru electricitate și gaz pentru 2017/2018	34
5. Contextul social al creșterii prețurilor energiei: sărăcirea produsă de tranziție	38
6. Starea socială a României	41
7. Impactul creșterii prețurilor energiei asupra standardului de viață	44
8. Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei – un rol cheie în <i>tranziția energetică</i>	49
Cap. 5. Caracteristicile termice ale locuințelor	51
1. Tipul de locuințe	51
2. Costul ocupării locuinței	56
3. Modalitatea de încălzire a locuințelor	57
4. Două probleme critice ale sistemului de încălzire	60
4.1. Criza termoficării centrale	60
4.2. Criza energetică a satului	62
4.3. Materialul de construcție al caselor : efecte energetice	63
4.4. Urgența unei concepții/ strategii naționale de îmbunătățire a calității energetice a locuințelor	66
5. Nevoia de locuințe sociale	69
Cap. 6. Politica și cultura consumului social de energie	70
1. Conceptul de cultură energetică	70
2. Strategii de promovare a culturii energiei	70
a. Promovarea culturii energetice în legătură cu construcția și reabilitarea clădirilor	71
b. Promovarea culturii energetice în legătură cu modul de utilizare a mijloacelor de transport	72
c. Promovarea culturii energetice în legătură cu modul în care se desfășoară activitățile casnice	73

d. Contribuția (programe de informare, conștientizare, educare) instituțiilor publice, școală, sănătate, administrația publică, mass-media, cercetare, la dezvoltarea unei culturi a eficienței consumului de energie	74
Cap. 7. Concluzii și recomandări	75
Anexe: Studii de suport	82
Cap. 8. Câteva studii de comunități	82
8.1. O tipologie a vulnerabilităților și a adresabilității din perspectiva măsurilor compensatorii de protecție socială	82
8.2. Mecanisme și factori de vulnerabilizare socială. O analiză de date calitative colectate în cadrul realizării de studii de caz în comunități rurale	86
8.3. Tipuri de comunități locale construite prin combinarea factorilor de mediu, sociali și economici/oportunităților/surselor de venit. Tipuri de vulnerabilități din perspectiva „sărăciei energetice”	87
8.4. Tipuri de gospodării. Venituri, cheltuieli, consum energetic, vulnerabilități din perspectiva „sărăciei energetice”	91
Cap. 9 Consumul energetic în comunitățile vulnerabile de romi: diagnoză și direcții de acțiune	97
9.1. Considerații generale privind situația comunităților sărace de romi din experiența de lucru	97
9.2. Posibile soluții	98
9.3. Diagnoza și tipologia comunităților de romi vulnerabile, aflate în situații de sărăcie	99
9.4. Costul consumului energetic în bugetele de familie; profilul consumatorului vulnerabil	100
9.5. Analiza pe tipuri de bugete de familie	101
9.6. Dinamica consumului energetic al consumatorului casnic	102
9.7. Impactul costului consumului de energie asupra riscului de sărăcie al diferitelor grupuri sociale	102
9.8. Politici sociale de suport a consumatorului vulnerabil	103
Cap. 10. Politica și cultura consumului social de energie	104
10.1. Propuneri/ direcții de politică pentru creșterea eficienței sociale a energiei	104
10.2. Conceptul de cultură energetică și strategii de promovare a culturii energiei	108
10.3. Consum eficient de energie, sursă a scăderii sărăciei	113

Introducere

Pe parcursul realizării acestui program de analiză, am constatat cu surpriză că avem în față un proces de schimbare a societății noastre de o complexitate pe care nu o bănuiam. Se construiește un sistem nou de organizare tehnică, economică și administrativă, de mare amploare, conceput cu finețe de către specialiști energeticieni și economiști, bazat pe o concepție coerentă, înalt elaborată. În acest program este inclusă și direcția de construcție a mecanismului de protecție socială, importantă pentru asigurarea sustenabilității sociale și politice a implementării noului sistem.

La început, am fost oarecum surprinși de faptul că specialiștii noștri au decis să promoveze un program de explorare a contextului social al acestui proces de schimbare și de estimare a impactului său social.

ANRE, care a inițiat acest program de analiză, a formulat explicit în chiar titlul temei un principiu director: *Creșterea eficienței energetice prioritate națională pentru reducerea sărăciei energetice, creștere a calității vieții și a siguranței consumului de energie.*

În contextul unuia dintre ultimii pași importanți ai integrării europene într-o piață economică comună, liberalizarea prețului energiei este de natură a genera un pachet de probleme sociale pe care ANRE dorește să le semnaleze. Totodată, este indicată și direcția de acțiune de perspectivă: creșterea eficienței energetice.

Există o largă literatură de suport tehnic al acestui program energetic de schimbare/ reformă. Ne-am confruntat însă cu lipsa cercetărilor dedicate componentei sociale a implementării noului sistem energetic. Și indicatorii social-economici oferiți de instituțiile specializate sunt excesiv de subdezvoltați pe componenta socială relevantă. Timpul acordat realizării acestei analize a fost un factor de stres și limitator al efortului nostru.

Contribuția pe care noi, sociologii, am putea să o aducem este de a identifica **vulnerabilitățile sociale a ceea ce poate fi considerată a fi dimensiunile unei adevărate reforme energetice.**

Pentru o acțiune coerentă și înalt motivată de implementare a reformei sistemului energetic, inclusiv de prevenire/ reducere a sărăciei energetice, este vital ca toți actorii implicați, în special factorul politic, să-și lărgască înțelegerea problemei: dacă partea tehnică și economică a domeniului energiei este înalt consistentă, componenta socială este sever deficitară.

În ANEXĂ sunt incluse și 3 studii de suport pentru realizarea acestui studiu.

Acest studiu a fost realizat cu suportul experților de la ANRE.

Profesor univ. dr. Virgil Mușatescu ne-a oferit un sprijin deosebit pentru a putea să înțelegem rapid complexitatea programului de reformă a sistemului de energie.

Capitolul 1. Documentele politice ale Uniunii Europene și românești. Cadrul conceptual general

Documentele internaționale și naționale privitoare la eficiența energiei, cu accent pe eficiența socială a energiei¹

Pachetul referitor la **Climă și Energie** propus în 2008 de Comisia Europeană, adoptat și completat cu un cadru legislativ în 2009, a fixat în domeniul energetic o strategie a Uniunii Europene pe termen lung prin promovarea unei energii sustenabile. Prin acest Pachet au fost stabilite țintele principale până în 2020:

- reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu 20% față de nivelul anului 1990;
- creșterea la 20% a ponderii surselor regenerabile de energie în consumul final de energie;
- reducerea cu 20% a consumului de energie primară prin îmbunătățirea eficienței energetice.

În 2010, în documentul strategic al Consiliului European, *Europa 2020*, eficiența resurselor de energie apare ca un obiectiv important de realizat. În acest context, Comisia Europeană adoptă un document separat *Energie 2020 – O strategie pentru energie competitivă, durabilă și sigură*, care fixează și definește clar prioritățile energetice pe o perioadă de zece ani. Această strategie este dublată de un plan de acțiune privind realizarea unei *rețele energetice europene integrate în domeniul infrastructurii energetice ante și post 2020*. Sunt fixate și coridoarele prioritare ale Uniunii Europene pentru transportul de energie electrică, gaz și petrol. Prin documentele sale de strategie energetică și de politici în zona producției și consumului de energie, Uniunea Europeană și-a propus până în 2030 reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră la nivelul statelor Uniunii cu 32% față de nivelul din anul 1990.² Totodată, politicile europene ținesc creșterea cu 20% a eficienței energetice a consumului și susținerea eficienței costurilor de producere a energiei, în special prin utilizarea de infrastructuri de cogenerare.³

Estimările Comisiei Europene indicau în 2011 o rată de realizare de două ori mai scăzută față de țintele preconizate pentru anul 2020 de reducere cu 20% a consumului de energie primară. În consecință, în 2011, Comisia Europeană a dezvoltat și adoptat "*Planul 2011 pentru eficiență energetică*"⁴, urmat în 2012 de

¹ Constrânși de nevoia de comprimare a raportului sub aspectul numărului de pagini, materialul inclus în acest capitol constituie o foarte scurtă sinteză selectivă a documentelor semnificative pentru tema analizată. Documentele internaționale și naționale studiate și consultate sunt listate la capitolul *Bibliografie*.

² Comisia Europeană, *Un cadru pentru politica privind Clima și Energia în perioada 2020-2030*, ianuarie 2014.

³ A se consulta Directiva pentru Cogenerare 2004/08/EC.

⁴ În relație cu inițiativa emblematică *Europa 2020 pentru o Europă eficientă în ceea ce privește resursele*.

Directiva 2012/27/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind **eficiența energetică**. Aceasta prevede stabilirea unor obiective orientative naționale de eficiență energetică pentru anul 2020.

În contextul preocupărilor constante pentru identificarea unor soluții de suveranitate energetică a Europei, Comisia Europeană, în 2014, lansează “*Strategia europeană a securității energetice*” pentru diminuarea dependenței de importurile de energie. Acestea reprezentau în 2014 mai mult de jumătate din nevoile sale. Strategia a fost astfel corelată cu una din prioritățile majore ale CE de realizare a *Uniunii energetice*.

Complementar acestor cadre de politici publice europene, se dezvoltă și alte instrumente de control și de stimulare a creșterii eficienței energetice pe plan global cu impact social pozitiv. Adoptarea unor inițative ca *Planul de Acțiune pentru Energie Durabilă* (PAED) sau *European Energy Award* (EEA) precum și extinderea ISO în domeniul responsabilității sociale (corporative) prin *ISO 26000:2010 privind responsabilitatea socială*⁵ aduce în prim plan eficiența socială a acestor documente cadru. Rolul organizațiilor centrate pe impactul pozitiv al eficienței energetice asupra comunităților aduc în prim plan principii de bază ca: *responsabilitate, transparență, comportament etic, respectarea intereselor stakeholder-ilor, a statului de drept, a normelor internaționale de comportament, a drepturilor omului*. Aceste principii devin obligatorii pentru utilizatorii ISO 26000. Care trebuie să le ia în considerare. Acestea sunt strâns corelate cu tehnici organizaționale de *guvernare rațională, cu respectarea drepturilor consumatorilor, cu respectarea unor practici echitabile de muncă, de protecție a mediului, de operare a acțiunilor în acord cu nevoile consumatorilor prin implicarea și dezvoltarea comunității*. Suplimentar, a fost adoptat *ISO 50001:2011 privind sisteme de management în energie, Schema unui audit ecologic etc.*

În contextul propunerilor/ direcțiilor de politică pentru creșterea eficienței sociale a energiei, eficiența energetică apare nu numai ca un instrument de a economisi bani și resurse, dar și ca o necesitate de adaptare flexibilă la nevoile consumatorilor. Eficiența energetică aduce soluții viabile pentru grupuri/persoane cu risc de excluziune socială/ consumatorii vulnerabili. În același timp, eficiența energetică contribuie nu doar la economisirea surselor de energie, reducerea gazului de seră și a emisiilor de carbon ci și la crearea de noi locuri de muncă⁶.

România a preluat prin politicile sale energetice principiile propuse de documentele programatice ale UE, în special prin *Directiva privind eficiența energetică*, dar și prin alte documente relevante și a adoptat măsuri legislative corespunzătoare referitoare la aplicarea lor în context național.

Cadrul legislativ național stabilește prin **Legea nr. 123/2012** a energiei electrice și a gazelor naturale, cu modificările ulterioare, **atribuțiile ANRE**. Sunt

⁵ ISO 26000 sau ISO SR.

⁶ Într-un studiu recent, „Harta 2050: un ghid practic către o Europă prosperă”, Fundația Climatul European confirmă că țintele ambițioase pentru eficientizarea energetică este o pre-condiție pentru o economie europeană cu un nivel scăzut de carbon. Sursa: <http://www.roadmap2050.eu/attachments/files/EnergySavings2020-FullReport.pdf>

stipulate aspectele privind promovarea eficienței energetice și protecția consumatorului, inclusiv sprijinirea clienților vulnerabili. (În legislația națională, **consumatorul vulnerabil** este definit ca fiind “persoana singură/familia care nu își poate asigura menținerea locuinței în condiții adecvate de temperatură, respectiv 21⁰C”, ca urmare a unui quantum redus de venituri.⁷ Pe lângă subvenționarea prețului facturat populației pentru energia termică furnizată în sistem centralizat, pentru consumatorii vulnerabili cu venituri sub un barem stabilit și care nu dețin anumite bunuri mobile sau imobile, legislația prevede ca măsură de protecție suplimentară, acordarea de ajutoare lunare pentru încălzirea locuinței. Sunt avute în vedere toate formele de energie prin care poate fi asigurat un confort termic (energie termică, gaze naturale, energie electrică lemne, cărbuni și combustibili petrolieri), deși există plafoane și sume de ajutor diferențiate⁸.)

Legea nr. 121/2014 referitoare la eficiența energetică stabilește cadrul legal pentru:

- elaborarea programelor de informare și de motivare a consumatorilor mici de energie, inclusiv cei casnici, pentru a utiliza eficient energia;
- identificarea instrumentelor și politicilor de promovare a schimbării comportamentale, care pot include stimulente financiare, acces la finanțare, împrumuturi nerambursabile sau subvenții;
- diseminarea transparentă a informațiilor privind mecanismele de eficiență energetică, financiară și juridică tuturor actorilor relevanți de pe piață⁹.

Legea adoptată în iulie 2014 în Parlamentul României, transpune în fapt **Directiva 2012/27UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012** referitoare la eficiența energetică. Îmbunătățirea eficienței energetice apare aici ca un obiectiv strategic al politicii energetice naționale având în vedere “realizarea siguranței alimentării cu energie, dezvoltării durabile și competitivității la economisirea resurselor energetice primare și la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. Măsurile de politică în domeniul eficienței energetice se aplică pe întreg lanțul: resurse primare, producere, distribuție, furnizare, transport și consum final. Până în anul 2020 se stabilește o țintă națională indicativă de reducere a consumului de energie cu 19%.” (**Raport de Progres ANRE, aprilie 2015**, p. 2). Legea 121/2014 a actualizat și un nou **Plan național de acțiune în domeniul eficienței energetice, PNAEE 2014-2020**, aprobat prin HG 122/2015. Acesta propune un cadru general al acțiunilor la nivel național pentru eficiență energetică care să țină seama de componentele și structura **Modelului European**. Totodată, în acord cu prevederile legii din 2014, în cadrul Autorității Naționale de Reglementare în domeniul Energiei,

⁷ Ordonanța de Urgență Nr. 70 din 31 august 2011 privind măsurile de protecție socială în perioada sezonului rece, cap. II, art 6.

⁸ Pentru acordarea ajutorului cu energie termică, limita venitului mediu net lunar pe membru de familie este de 786 lei în cazul familiilor și 1.082 lei în cazul persoanei singure. Dacă locuința este încălzită cu gaze naturale, energie electrică, lemne, cărbuni și combustibili petrolieri, limita venitului net pe membru de familie este de 615 lei atât în cazul familiilor cât și în cazul persoanei singure. (Ordonanța de Urgență 70/31 august 2011, art. 7-11.) Ajutoarele pentru încălzirea locuinței cu energie electrică se acordă doar dacă consumatorul face dovada că acesta este principalul sistem de încălzire utilizat. (Ordonanța Guvernului nr. 27/29 august 2013 pentru modificarea și completarea OU nr. 70/2011 privind măsurile de protecție socială în perioada sezonului rece).

⁹ Responsabilități și atribuții în acest sens revin *Departamentului pentru eficiență energetică* din cadrul ANRE.

prin Ordinul nr- 95/2014 a Președintelui ANRE este înființat **Departamentul pentru Eficiența Energetică**. Acest Departament are ca principale atribuții:

- Elaborarea propunerilor de politici și legislație secundară în domeniul eficienței;
- Monitorizarea stadiului implementării Planului Național de acțiune în domeniul eficienței energetice și a programelor aferente de îmbunătățire a eficienței energetice la nivel național 2014-2020 dar și a economiilor de energie;
- Asigurarea supravegherii pieței de echipamente și aparate pentru care există reglementări specifice privind eficiența energetică și proiectarea ecologică;
- Transmiterea către Guvern, în vederea informării Comisiei Europene, până la data de 30 aprilie a fiecărui an , începând cu anul 2015, a unui raport privind progresul înregistrat în îndeplinirea obiectivelor naționale de eficiență energetică ;
- Autorizarea auditorilor energetici din industrie și atestarea managerilor energetici. (Vezi Raportul de Progres ANRE, aprilie 2015, p.3).

Referitor la locul României în Europa privind eficiența energetică, evoluția unor indicatori macroeconomici ai consumului de energie constată scăderea consumului de energie primară pe locuitor în valoare de 1,543 tep/locuitor în anul 2013. Valorile, conform datelor Eurostat, se situează însă mult sub valoarea medie a UE 27 (3,375 tep/locuitor în anul 2011). Deși România, în perioada 2007-2012, a scăzut cu circa 42% în intensitatea energetică a industriei, datorită măsurilor de creștere a eficienței energetice și a restructurării în perioada de criză, aceasta rămâne mai mare comparativ cu valoarea medie UE. De aceea, politicile energetice vor trebui să se axeze pe măsuri active de creștere a eficienței energetice prin înlăturarea principalelor cauze care blochează procesul tehnologic modern, pentru a asigura o dezvoltare durabilă. Moștenirea unor structuri generate de o economie centralizată este încă o piedică în acțiuni de eficientizare energetică.

Hotărârea de Guvern nr. 122/2015 privind aprobarea *Planului național de acțiune în domeniul eficienței energetice* (PNAEE 2014 – 2020) atribuie *Departamentului pentru eficiență energetică* al ANRE sarcina de a monitoriza stadiul implementării PNAEE și a programelor aferente de îmbunătățire a eficienței energetice la nivel național.

În România, politicile și măsurile active pentru creșterea eficienței energetice, reducerea sărăciei energetice și protecția consumatorilor vulnerabili trebuie să ia în calcul dificultățile contextului național: intensitatea producției energetice din România depășește valoarea medie din statele membre UE, iar ponderea persoanelor aflate în risc de sărăcie sau excludere socială clasează România în perioada 2011-2012 pe locul doi în UE. Astfel, în cazul consumului casnic de energie, diseminarea susținută a beneficiilor către consumatorii vulnerabili, rezultate din schimbările eficiente din punct de vedere energetic, apare ca o condiție necesară asigurării unui standard decent de viață cerut de contextul european.

În acest sens, pentru protejarea consumatorilor vulnerabili aflați în risc de sărăcie energetică, ANRE împreună cu MMFPSPV vor coordona ***Planul de acțiune 2015-2020***, parte integrantă din **Strategia Națională privind Incluziunea Socială și Reducerea Sărăciei 2015-2020**. Acesta, conform reglementărilor UE în domeniu, va identifica soluții pertinente/pragmatice la problemele persoanelor vulnerabile, cu risc de sărăcie energetică. În prezent Planul este publicat pe site-ul MMFPSPV în vederea dezbaterii publice. Urmează a fi aprobat prin Hotărâre de Guvern.

România și-a asumat creșterea eficienței sociale a energiei prin raportare la câteva obiective majore:

Eficientizarea energetică a clădirilor private

Concluziile Consiliului European din 10 iunie 2011 privind Planul 2011 pentru eficiență energetică a subliniat faptul că 40 % din consumul final de energie al Uniunii Europene este reprezentat de clădiri. Pentru a beneficia de posibilitățile de creștere economică și de ocupare a forței de muncă în sectoarele comerțului specializat și construcțiilor, statele membre ar trebui să instituie o strategie pe termen lung, post-2020 pentru mobilizarea investițiilor în renovarea clădirilor rezidențiale și comerciale în vederea îmbunătățirii performanței energetice a parcului imobiliar. Aceasta va stimula totodată atât producția de articole de construcție cât și activitățile profesionale legate de arhitectură, consultanță și inginerie. Acțiunile propuse ar putea astfel să aducă pe lângă renovările de profunzime ale clădirilor și o eficiență pe termen lung în sfera costurilor pentru consumatori prin reducerea evidentă atât a volumului de energie furnizat, cât și a consumului de energie final al unei clădiri. Performanța energetică va fi evident, foarte mare. Cu toate aceste angajamente asumate de România prin Programul de reabilitare termică a blocurilor de locuințe introdus prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.18/2009, cu completările ulterioare, ritmul actual în care se desfășoară lucrările de reabilitare termică, evidențiază o capacitate redusă a României de a-și onora angajamentele privind creșterea eficienței energetice cu 20% până în 2020.

Creșterea rolului autorităților publice ca exemplu de eficiență energetică dar și ca permanentă sursă de informare și educație a comunității pentru obținerea unei eficiențe energetice cu impact social pozitiv.

România va urmări, în cadrul unei abordări integrate, restructurarea și responsabilizarea organismelor/autorităților publice în gestionarea mai eficientă, mai rațională a propriului consum de energie și a aprovizionării cu energie. Ele trebuie să se impună ca modele/exemple pozitive pentru consumatorii privați privind economiile de energie și protecție a mediului în procesul aprovizionării și consumului.

Autoritățile publice trebuie să devină un actor cheie în relația de informare și documentare a principalilor consumatori energetici cu posibilitățile multiple și alternativele moderne, eficiente de acces la aprovizionare și consum energetic. În formarea unui comportament de consum energetic rațional, ele vor trebui să implice tot mai mult comunitatea și membrii ei în acțiuni de conștientizare a creșterii eficienței energetice prin măsuri active de optimizare a consumului energetic.

Obligativitatea reducerii/diminuării unor riscuri sociale pentru grupurile vulnerabile afectate de sărăcie este o parte a politicilor publice în sfera energetică.

Crearea și dezvoltarea unei piețe dedicate produselor și serviciilor de eficientizare energetică

O piață dedicată eficientizării energetice poate constitui un pilon important în implementarea politicilor pentru creșterea eficienței sociale a energiei. Promovarea consumului de produse de iluminat, autovehicule, aparate electrice și electrocasnice, produse pentru construcții eficiente din punct de vedere energetic ar putea constitui platforma unei noi ramuri industriale productive¹⁰. Pe de altă parte, promovarea serviciilor care oferă soluții pentru îmbunătățirea cantității de energie utilizată sau performanța clădirilor poate constitui fundamentul unei noi industrii a serviciilor. De exemplu, programul privind creșterea performanței energetice a blocurilor de locuințe introdus în România prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 18/2009 a crescut piața produselor și serviciilor în construcții (în februarie 2015¹¹ se estima că reabilitarea termică a numai 3% din clădirile publice pe an calendaristic ar duce la creșterea pieței de polistiren expandat cu 10%).

Cu toate acestea, nivelul foarte redus, aproape inexistent al unei astfel de piețe în România, situează România pe o poziție marginală în lume (atât față de statele Europene, cât și față de SUA). De aceea un imperativ ce ar trebui să constituie o preocupare centrală a politicilor energetice naționale este cel legat de crearea unui cadru modern, adecvat industriei pentru implementarea unor măsuri energetice eficiente.

Documentele Comisiei Europene aprobate în 2012, 2013 și 2015 ale *Citizens' Energy Forum* de la Londra, dar și concluziile *Grupului Consultativ privind Consumatorul European*¹² prezintă vulnerabilitatea consumatorilor ca fiind o îngrijorare în creștere datorită actualei și viitoarei creșteri previzionate a prețurilor la energie. Statelor membre le revine o responsabilitate precisă de a asigura protecție efectivă și asistență consumatorilor aflați în situații de dificultate cauzate de sărăcia energetică. Forumul Comisiei Europene solicită statelor membre să coroboreze implementarea pachetului 3 energie cu prevederile noii *Directive de eficiență energetică*. Astfel vor fi identificate corect condițiile și nevoile specifice consumatorilor vulnerabili pentru un răspuns diferențiat la problemele lor. Consumatorii vulnerabili vor beneficia astfel de noile măsuri de eficiență energetică în baza principiilor RASP (*reliability, affordability, simplicity, protection, empowerment*) - *energie sigură, accesibilă ca preț, reguli simple și informare, protecție a consumatorilor*) prezente în documentul strategic **2020, Energy Customer Vision** pentru o piață europeană cu beneficii pentru consumatori. Accesibilitatea energetică tinde să fie înțeleasă în discursul european nu doar ca o condiție indispensabilă generării de bunăstare, cât mai ales ca un instrument indispensabil

¹⁰ Sursa: http://www.eib.org/epc/ee/documents/ro_factsheet_energy_efficiency_ro_2013.pdf

¹¹ Sursa: <http://www.arenaconstruct.ro/sub-10-din-vanzarile-de-polistiren-expandat-sunt-pentru-reabilitarea-blocurilor/>

¹² European Consumer Consultative Group

asigurării unei vieți sociale demne, echitabile. Asigurarea unor drepturi/nevoi fundamentale ale omului, de la cele primare legate de subzistență biologică, până la cele de participare civică, politică, culturală, școlară etc. necesare integrării în comunitate sunt strâns conectate cu accesul la surse de energie. Inegalitatea, marginalizarea și excluziunea socială, cel mai adesea, au ca o componentă de bază și deprivarea/sărăcia energetică. Completarea drepturilor fundamentale ale omului cu un **drept universal la energie** s-a dezvoltat în acest context pe fondul conștientizării nevoii acute de implicare instituțională organizată pentru combaterea și eradicarea *sărăciei energetice*.¹³

¹³ A se consulta în acest sens declarația Secretarului General ONU Ban Ki-moon în cadrul *Clean Energy Ministerial Meeting*, Seul, 12-13 Mai 2014, ca urmare a lansării inițiativei “Sustainable Energy for All”. (<http://www.un.org/press/en/2014/sgsm15839.doc.htm>).

Capitolul 2. Conceptul de sărăcie energetică

1. Conceptul de sărăcie energetică

În contextul preocupărilor pentru asigurarea accesului populației la energie s-a lansat un concept distinct, **sărăcie energetică** (*energy poverty*), datorat, în principal, specialiștilor energeticieni.

Inițial se părea că sărăcia energetică este o simplă componentă a sărăciei în general și, în consecință, observată implicit prin tratarea sărăciei în general. În paradigma generală a sărăciei, aceasta este tratată ca **deficit de resurse financiare actuale (lunare)**. În consecință, în cazul sărăciei energetice, se stabilește un **prag de sărăcie energetică, un venit lunar minim** care se presupune că asigură un trai decent energetic; în consecință, un suport financiar va fi suficient să scoată din sărăcie pe cel în dificultate. **Venitul minim garantat (VMG)** reprezintă un prag general de sărăcie care desparte sărăcia de bunăstare. În practică, la **venitul minim garantat** s-a adăugat **ajutorul pentru încălzire** ca un supliment în lunile de iarnă.

În discuțiile actuale, s-a conturat însă o nouă perspectivă asupra temei sărăciei energetice. Unii specialiști consideră că sărăcia energetică trebuie tratată ca distinct de sărăcia în general. Argumentul principal este că ea poate fi tratată politic distinct (deficit de resurse financiare pentru cumpărarea unui minim decent de energie) și **lichidat total** printr-un sprijin financiar care poate fi calculat cu precizie. Alți specialiști atrag atenția că starea de sărăcie energetică nu poate fi redusă la deficitul de resurse financiare **actuale** (de regulă lunare) și lichidată prin suport financiar lunar. Ea este o stare socială mult mai complexă: precaritatea energetică a condițiilor de viață, în primul rând starea locuinței, dar și accesul la sistemul de furnizare a energiei.

Consumul de energie a populației a fost de la începutul societății moderne tratat ca o problemă social importantă. Politic, consumul energetic a apărut în diferite forme:

- a. Susținerea sistemului public de producere și transfer a energiei către consumatorii economici și domestici. Politica energetică se referă la asigurarea producerii/ procurării de energie, la sistemul de furnizare a energiei, la prețurile energiei.
- b. Asigurarea accesului la rețeaua de energie a tuturor consumatorilor, economici, publici și privați.
- c. Asigurarea șansei populației de a avea acces la resursele de energie, ca un **drept uman universal**. Politica de susținere a consumului domestic ia diferite forme: subvenția consumului energetic al întregii populații, care a fost practică extinsă în societățile comuniste, sprijinirea consumului energetic a segmentului sărac de populație, protecția populației prin asigurarea unor prețuri accesibile ale energiei pentru populație. În perioada tranziției, există practici de promovare a unor prețuri excesive ale energiei, generatoare de profituri artificiale de mari pentru furnizori ("băieții șmecheri").

Dincolo de diferențele de formulare, există un larg consens asupra sensului conceptului. **Sărăcia energetică** desemnează imposibilitatea unei persoane sau unei gospodării de acoperire a nevoilor energetice minimale: iluminat, încălzirea optimă a locuinței pe timp de iarnă, susținerea facilităților de gătit și asigurarea apei calde în locuință, dar și utilizarea mijloacelor de comunicare care presupun utilizarea de energie.

În principal, sărăcia energetică este cauzată de trei surse distincte: **un nivel scăzut al veniturilor actuale**, absența infrastructurii și tehnologiilor necesare sau inaccesibilitatea lor din alte cauze decât lipsa banilor și condiții de viață, care nu asigură o utilizare eficientă a energiei (mai ales locuință cu deficite energetice).

Populația afectată de sărăcie energetică este caracterizată printr-un consum redus de energie sau folosirea unor combustibili poluanți (nocivi deopotrivă pentru sănătatea persoanelor expuse direct, cât și pentru mediu) sau prin dificultatea accesării constante și în timp util a surselor de energie necesare asigurării nevoilor de bază.

Agencia Internațională pentru Energie, accentuează în definiția sa a sărăciei energetice accesul la diferite surse energetice: de la accesul la servicii energetice moderne, înțelegând prin acestea racordarea/conectarea gospodăriilor la rețelele publice de electricitate, gaze naturale sau de termoficare, până la existența unor facilități de a găti fără riscul producerii de noxe poluante în locuință.¹⁴

*Sărăcia energetică este o problemă mondială, dar și a țărilor dezvoltate. Jean-Pascal Tricoire, Președinte CEO al Schneider Electric estimează: Deși o treime din locuitorii planetei beneficiază de energie sigură și accesibilă, 1,3 miliarde de oameni nu au în continuare acces la electricitate și există sute de milioane de persoane, în țările dezvoltate, ale căror facturi la electricitate îi împing într-o situație de sărăcie energetică.*¹⁵

Sărăcia în raport cu combustibilul (fuel poverty)¹⁶, o componentă a sărăciei energetice, desemnează incapacitatea financiară a unei persoane sau a unei gospodării de a-și susține cheltuielile necesare asigurării nevoilor energetice minime, în condițiile existenței unei infrastructuri energetice accesibile și a unor servicii moderne de furnizare a energiei. Conceptul de sărăcie în raport cu combustibilul reflectă preocupările actuale ale instituțiilor europene de a dezvolta un sistem de politică a sprijinului focalizat pe persoanele care nu dețin veniturile necesare accesului unui minim decent de consum energetic. În acest context, conceptul cheie promovat este cel de **consumator vulnerabil**, adică persoana sau gospodăria aflată în risc de sărăcie energetică datorat în principal deficitului de resurse financiare.¹⁷

Problema acestei definiții constă în aplicabilitatea ei. Este simplă și elegantă, dar nu se ia în considerare accesul la rețelele de energie și nici **calitatea energetică a mediului, mai ales a celui locativ, acumulat istoric**. Accesul financiar la utilizarea resurselor energetice poate să nu ducă la asigurarea unui climat energetic satisfăcător

¹⁴ <http://www.iea.org/topics/energypoverty/>.

¹⁵ http://www.bursa.ro/schneider-electric-incearca-sa-combata-saracia-energetica-213525&s=companii_afaceri&articol=213525.html

¹⁶ **O propunere de metodologie pentru determinarea sărăciei energetice în România**
Virgil Mușatescu și Ion Sotir Dumitrescu Trimitere bibliografică

¹⁷ Directivele Comisiei Europene 72/2009 și 73/2009.

datorită mediului locativ cu grave probleme de izolare termică, care produce o scădere a eficienței consumului energetic procurat cu bani.

Politica antisărăcie energetică riscă să reducă atenția la deficitul de resurse financiare care generează o politică simplistă de sprijin financiar. Ea riscă să ia ca dată o situație care poate caracteriza într-o măsură ridicată doar țările dezvoltate: ”în condițiile existenței unei infrastructuri energetice accesibile și a unor servicii moderne de furnizare a energiei”. O politică adecvată de asigurare a unui acces decent la energie trebuie să ia în considerație nu numai veniturile actuale, dar și, dacă este cazul, a schimbării mediului de viață care poate produce sistematic sărăcie energetică.

Practic politica actuală exprimă efectul acestei reduceri simpliste a sărăciei energetice la deficitul de venituri actuale. Ca și ajutorul social, **ajutorul de încălzire** este dat pe baza *testării mijloacelor* și *diferențiat* în funcție de distanța dintre pragul de sărăcie stabilit și mijloacele disponibile. El completează ajutorul social care este acordat pe întreaga durată a anului, făcându-l mai specific, reprezentând o problemă de deficit financiar accentuat în perioada friguroasă a anului.

Devine însă tot mai nemulțumitor să tratezi sărăcia energetică ca un simplu caz de sărăcie și să-l tratezi în aceeași manieră. Ajutorul pentru încălzire a fost inițial considerat a fi suficient pentru scoaterea din sărăcia energetică, acționând în același fel cum acționează politica antisărăcie. Și sărăcia energetică este determinată de deficitul de bani. Oferind bani, poți desigur să îmbunătățești și accesul la energie, dar s-ar putea ca rezultatul să fie diferit de cel așteptat. În majoritatea cazurilor, persoanele cu niveluri scăzute de venit locuiesc în clădiri cu izolare termică inadecvată. În plus, accesul la energie este blocat și de accesul la sistemul public de furnizare a energiei, care adesea nu depinde de resursele financiare ale persoanelor.

Și definiția **sărăciei ca deficit de resurse financiare**, care este fundamentală în concepția actuală a combaterii ei, începe ea însăși să se dovedescă a fi o simplificare inacceptabilă. Ea a fost lărgită de exemplu cu conceptul de **excluziune socială** devenit standard în discursul politic European.

Credem din toate aceste considerente că în jurul conceptului de sărăcie energetică începe să se cristalizeze o paradigmă științifică și politică distinctă.

Există un anumit consens în jurul următoarei înțelegeri a structurii sărăciei energetice: **dificultatea sau incapacitatea unei persoane/ familii de a dispune de servicii energetice esențiale la un preț pe care și-l poate permite asigura, complementar cu deținerea unui mediu de viață, acumulat istoric, cu un grad adecvat de protecție energetică. Deficitul de resurse financiare trebuie deci extins: nu numai de a nu putea procura energia necesară, dar și de a îmbunătăți caracteristicile energetice ale mediului său de viață: de a îmbunătăți locuința, de a se conecta la sistemul energetic etc.**

După cum se vede, într-o asemenea definiție a sărăciei energetice nu cade accentul doar pe ”deficiul de resurse financiare de a cumpăra energia necesară”, ci ia în considerare și capacitatea, oferită de totalitatea condițiilor de viață necesare unei **folosiri eficiente a energiei**.

Este important să se lărgescă paradigma, ceea ce se poate numi **bunăstarea energetică**: la sărăcia/lipsa de sărăcie energetică, **eficiența umană a utilizării energetice**, complementară cu **eficiența utilizării economice a energiei**.

Bunăstarea/sărăcia energetică depinde, în consecință, de o serie de factori distincți, dar interdependenți:

1. Veniturile disponibile pentru obținerea energiei necesare. Familia nu are bani pentru a obține/ cumpăra energia necesară, mai ales în perioadele friguroase. Există și o *sărăcie energetică blândă*: în perioadele foarte călduroase, resursele financiare de a avea un climat confortabil lipsit de căldură excesivă. Frigul, datorită efectelor sale negative importante asupra sănătății, este mult mai important decât excesul de căldură.

2. Venituri disponibile pentru investiții în îmbunătățirea energetică a condițiilor de viață.

3. Veniturile persoanelor nu depind doar de poziția individuală în sistemul muncii și de efortul său, ci și de contextul politic global: politica veniturilor, în special politica salarială, mecanismele de negociere colectivă al cărui rezultat sunt veniturile individuale. În momentul actual, în România se pune în discuție necesitatea de schimbare a politicii salariale, mai general a veniturilor. O schimbare a politicii veniturilor este de natură a schimba și problema deficitului individual de venituri.

4. Calitatea energetică a locuinței: dacă locuința oferă un spațiu de protecție termică (căldură iarna și răcoare vara) la un cost rezonabil. Calitatea construcției, inclusiv defectele locuinței (acoperiș stricat, ferestre neetanșe, pereți care nu izolează), face ca un cost mult mai ridicat să nu poată asigura o încălzire rezonabilă. Deci, mai mulți bani pot să nu asigure automat condiții de obținere a încălzirii necesare. Calitatea energetică a locuinței nu este rezultatul acumulat al grijii personale penru locuință, dar și al unei politici trecute de construcție a locuințelor. Standardele energetice de construcție sunt foarte importante. Se adaugă aici și calitatea sistemului colectiv de încălzire care, în condițiile actuale, prezintă un nivel scăzut de eficiență, presupunând un cost mai ridicat al încălzirii. Consumul energetic este determinat deci în mare măsură de **istorie**, nu numai de veniturile actuale: eficiența utilizării energiei, rezultat al unui proces istoric și poate fi corectat în timp, cu costuri ridicate care implică adesea intervenția sistemului public.

5. Accesul la diferite tipuri de surse energetice: accesul la termoficare/ prezența unei termoficări de calitate cu prețuri scăzute, accesul la sistemul de gaze (localități sau zone neconectate la sistemul de gaze), dar și, pentru multe persoane, costul conectării la sistemul public poate fi prohibitiv; sunt încă 1-2% locuințe care nu sunt conectate la sistemul electric, inclusiv, datorită lipsei actelor de proprietate a locuinței. Neconectarea la electricitate este extrem de gravă pentru că nu oferă posibilitatea de conectare la sistemul de comunicare publică. Deficitul financiar nu se referă doar la incapacitatea de a cumpăra energie, dar și, mult mai mare, de a se conecta la sistemul public energetic. **Persoane fără identitate:** este șocantă încă existența unui număr de persoane lipsite de acte de identitate fapt care le blochează orice acces la serviciile de furnizare de energie.

6. Cultura consumului energiei contribuie important la bunăstarea energetică: amenajarea și utilizarea locuinței, conceperea și îmbunătățirea ei, stilul de viață. Unele componente ale culturii sunt relativ ușor de adoptat: stingi lumina, scoți din priză, nu ții geamurile prea mult deschise, le deschizi când afară este perioada zilei mai călduroasă/răcoroasă. În ceea ce privește amenajarea locuinței importanța **cunoașterii/ cultura energiei** poate fi foarte importantă. Este extrem de importantă și competența constructorului, dar și reglementările de construcție referitoare la acest aspect. Aceasta este problema protecției consumatorului energetic prin îmbunătățirea caracteristicilor construcției de locuințe.

7. Integrarea în UE și liberalizarea la nivel European a pieței energiei se presupune a oferi un cost mai scăzut, datorită condițiilor de concurență. Contrar așteptării UE ca prin alinierea prețurilor la energie la nivel European, cel puțin prețurile nu vor crește, în România, și de fapt nu este situația singurei țări, prețurile energiei sunt într-un proces spectaculos de creștere. UE va exercita în creștere strategii de a face față sărăciei energetice care vor fi cu siguranță încorporate în politicile naționale.

8. Riscul monopolului în diferite forme afectează substanțial costul energiei: consumatorul poate să nu fie liber a alege între diferiți ofertanți; adesea el se simte captiv în sistemul de acces la ofertele energetice. În negocierea beneficiar/ofertant distribuția puterii este foarte inegală. Nu numai persoanele individuale, dar și întreaga colectivitate este un partener în negocierea colectivă cu furnizorul de energie. Transparența publică a acestei negocieri este o parte a politicii de asigurare a drepturilor consumatorului.

9. Rămâne deschisă problema participării populației la beneficiile produse de utilizarea resurselor naturale de energie, proprietate națională. Faptul că România are unele resurse de petrol, gaz, cărbune, resurse hidroenergetice, utilizarea lor poate produce un beneficiu suplimentar capabil să fie convertit exclusiv în profit al companiilor (producători, transportatori) sau poate fi difuzat și în întreaga comunitate. Și marile construcții energetice moștenite sunt de natură a oferi un beneficiu suplimentar pentru populație sau pot fi utilizate doar în profitul companiilor.

10. Începe să se contureze o nouă întrebare: cine suportă degradarea mediului natural rezultat al producției energiei? Costul poate fi suportat de populație direct, în calitate de "consumator" al naturii, dar și indirect, plătind costurile programelor de "curățire" a naturii degradate de producătorul energiei.

Pornind de la o asemenea definiție a sărăciei energetice în acest sens larg, politica de reducere a ei trebuie să includă un complex de acțiuni: pe lângă suportul persoanelor care nu dispun de veniturile minime necesare obținerii unor servicii energetice, trebuie să stabilească măsuri de eficientizare a consumului de energie la consumatori, reducerea prețului energiei la consumatorii finali, îmbunătățirea caracteristicilor energetice ale mediului de viață, în primul rând a locuințelor, oferirea accesului general la toate resursele energetice; în fine politica energetică.

Sărăcia energetică **în contextul României actuale** reprezintă deci combinația a patru factori: nivelul scăzut al veniturilor populației, creșterea prețului energiei,

accesul la resursele energetice și caracteristicile energetice ale locuinței și ale sistemului de furnizare a energiei.

2. Clienții vulnerabili

Complementar cu conceptul de sărăcie energetică în ultimul timp s-a acordat o atenție specială conceptului de **client vulnerabil**. Formularea are un parfum al includerii acestei categorii sociale în sistemul economiei de piață. Din punctul de vedere al calificării unei persoane de client economic potențial, el poate fi client vulnerabil și luat în considerare separat.

Persoană vulnerabilă energetic este acea persoană/familie care nu are un acces la facilitățile și oportunitățile energetice oferite de societatea actuală. Lipsa accesului se poate datora însă nu numai deficitului de venituri actuale, dar și condițiilor deficitare locative de viață sau de lipsa accesului la sistemul energetic care nu este oferit pentru toți membrii colectivității.

Noțiunea de **persoană/client vulnerabil**, care stă în centrul politicii sociale de suport în programele de prevenire/reducere a sărăciei energetice, nu este însă precizată concret în 19 țări europene, fiind aplicată cu o anumită variație doar în 8 țări (Belgia, Bulgaria, Marea Britanie, Grecia, Ungaria, Irlanda, Italia și Slovenia).

Grupul European **ERGEG**¹⁸ a contribuit la definirea clienților vulnerabili în domeniul energiei și la dezvoltarea unei politici în domeniu. Este importantă abordarea oferită de ERGEG pentru că este tratată o problemă nouă, deosebit de importantă pentru o țară ca România aflată în tranziție: vulnerabilitatea potențial creată de liberalizarea și privatizarea sistemului energetic.

O poziție de principiu pe care se bazează concluziile Comisiei este: *înainte de a discuta despre prețul energiei și gazelor naturale, despre liberalizare și privatizare în domeniu, guvernanții ar trebui să se preocupe de soarta clienților vulnerabili. Comisia concludă, printre altele, că Guvernele în loc să se aplece asupra cauzelor, crește fiscalitatea din sectorul energetic determinând implicit creșterea pretului gazelor și a electricității și în fapt adâncind și mai mult sărăcia energetică și făcând să crească numărul clienților vulnerabili.*

Conform studiului **ERGEG** următoarele criterii sunt necesare pentru a defini clienții vulnerabili:

- Consumatori care nu pot să-și aleagă furnizorii de gaz și electricitate – blocarea alegerii unui alt furnizor de către furnizorii existenți. Barierele legate de lipsa cunoștințelor tehnice, legale și economice de specialitate, care fac ca furnizorii să-i țină captivi pe clienți;
- Consumatorii care primesc gaze și electricitate de la furnizori falimentari – necesitatea atribuirii acestor consumatori unor furnizori de ultimă instanță;
- Consumatori săraci – se găsesc într-o sărăcie permanentă, ponderea pentru care un client se categorisește ca fiind sărac comportă diferite elemente în

¹⁸Grupul european de reglementare în domeniul energiei electrice și al gazelor este un grup consultativ al [Comisiei Europene](#) privind [piața internă a energiei](#). ERGEG a fost înființat de către Comisia Europeană pentru a fi asistată în procesul de consolidare a pieței unice a UE pentru energie electrică și gaze naturale.

diferite țări. În Germania, de pildă, o familie cheltuiește aproximativ 6% din salariul lunar pe utilități publice, în timp ce în Ungaria ponderea pentru cheltuieli publice este de 20%.

- Consumatori cu probleme financiare temporare – care nu pot fi atribuiți consumatorilor săraci, ci trec printr-o perioadă dificilă (șomaj, crize economice)

- Consumatori cu probleme de handicap sau probleme de sănătate – în aceasta categorie intră persoanele care nu pot citi factura sau contorul, persoane care nu pot mirosi eventualele scăpări de gaze, consumatori care nu se pot deplasa etc;

- Consumatorii care primesc servicii de calitate inferioară și care nu au primit răspunsuri la sesizările realizate – prețul și calitatea sunt elemente care trebuie analizate împreună. Calitatea serviciilor are multe și diferite dimensiuni. Calitatea serviciilor pentru furnizarea gazelor sub aspectul vulnerabilităților clienților trebuie să se adreseze cel puțin asupra preciziei măsurării, a modului de întocmire a facturii și a posibilității solicitării de relații privind furnizarea gazelor;

- Consumatorii captivi care doresc să facă plângeri – consumatorii care datorită unor nemulțumiri pot să depună plângeri, fără a fi afectați în nici un fel de acest comportament;

- Consumatorii care sunt într-un conflict - cu alte persoane, cu operatorii etc. trebuie să nu fie afectați pe perioada soluționării acestuia prin sistarea furnizării gazelor.

Legea nr. 123/2012 oferă o definiție mai degrabă vagă a conceptului de **client vulnerabil**: “*clientul final aparținând unei categorii de clienți casnici care, din motive de vârstă, sănătate sau venituri reduse, se află în risc de marginalizare socială și care, pentru prevenirea acestui risc, beneficiază de măsuri de protecție socială, inclusiv de natură financiară. Măsurile de protecție socială, precum și criteriile de eligibilitate pentru acestea se stabilesc prin acte normative*”. Legea oferă, după cum se vede, o definiție circulară: clientul vulnerabil este persoana care este definită ca vulnerabilă de o lege sau alta, motiv pentru care i se acordă un ajutor social sau altul.

Având în vedere iminența extinderii sărăciei energetice, Comitetului Economic și Social European recomandă *protejarea consumatorilor vulnerabili*. Diminuarea sărăciei energetice este o prioritate socială ce trebuie abordată la toate nivelurile, cu ajutorul specialiștilor din domeniu. Potrivit Comitetului Economic și Social European, ***categoriile de populație cele mai vulnerabile față de sărăcia energetică sunt cele cu veniturile mici*** - șomerii, persoanele fără pensie sau cu pensii mici, familiile monoparentale, persoanele care trăiesc din diverse categorii de beneficii ale asistenței sociale. De regulă, persoanele cu venituri mici dispun de locuințe slab izolate termic, ceea ce agravează sărăcia energetică a acestora.

Pentru protejarea consumatorilor vulnerabili trebuie întreprinse măsuri de restrângere a cauzelor generatoare de sărăcie energetică. Măsurile trebuie să fie rezultatul corelării a mai multor categorii de politici guvernamentale de tip economic, energetic, fiscal, social.

3. Metodologia măsurării sărăciei energetice.

Problema măsurării sărăciei pare, la început, destul de simplă. Se stabilește un standard minim de viață (evident, decent pentru o societate modernă) care este promovat ca **prag de sărăcie**. În tratarea sărăciei energetice se procedează în aceeași manieră: se stabilește un nivel minim decent de consum energetic care este adoptat ca **prag de sărăcie energetică**. În realitate nu se procedează așa. Este surprinzător că nu există praguri de sărăcie/praguri de sărăcie energetice asumate public ca bază a politicii antisărăcie, bazate pe nevoile minime ale populației. Stabilirea unui **prag de sărăcie energetică printr-o decizie politică și în raport cu acesta stabilește cine este sărac și în ce grad**. La acesta se adaugă și **testarea proprietății altor bunuri** care pot fi utilizate pentru a produce venituri sau pot fi vândute, neprezentând condiții necesare unui standard minim decent de viață.

O procedură de **testare a mijloacelor** presupune un dispozitiv administrativ extrem de complex, costuri ridicate și cu mari vulnerabilități.

Practic, *ajutorul de încălzire* este complementar sistemului de *venit minim garantat*.

Întreaga istorie recentă a tematicii sărăciei oferă o imagine confuză a discuțiilor, adesea fără finalizare, asupra pragurilor de sărăcie. Toate propunerile au stârnit numeroase critici științifice, dar și politice și morale, inclusiv din punctul de vedere al practicabilității lor.

Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române a pus în discuție două praguri de sărăcie - **minimul decent de trai și minimul de subzistență**. Pragurile sunt utilizate pentru analize științifice. Ele vor fi folosite în analizele din acest studiu.

Este semnificativ faptul că în toate țările se evită **adoptarea oficială** a unui prag de sărăcie, inclusiv a unui prag de sărăcie energetică. Instituțiile internaționale utilizează unele praguri de sărăcie: 1 dolar pe persoană/zi sau 3 dolari, dar acestea sunt utilizate doar pentru a compara țările între ele și a le clasifica, mai puțin pentru a fi puse la baza unor măsuri politice.

Atunci când țările sunt forțate să utilizeze un prag de sărăcie, ele **adoptă politic un prag procedural**, fără o justificare substanțială, presupunând că o asemenea decizie **combină lipsa de resurse ale persoanelor (factor evident) și capacitatea financiară a statului de a acorda ajutor**. Nu se pretinde că un asemenea suport este adresat tuturor săracilor și nici că el scoate pe toți din sărăcie. Se utilizează adesea formularea că sistemul se adresează *”celor mai săraci dintre săraci”*, nu tuturor săracilor și își propune dar să îmbunătățească situația celor mai săraci, ceea ce este de fapt corect, dar insuficient. Nu există nicio metodologie suficient de fundamentată de a stabili pragul *”celor mai săraci dintre săraci”*.

Pragul procedural se caracterizează prin reducerea sărăciei energetice la veniturile actuale obținute. Și dacă, cum este cazul României, sunt foarte mulți solicitanți prezentând un deficit de venituri actuale, se completează cu *”testarea mijloacelor”*: identificarea proprietății diferitelor bunuri, prezența lor eliminând calificarea de la obținerea suportului social.

Nu am găsit o procedură formulată de UE care să fie adoptată de statele membre, utilizată pentru stabilirea ajutoarelor de încălzire. Ele variază foarte mult de la stat la stat, regiune, și chiar de la o comunitate la alta.

Direcția Generală de Sănătate și Consumatori (DG SanCo) și Consiliul Agențiilor Europene de Reglementare în Energie (CEER) au realizat între 2009-2013 studii referitoare la piața de energie în UE și impactul modificărilor de prețuri asupra consumatorilor, în special cei vulnerabili.

Ca urmare, din 2012, CEER Status Review of Customer and Retail Market Provisions a inclus un capitol referitor la consumatorii vulnerabili, relevând câteva aspecte importante referitoare la această categorie, prezentă în toate statele membre:

- Statele membre definesc în mod diferit conceptul de consumator vulnerabil și ceea ce implică acesta.
- Nivelul de protecție pentru consumatorii vulnerabili poate fi evaluat numai luând în considerare măsurile de protecție existente în fiecare țară.
- Existența în cadrul legal național a noțiunii de consumator vulnerabil nu este suficientă pentru a demonstra nivelul de protecție și cât de eficient este cadrul de protecție pentru acești consumatori.
- Consumatorii vulnerabili sunt protejați în majoritatea statelor membre printr-o combinație de măsuri specifice energetice și prin beneficii sociale.
- 17 din cele 26 state membre (UE 2012) includ conceptul de consumator vulnerabil în legislația energetică. Măsurile de protecție existente pentru consumatorii vulnerabili pot fi și: protecție de la debranșare, furnizare la cele mai avantajoase costuri, suport pentru creșterea eficienței energetice, tarife sociale etc.

Un alt sondaj realizat la nivelul agențiilor de reglementare în energie a relevat faptul că Statele Membre nu au o definiție clară, oficială pentru un cetățean sau pentru un grup populațional care este în situație de “sărăcie energetică”. Statele Membre utilizează mai multe criterii pentru clasificarea consumatorilor în dificultate de a-și plăti facturile la energie. Aceste criterii pot fi:

- 1) limitele de venit,
- 2) procentul din venituri utilizat pentru a acoperi necesarul de combustibil,
- 3) alte caracteristici (vârstă, dizabilitate etc.)

Primul criteriu mai clar definit este folosit în Franța, Grecia, unde consumatorii sunt incluși în definiția de “sărăcie energetică” în baza limitei de venit, care nu poate fi sub un anumit nivel.

- În Franța, pentru anul 2013, persoanele singure cu un venit anual sub 11.604 Euro/ familiile de 4 persoane cu un venit anual sub 24.360 Euro, se calificau pentru un tarif energetic special.
- În Grecia, pentru a se subscrie acestei categorii, consumatorii trebuie să consume numai un volum mic de energie și/sau să facă parte din categorii specifice de dizabilitate.

Marea Britanie utilizează un alt criteriu de acordare a suportului energetic: gospodăriile sunt descrise ca fiind în sărăcie energetică în cazul în care cheltuielile mai

mult de 10 % din venitul total pe combustibil, pentru a atinge un nivel adecvat de căldură în locuință.¹⁹

O altă procedură poate fi găsită în Belgia, Slovenia și Spania, unde consumatorii sunt definiți ca vulnerabili dacă au probleme de sănătate, pe motive de vârstă sau din cauza situației socio-economice^{20, 21}.

Propunerea, larg acceptată de Europa acum câțiva ani, de a utiliza conceptul de *sărăcie relativă* (sunt săraci cei care au venituri sub 60% din mediana veniturilor) s-a dovedit tot mai controversată. Analizele arată că pentru țările slab dezvoltate, **sărăcia efectivă (absolută)** tinde să fie mai ridicată decât **sărăcia relativă**²². De fapt și pentru țările mai dezvoltate, celebrul prag de 60% din mediana veniturilor, s-a dovedit a fi mai mult o măsură a inegalității, și mai puțin a sărăciei. Utilizarea ei ca măsură a sărăciei, chiar relative, ridică multe probleme inclusiv politice. Cu atât mai mult, sărăcia relativă nu poate fi utilizată pentru a determina nevoia de ajutor de încălzire.

În prezent, UE testează o altă metodologie de măsurare a sărăciei: **deprivarea materială severă**²³. În România, cifra populației aflată în situația de deprivare materială severă depășea 6 milioane de persoane (evaluarea INS pentru 2013). În anul 2012, **28,5** din populația României se afla în risc de deprivare materială severă.

În prezent, UE, pentru a măsura *sărăcia energetică* utilizează date bazate pe autoestimarea populației, nelipsită și ea de multe probleme teoretice și metodologice: *incapacitatea menținerii unei temperaturi adecvate în locuință* (21% în UE27, Eurostat), *facturi neplătite la energie electrică* (7% în UE27) sau *numărul de locuințe care au scurgeri, fisuri sau alte probleme ce afectează clădirea* (18% în UE25, Studiul UE-SILC 2007). (Thompson, 2014). Un asemenea indicator poate fi utilizat doar în estimarea dimensiunilor amplexului statistice ale unui fenomen ca cel al sărăciei energetice, dar în niciun caz pentru acordarea unui suport social.

Virgil Mușatescu și Ion Sotir Dumitrescu au elaborat o metodologie pentru evaluarea magnitudinii fenomenului sărăciei în raport cu combustibilul în România²⁴, la nivel individual și comunitar, ceea ce ar putea conduce la reconsiderarea schemei

¹⁹ Vezi ex: <https://www.gov.uk/winter-fuel-payment/overview>

²⁰ Sursa: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140106_vulnerable_consumer_report_0.pdf
Vulnerable Consumer Working Group Guidance Document on Vulnerable Consumers, November 2013, pg. 12-13

²¹ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/vcwg-2013_instruments_and_practices_0.pdf

²² Această teorie este argumentată pe suport empiric de studiile ICCV.

²³ Eurostat utilizează un indicator care măsoară procentul de populație ce întrunește cel puțin patru din următoarele nouă criterii:

1. nu își permit să plătească chiria, ipoteca sau facturile la utilități;
2. nu își permit să își mențină locuința încălzită adecvat;
3. nu își permit să facă față cheltuielilor neprevăzute;
4. nu își permit să mănânce carne sau proteine cel puțin o dată la 2 zile;
5. nu își permit să plece în vacanță;
6. nu își permit să cumpere un televizor color;
7. nu își permit să cumpere o mașină de spălat;
8. nu își permit să dețină un autoturism;
9. nu au telefon.

²⁴ V. Mușatescu, I.S.Dumitrescu, O propunere de metodologie pentru determinarea sărăciei energetice în România (parte a proiectului UNDP-GEF; "Improving Energy Efficiency in Low Income Households and Communities in România"), 2014

de ajutor social. În prezent, indicatorul principal al calculului necesarului de ajutor social pentru o gospodărie îl reprezintă *venitul* pe membru de familie/gospodărie. Acest indicator nu este însă relevant pentru cheltuielile de încălzire. Numărul mai mare de membri ai unei gospodării, de pildă, scade necesarul de căldură pentru încălzire și crește necesarul de apă caldă. Întrucât consumul de apă caldă reprezintă cca 10% din cel pentru încălzire, se poate considera că necesarul de căldură pentru încălzire și apă caldă practic nu depinde de numărul de membri ai gospodăriei. Actuala legislație permite plata unei părți din factura de energie fără să se știe dacă consumul respectiv este justificat sau se datorează comportării consumatorului și/sau stării clădirii în care se află respectiva locuință. Cu alte cuvinte, *ajutorul social se bazează pe factură, nu pe un necesar corect calculat*²⁵.

Consumatorul vulnerabil este persoana sau familia care se află în situația de *sărăcie față de combustibili*²⁶, iar aceasta este definită operațional prin relația:

$$SC = V - (Cr + Can)$$

Iar

$$A = V - SC$$

Unde: SC este nivelul sărăciei față de combustibil;

V = venitul gospodăriei

Cr cheltuielile gospodăriei (cu excepția celor cu încălzirea);

Can cheltuielile cu încălzirea;

A cuantumul ajutorului social pentru încălzire.

Este evident că, în cazul în care venitul unei gospodării este inferior cheltuielilor justificate, este nevoie ca acea gospodărie să fie ajutată pentru a avea un trai decent. Această formulă de calcul poate fi utilizată pentru a diferenția ajutoarele pentru încălzire după categoria localității (urban, rural, zona climatică), starea locuinței (numărul de camere al locuinței, tipul clădirii în care este amplasată locuința, materialul folosit la realizarea anvelopării clădirii, starea clădirii, reabilitată sau nereabilitată)²⁷.

Cheltuielile cu încălzirea au în vedere nu doar tipul de energie folosit pentru încălzirea locuinței, ci și necesarul de căldură pentru un trai decent.

Calculul *necesarului de căldură* ia în considerare:

- dimensiunile și suprafața utilă a clădirilor;
- caracteristicile termice ale elementelor constructive;
- parametri climatici (temperatura exterioară, viteza vântului de referință, intensitatea radiației solare, temperatura aerului exterior medie pe perioada de încălzire, durata perioadei de încălzire, determinată pentru o anumită temperatură de echilibru);
- temperaturi de calcul ale spațiilor interioare.

Consumurile anuale de căldură s-au calculat în două ipoteze: starea actuală a clădirii și respectiv, clădire reabilitată termic.

²⁵ ibidem, p.25

²⁶ 3ibidem, p.23

²⁷ ibidem, p.21

Costul anual de încălzire se determină pe baza consumului anual de încălzire și a tarifului formei de energie folosite pentru încălzire.

În viziunea autorilor, aplicarea acestei noi metodologii pentru determinarea sărăciei de combustibil și a ajutoarelor pentru încălzire ar avea efecte benefice asupra eficienței energetice: micșorarea consumului de combustibil, readucerea necesarului de ajutoare sociale pentru consumatorii vulnerabili, reducerea costurilor pentru asistența medicală și scăderea emisiilor cu efect de seră⁵.

Metoda propusă este foarte atractivă. Singura problemă este realizarea calculelor presupuse, riscurile de distorsiune a unei proceduri de mare complexitate și costul realizării sale.

Capitolul 3. Sărăcia energetică – România în context European

1. Consumul energetic în perioada tranziției

Consumul energetic este un indicator al dinamicii unui sistem. Pentru economiile dezvoltate creșterile consumului energetic pot fi semne negative, dar pentru economiile emergente sau re-emergente, cum sunt cele din fostele țări socialiste, creșterea consumului este un semn bun, adică este proba unei relansări. Prin urmare, despre dinamica consumului energetic trebuie să vorbim în trei sisteme de referință: *economii dezvoltate, economii subdezvoltate și economii emergente*.

În 2009 România se poziționează pe ultimul loc în Europa în ce privește consumul energetic pe cap de locuitor, înregistrând o scădere la jumătate datorită căderii economiei: **49,1%** față de 1990 (Tabelul 1).

Tabelul 1. Consumul final de energie per capita (milioane tone petrol echivalent) în anul 2009, și variația consumului de energie în intervalul 1990-2010

Aria/ Țara	Consum de energie final per capita în 2009	Variația consumului în intervalul 1990-2010 (%)	Țara	Consum de energie final per capita în 2009	Variația consumului în intervalul 1990- 2010 (%)	Țara	Consum de energie final per capita în 2009	Variația consumului în intervalul 1990- 2010 (%)
UE.15	2,2	10,2	Austria	3,3	44,3	Italia	2,1	15,8
UE.27	2,3	7,1	Belgia	3,4	15,9	Lituania	1,4	-50,9
Nivel mondial	1,2	36,1	Bulgaria	1,2	-45,8	Letonia	1,9	-33,5
Africa	0,5	74,4	Cipru	2,4	76,4	Luxemburg	8,6	30,5
Orientul Mijlociu	1,7	161,2	R.Cehă	2,4	-25,3	Malta	1,1	35,4
China	1,1	126,5	Germania	2,7	-4,6	Olanda	3,3	29,5
India	0,4	78,4	Danemarca	2,8	15,5	Norvegia	4,1	22,5
Rusia	2,8	-33,4	Estonia	2,2	-49,8	Polonia	1,7	10,8
SUA	4,6	15,3	Spania	2,0	59,3	România	1,0	-49,1
Turcia	1,0	89,6	Finlanda	4,9	22,5	Suedia	3,7	11,0
Elveția	2,8	14,6	Franța	2,5	17,2	Slovenia	2,4	33,6
România	1,0	-49,1	Grecia	1,7	30,3	Slovacia	2,1	-23,9
			Ungaria	1,7	-16,1	M.Britanie	2,3	4,9
			Irlanda	2,6	61,3			

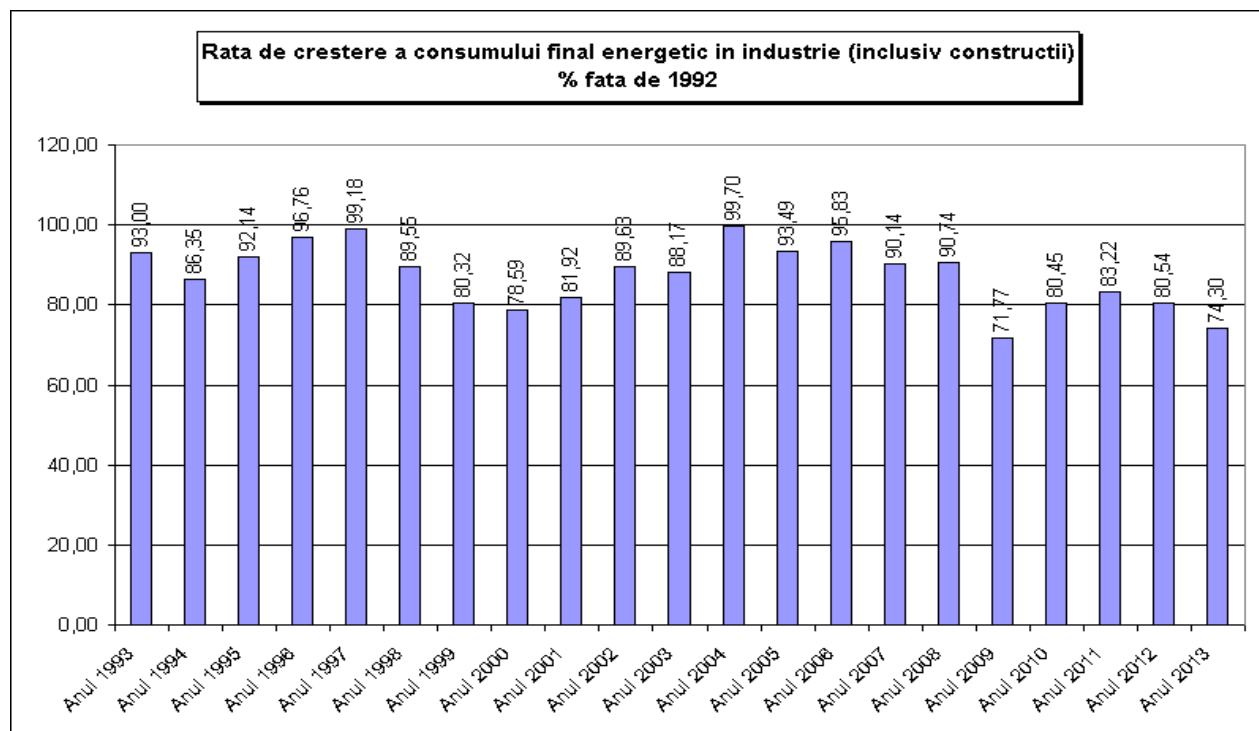
Sursa: ***Final energy consumption (million TOE) and per capita final consumption, EU-27, European Environment Agency, 2013, http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/final-energy-consumption-million-toe-3/ener16_tab01_2012_eps/image_original

La nivelul anului 2009, în România se înregistra un consum de energie de 2,3 ori mai scăzut decât consumul mediu la nivel UE.27 (***Trends in Europe...1998/1999).

Scăderea bruscă a consumului energetic în România, de altfel în aproape toate statele foste socialiste, se datorează în principal căderii economiei, mai ales dezindustrializării.

Pentru ilustrare (Grafic 1) vom utiliza datele referitoare la dinamica consumului energetic final raportat la 1992 (anul de referință ales de statistică, 1992, el deja este rezultatul unor scăderi față de 1989 a căror amploare nu o cunoaștem).

Grafic 1. Rata declinului consumurilor energetice în sectorul industrial

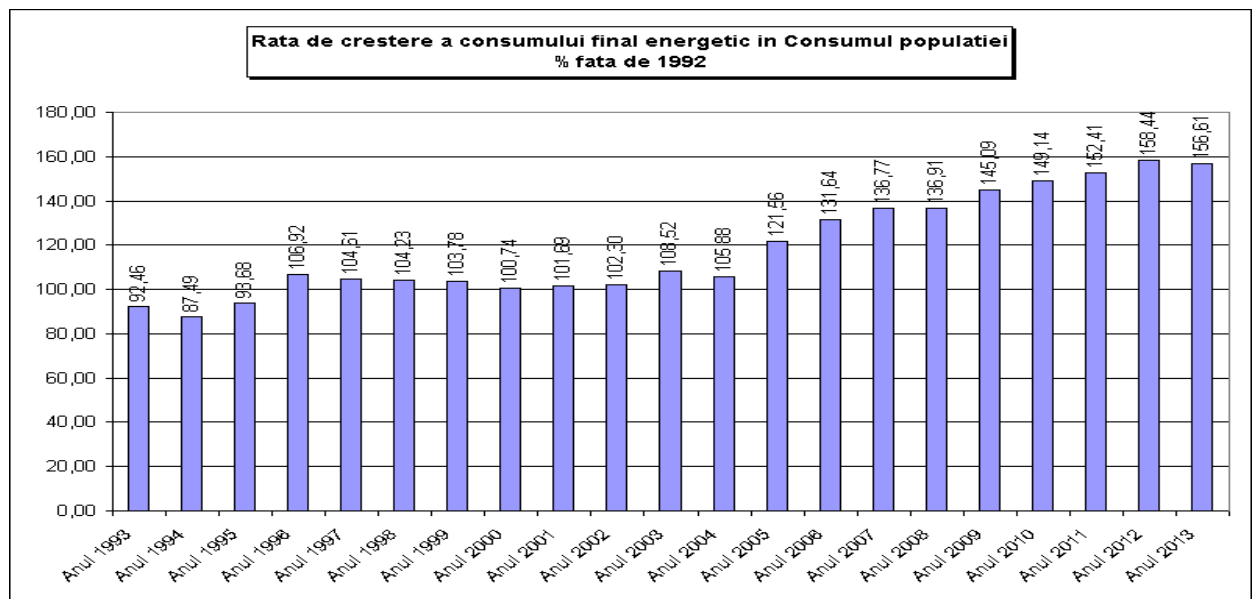

Sursa: calculul ratei s-a făcut pe baza datelor din baza de date TEMPO a INS pe 2014

Pe întreaga durată a celor 20 de ani, consumul energetic industrial cade sub nivelul celui din 1992. Minimul consumului este de 71% atins în 2009, raportat la 1992. Scăderea consumului energetic în industrie sub pragul celui din 1992 ne spune că sectorul industrial a traversat o perioadă de contracție, nu de simplă recesiune, un fenomen înrudit cu marile dezastre.

Consumul energetic casnic cunoaște o dinamică diferită în perioada tranziției: o creștere substanțială. Explozia consumului casnic de energie se datorează ieșirii din austeritatea impusă mai ales în anii '80 de politica plății accelerate a datoriei externe.

Grafic 2. Rata de creștere a consumului energetic al gospodăriilor din România în perioada 1992-2013

Sursa: calculul ratei s-a făcut pe baza datelor din baza de date TEMPO a INS pe 2014

Nivelul scăzut al consumului energetic casnic în anii '80 se datorează nu în primul rând lipsei de venituri ale populației, ci mai mult deficitului de ofertă: emisiuni de TV reduse la un minim, scăderea furnizării de energie electrică și gaz.

2. România: starea energetică în perioada tranziției

Sărăcia energetică este asumată de către UE ca una dintre problemele sociale grave care trebuie luată în considerație cu maximă seriozitate.

Analizele realizate de experții UE duc la concluzia că sărăcia energetică europeană are următoarele cauze. Prețurile ridicate ale gazelor naturale și energiei electrice explică în jur de 50% din consumatorii considerați vulnerabili în UE. Această cauză a sărăciei este urmată de eficiența energetică relativ scăzută, care generează un consum energetic ridicat. Pe ultima poziție se găsește venitul membrilor familiei a unui segment de populație; cu alte cuvinte, polarizării sociale. Eficientizarea consumului energetic, care duce și reducerea consumului de gaze naturale, coroborat cu măsuri de creștere economică și, implicit, a veniturilor consumatorilor, ar permite reducerea la mai mult de jumătate față de situația actuală a ponderii costului gazelor în bugetul familiei.

Aceste trei cauze sunt responsabile de sărăcia energetică și în România. Ordinea importanței lor este dificil de estimat. În contextul actual pentru România cauza cea mai importantă este creșterea continuă a prețurilor energiei în întreaga perioadă a tranziției, care se va accentua până în 2017-2018, datorită politicii de aliniere a prețurilor la nivel European, în condițiile în care veniturile populației nu se aliniază la piața muncii europene.

Tabel 2. Nivelul general al sărăciei (rata sărăciei relative și rata deprivării materiale severe) și sărăcia energetică, potrivit definiției EUROSTAT, în țările UE 28

Rata sărăciei relative în 2013	Rata deprivării materiale severe în 2013	Ponderea populației cu datorii la întreținerea locuinței anul 2013	Incapacitatea de a menține o temperatură adecvată în locuință %, 2013	Locuințe cu deficiențe majore d.p.v. energetic % ²⁸
R.Cehă 8,6	Suedia 1,4	UE 11,7	UE 28 10,4	
Olanda 10,4	Luxemburg 1,8	Danemarca 6,9	Luxemburg 1,6	Finlanda 8,6
Finlanda 11,8	Olanda 2,5	Luxemburg 6,6	Suedia 0,8	Suedia 11
Danemarca 12,3	Finlanda 2,5	Germania 5,1	Finlanda 1,2	Malta 12,4
Slovacia 12,8	Danemarca 3,8	Olanda 5,0	Danemarca 3,9	Austria 15,2
Franța 13,7	Austria 4,2	Suedia 6,0	Austria 2,7	Irlanda 16,2
Ungaria 14,3	Belgia 5,1	Austria 7,0	Olanda 2,9	Spania 17,9
Austria 14,4	Franța 5,1	Finlanda 11,2	Estonia 2,9	Slovacia 19,7
Germania 16,1	Germania 5,4	Belgia 6,5	Irlanda 10,0	Croatia 19,9
UE (28) 16,7	Spania 6,2	Portugalia 11,8	Slovacia 5,4	Polonia 20
Polonia 17,3	R.Cehă 6,6	Franța 9,2	Germania 5,3	R.Cehă 20
Estonia 18,6	Slovenia 6,7	Spania 11,9	Franța 6,8	Germania 21
Portugalia ,7	Estonia 7,6	R.Cehă 5,4	R.Cehă 6,2	Grecia 21
Italia 9,1	M.Britanie 8,3	Slovacia 8,1	Slovenia 4,9	M.Britanie 21,4
Letonia 19,4	Malta 9,5	Malta 12,2	Spania 8,0	Franța 22,1
Slovenia 14,5	UE (28) 9,6	Estonia 12,5	Belgia 5,8	Danemarca 25,3
Suedia 14,8	Irlanda (2012) 9,8	M.Britanie 3,9	M.Britanie 10,5	Belgia 26,2
Belgia 15,1	Slovacia 10,2	Lituania 13,8	Croația 9,9	Olanda 27,4
Cipru 15,3	Portugalia 10,9	Italia 14,2	România 14,3	Portugalia 28,4
Irlanda (2012) 15,7	Polonia 11,9	Cipru 33,6	Polonia 11,4	Lituania 28,6
Malta 15,7	Italia 12,4	Irlanda 22,5	Malta 23,4	Luxemburg 28,9
Luxemburg 15,9	Croația 14,7	Polonia 15,1	Ungaria 13,7	Bulgaria 29,5
M.Britanie 15,9	Lituania 16,0	Slovenia 21,2	Letonia 21,1	România 30,0
Croatia 19,5	Cipru 16,1	Letonia 22,4	Lituania 29,2	Italia 30,1
Spania 20,4	Grecia 20,3	Croatia 31,4	Portugalia 27,0	Estonia 30,3
Lituania 20,6	Letonia 24,0	România 30,5	Italia 19,1	Cipru 34,6
Bulgaria 21	Ungaria 26,8	Bulgaria 36,1	Grecia 29,5	Letonia 43,3
România 22,4	România 28,5	Grecia 45,3	Cipru 30,5	Slovenia 46,1
Grecia 23,1	Bulgaria 43,0	Ungaria 58,8	Bulgaria 44,9	Ungaria 53,0

Surse: Ann Leahy, Seán Healy, and Michelle Murphy, 2015 (pentru datele din 2013), și Atanasu Bogdan (coord.), Eleni Kontonasiou, Francesco Mariottini, 2014 (pentru datele din 2011)

- Sursă Eurostat, EU-SILC, cod indicator *ilc_mdcs05*. 183,3/ 16 = 11,5
- Sursă Eurostat, cod indicator *t2020_53*.
- Sursă Eurostat, EU-SILC, cod indicator *ilc_mdcs01*.

În 2013, 30,5% din totalul populației a României se găsea în **difficultatea de a-și putea achita costurile locative** (rată la bancă sau chirie) **și facturile la utilități**, de trei ori mai mulți decât în urmă cu șase ani (10,1% în 2007), reprezentând un procent total triplu față de media europeană (11,7%).

Capitolul 4. Impactul creșterii prețurilor energiei asupra standardului de viață al populației

1. Politica față de sărăcia energetică

Prețurile energiei au reprezentat tradițional un factor important al variației standardului de viață.

Politica comunistă. Sistemul comunist român a tratat problema sărăciei energetice într-un stil distinct. Strategia comunistă a conținut în acest domeniu patru componente.

În primul rând, subvenția generală pentru energie. Din resurse publice, costul energiei al populației (de fapt și al consumului energetic al economiei) a fost parțial acoperit. Faptul că România deținea importante resurse naturale energetice, petrol, gaz, resurse hidro, populația s-a bucurat de un beneficiu.

Al doilea, politica ocupării complete a forței de muncă. În principiu, fiecare persoană putea obține un loc de muncă, cu un salariu decent în raport cu standardul de viață general.

Consumul energetic, substantial subvenționat, nu prezenta probleme dificile în condițiile ocupării quasitotale a forței de muncă. La aceasta se adăuga politica diminuării egalităților sociale: politica unui salariu minim ridicat, apropiat de salariul mediu a fost un factor antisărăcie eficient.

În al treilea rând, investiții publice importante în construcția de sisteme de producție de energie: hidrocentrale, termocentrale, centrala termonucleară; construirea unor termocentrale pentru consumul de energie al populației.

În fine, statul și-a asumat o politică activă de construcții de locuințe: locuințe sociale, dar și susținerea investițiilor personale avantajoase în construcția de locuințe. Presiunea construcției rapide de locuințe a avut ca una dintre consecințe faptul că nu s-a acordat atenție caracteristicilor energetice ale locuințelor.

Sărăcia energetică s-a prevenit destul de eficient în perioada comunistă, dar politica comunistă s-a dovedit a nu fi sustenabilă, confruntându-se cu criza întregului sistem comunist. Criza economică a sistemului comunist a agravat starea societății românești la toate nivelele: a apărut șomajul mascat, deficitul de locuințe nu a fost lichidat, calitatea energetică a locuințelor nu a fost luată în considerare. În plus, ca efect pervers al politicii de suport universal al energiei, se dezvoltase un *comportament cultural de risipă a energiei*.

Politica tranziției a fost și în domeniul politicii energetice contrară sistemului comunist, având ca efect accentuarea, dacă nu chiar explozia sărăcirii energetice. În principal, retragerea programată a subvenției consumului de energie, având ca efect creșterea prețurilor energiei. Retragerea subvenției consumului energiei nu s-a putut face brutal, ci treptat. Suportul social s-a retras de la o abordare orientată spre susținerea întregii populații, la sprijinul consumatorilor vulnerabili, a **”celor mai săraci dintre săraci”**. Creșterea calității energetice a locuinței a început să primească o atenție specială.

Asistăm la o **tranziție de la politica energetică comunistă la politica energetică a Uniunii Europene.**

Integrarea în UE a României inevitabil a trebuit să fie adoptată politica europeană a pieței energetice și a prețurilor. Alinierea la prețurile europene va duce la o creștere și mai rapidă a prețurilor.

Uniunea Europeană și-a propus realizarea unei piețe europene interne, competitivă și funcțională a energiei. “Modelul propus poartă cu sine avantaje evidente prin puterea de a alege a consumatorului, prin exploatarea potențialului concurențial, prin întărirea statutului de independență a reglementatorilor naționali și a operatorilor de rețea, prin dezvoltarea unor burse specifice. Nu trebuie însă trecut cu vederea că există și unele riscuri și dificultăți care trebuie luate în seamă în procesul de implementare și care pot avea consecințe economice și sociale deosebite.”²⁹ O piață funcțională ar asigura consumatorului puterea de a alege furnizorul, *prețuri cât mai mici posibil* și siguranța în alimentare cu energie, transparența piețelor, informarea și protecția consumatorului.

Directivele europene, pe lângă mărirea prețurilor, au inclus în pachetul lor și unele recomandări de politică social de protecția socială a **consumatorilor casnici vulnerabili**, ”cei mai săraci dintre săraci”, solicitând statelor membre să definească această categorie socială și să stabilească cu claritate de către legislațiile naționale suportul social. Aceste directive reprezintă o schimbare de politică energetică.

Ca și în celelalte țări Europene, România utilizează pentru acordarea ajutorului de încălzire o **metodologie procedurală stabilită prin decizie politică**: o grilă bazată pe un prag de sărăcie stabilit de către guvern (615 lei/ persoană în 2013) și o procedură de testare a mijloacelor.

Tabel 1. Schema de ajutor de încălzire: gaze naturale³⁰

Limite venituri	Cuquantum (lei) sezon rece 2012 - 2013	Cuquantum (lei) sezon rece 2013 - 2014
până la 155	262	262
155,1 - 210	162	190
210,1 - 260	137	150
260,1 - 310	112	120
310,1 - 355	87	90
355,1 - 425	62	70
425,1 - 480	44	45
480,1 - 540	31	35
540,1 - 615	19	20

²⁹A Leca (coord.) Liberalizarea treptată a piețelor de energie electrică și gaz și impactul acestui proces asupra economiei românești, Institutul European din România, București, p.11, 2014.

³⁰ Aceeași grilă este utilizată și pentru acordarea ajutorului de încălzire care utilizează alte surse energetice (sisemul de termoficare, energia electrică, lemnul), dar cu sume de ajutor relativ diferite.

Tabel 2. Schema de acordare a ajutorului lunar de stat pentru încălzirea locuinței consumatorului vulnerabil în funcție de tipul de energie utilizat.

Barem de venit realizat de o persoană singură sau pe membru de familie (Ron)	Compensare lunară - energie termică (% din costul facturii)		Cuantum lunar ajutor - gaze naturale (Ron)	Cuantum lunar - ajutor energie electrică (Ron)	Cuantum lunar ajutor - lemne, cărbuni, combustibili petrolieri (Ron)
	Familii	Persoane singure			
0- 155	90%	100%	262	240	54
155,1 – 210	80%	90%	162	216	48
210,1 – 260	70%	80%	137	192	44
260,1 – 310	60%	70%	112	168	39
310,1 – 355	50%	60%	87	144	34
355,1 – 425	40%	50%	62	120	30
425,1 – 480	30%	40%	44	96	26
480,1 – 540	20%	30%	31	72	20
540,1 – 615	10%	20%	19	48	16
615,1 – 786	5%	15%	-	-	-
786,1 – 1082	-	10%	-	-	-

Eșecul utilizării acestei proceduri în 2006-2009 a demonstrat fragilitatea metodei. În fapt, pentru determinarea categoriei de consumatori vulnerabili nu există o procedură clară, ci contururile ei vor fi stabilite politic: cât va fi dispus guvernul să sprijine pe cei în dificultate. Situația din ultimii 10 ani oferă o imagine șocantă a impreciziei contururilor.

Tabel 3. Numărul de beneficiari de ajutor de încălzire – în milioane

2003-4	2004-5	2005-6	2006-7	2007-8	2008-9	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14
1,0	1,0	1,1	4,1	4,0	3,6	3,3	1,5	1,3	1,1	0,8

Sursă: Ministerul Muncii și Protecției Sociale

Inițial, estimările cu privire la numărul consumatorilor vulnerabili în România se ridica la **4 milioane** de beneficiari (gospodării), ceea ce însemna aproape 50% din populație. Introducerea testării mijloacelor, mai precis a proprietății, numărul de gospodării vulnerabile s-a redus la **0,8 milioane** din 8,36 de milioane de consumatori casnici de electricitate și gaze, adică 10% din populația țării. Prin urmare, restul de consumatori, peste 7 milioane, vor trebui să se adapteze noilor prețuri. Ne putem întreba dacă există o pură coincidență faptul că și de astă dată ajutorul pentru încălzire, după un efort administrativ imens, se reușește să se identifice tot aproximativ 10% beneficiari de ajutor de încălzire, cifră fatidică pentru suportul social în toate statele Europene, inclusiv România.

Variația imensă a numărului de beneficiari de ajutor de încălzire se datorează introducerea ”testării mijloacelor”, adică a bunurilor deținute (locuințe, terenuri, mașină, tractoare etc.).

Ajutorul de încălzire este mai generos decât ajutorul social dedicat ”celor mai săraci dintre săraci”. În 2013 pragul de sărăcie pe persoană (venitul minim garantat) era de **137 lei/ lună**, în timp ce prima decilă de venituri pe persoană din același an era de sub 268 lei/ lună. Se califica pentru primirea ajutorului social, considerând doar veniturile actuale, fără a lua în considerare proprietatea, doar între 5%- 7% beneficiari.

Luarea în calcul a testării altor bunuri acumulate istoric care ”pot fi vândute”, este discutabilă din punct de vedere al corectitudinii morale și politice, dar și a filozofiei politicii sociale. Ajutorul social are ca obiectiv ultim ”scoaterea din sărăcie”. Unele mijloace de producție desigur pot reduce sărăcia energetică. Altele însă (vânzarea unor bunuri) nu ajută decât pe perioade extrem de scurte și au ca efect nu scoaterea, ci adâncirea în sărăcie.

Metoda dezvoltată în ICCV (pragul unui nivel **decent** de viață și pragul **supraviețuirii**) permite o estimare mai exactă a sărăciei. În prezent, dacă luăm în considerare pragul unui trai decent, proporția persoanelor care se plasează sub acest prag s-ar putea plasa în jur de 50%. După cum se observă, standardul minim decent de viață este chiar puțin mai ridicat decât veniturile reale medii măsurate de INS în 2013.

Tabel 4. Cheltuielile totale de consum, pentru acoperirea *minimului decent de trai*, calculat prin metoda normativă în Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), la nivelul lunii octombrie 2013, comparativ cu datele INS referitoare la cheltuielile totale ale familiilor, erau:

		Venit minim decent (ICCV) /Venit mediu (INS)	
Familie de 2 salariați cu 2 copii	2298 lei;	2076	Familie cap de gospodărie salariat
Doi agricultori cu doi copii	1852 lei;	1308	Familie agricultori
Doi pensionari (urban)	1427 lei	1427	Familie pensionari

Procedurile bazate pe testarea veniturilor actuale prezintă însă o problemă serioasă. Ele nu pot lua în considerare alți factori care determină starea de sărăcie energetică. Este în primul rând cazul valorii energetice a locuinței.

Politica antisărăcie energetică axată pe reducerea la tratarea **deficitului de resurse financiare actuale**, diminuează atenția acordată complexului de factori ai sărăcirii. Simplul ajutor financiar ar putea să aibă un efect imediat pentru reducerea sărăciei energetice, dar slab pentru scoaterea din sărăcie.

Este de menționat faptul că s-au dezvoltat unele programe importante pentru îmbunătățirea calității energetice a clădirilor: anveloparea clădirilor, cu finanțare publică și a beneficiarului, adoptarea de reglementări obligatorii pentru noile construcții, inițiative de difuzare a unei culturi a consumului rațional al energiei.

2. Politica pieței economice unice a Europei

În vederea realizării pieței europene a gazelor naturale și energiei electrice, UE a promovat trei pachete legislative (1996, 2002 și 2012). O piață funcțională se presupune că va asigura consumatorului puterea de a alege furnizorul, *prețuri cât mai mici posibil* și siguranța în alimentare cu energie, transparența piețelor, informarea și protecția consumatorului.

Consecința acestei politici europene a energiei este o schimbare structurală a configurației prețurilor energetice ale statelor naționale: 1. Eliminarea rolului statului în constituirea prețurilor, rolul fiind preluat de piața europeană a energiei; 2. Prețurile naționale vor converge către valori unice europene.

Tranziția României la piața energetică europeană unică va duce, în următoarea perioadă, nu o scădere a prețurilor, așa cum UE speră, ci la o creștere aproape dublă a prețurilor energiei.

Creșterea prețurilor la nivelul pieței Europene trebuie să ia în considerare o situație complexă:

1. România este caracterizată printr-o proporție mare a taxelor și contribuțiilor plătite de consumatorul casnic și în consumul de gaze: 52,0%. Exceptând Danemarca, în celelalte țări din UE, taxele și contribuțiile au o pondere mai mică în prețul final al gazelor naturale: Germania (24,7%), Franța (17,9%) sau Marea Britanie (4,8%).

2. România deține importante resurse naționale pentru producerea energiei

3. Un standard de viață foarte scăzut în raport cu celelalte state europene. Deși prețul energiei este printre cele mai scăzute din UE, raportate la puterea de cumpărare, ele se plasează spre media Europeană.

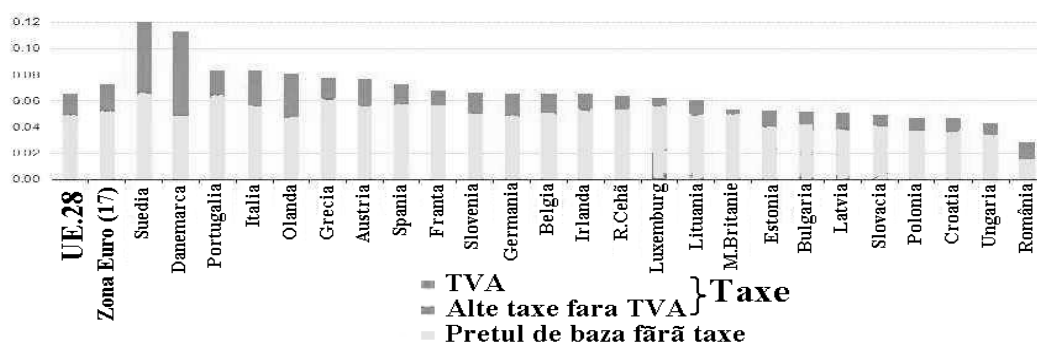
3. Prețurile energiei: punctul de plecare al tranziției energetice

UE a lansat un program complex de tranziție la piața energetică europeană unică, anul 2018 fiind programat a fi punctul final. Anul 2012 a reprezentat un punct important în lansarea programului de reformă a prețurilor energiei.

În 2012, prețurile energiei în România au fost substanțial mai mici decât în UE: prețul electricității este de 55,4% din media europeană și 48,6% la gazele naturale. Diferențele de preț se vor micșora prin procesul de liberalizare, pentru populație, până în 2017/2018, în conformitate cu acordul dintre Guvernul României, FMI și Comisia Europeană.

În prima jumătate a anului 2013, prețul gazului natural pentru o gospodărie de nivel mediu din cadrul UE.28 a fost de 0,065 euro pe kWh. Prețuri mult mai ridicate s-au practicat în Suedia – 0,123 euro pe kWh (de 4,3 ori mai mare decât în România) sau Danemarca – 0,113 euro pe kWh și prețuri mai scăzute au existat în Polonia, Croația sau Ungaria (sub 0,050 euro pe kWh). Prețurile cele mai scăzute s-au practicat în România – 0,029 euro pe kWh. Ponderea taxelor incluse în prețul gazelor naturale a fost cea mai scăzută în M.Britanie – 4,9%, în timp ce deosebit de ridicată a fost în Danemarca (55,9%), România (46,7%) sau Suedia (45,3%) (***) 2014, Natural gas prices..., Eurostat).

Grafic 1. Prețurile gazelor naturale pentru consumatorii casnici, semestrul I 2013 (1) (Euro pe kWh)

Sursa: *** 2014, Natural gas prices for household consumers, first half 2013, Eurostat

Tabel 5 - Prețurile energiei în țările Europene: punctul de demarare a tranziției la piața energetică europeană unică

	Electricity prices (per kWh)						Gas prices (per kWh)					
	Households (1)			Industry (2)			Households (3)			Industry (4)		
	2012s2	2013s2	2014s2	2012s2	2013s2	2014s2	2012s2	2013s2	2014s2	2012s2	2013s2	2014s2
EU-28	0.195	0.202	0.208	0.116	0.118	0.120	0.070	0.071	0.072	0.038	0.040	0.037
Euro area	0.205	0.215	0.221	0.122	0.126	0.128	0.077	0.079	0.079	0.039	0.041	0.038
Belgium	0.222	0.222	0.204	0.111	0.110	0.109	0.073	0.067	0.065	0.035	0.034	0.029
Bulgaria(**)	0.096	0.088	0.090	0.078	0.073	0.084	0.056	0.052	0.047	0.040	0.035	0.034
Czech Republic	0.150	0.149	0.127	0.103	0.099	0.082	0.066	0.058	0.056	0.034	0.033	0.030
Denmark	0.297	0.294	0.304	0.099	0.100	0.088	0.096	0.098	0.088	0.042	0.044	0.036
Germany	0.268	0.292	0.297	0.130	0.144	0.152	0.065	0.069	0.068	0.038	0.048	0.040
Estonia	0.112	0.137	0.133	0.082	0.097	0.093	0.052	0.048	0.049	0.036	0.035	0.037
Ireland	0.229	0.241	0.254	0.140	0.137	0.131	0.067	0.072	0.075	0.042	0.047	0.042
Greece	0.142	0.170	0.179	0.122	0.124	0.130	0.102	0.089	0.080	0.058	0.051	0.047
Spain	0.228	0.227	0.237	0.120	0.120	0.117	0.086	0.089	0.096	0.038	0.038	0.037
France	0.145	0.159	0.175	0.079	0.085	0.091	0.068	0.073	0.076	0.040	0.039	0.038
Croatia	0.138	0.135	0.132	0.094	0.094	0.092	0.047	0.047	0.048	0.046	0.043	0.040
Italy	0.230	0.232	0.234	0.178	0.172	0.174	0.097	0.095	0.095	0.040	0.038	0.035
Cyprus	0.291	0.248	0.236	0.234	0.201	0.190	:	:	:	:	:	:
Latvia	0.137	0.136	0.130	0.111	0.115	0.118	0.056	0.050	0.049	0.040	0.037	0.036
Lithuania	0.127	0.139	0.132	0.114	0.123	0.117	0.061	0.061	0.050	0.046	0.041	0.037
Luxembourg	0.171	0.165	0.174	0.101	0.100	0.099	0.059	0.057	0.051	0.051	0.045	0.039
Hungary	0.162	0.133	0.115	0.100	0.098	0.090	0.052	0.042	0.035	0.047	0.048	0.039
Malta	0.168	0.169	0.125	0.186	0.186	0.186	:	:	:	:	:	:
Netherlands	0.190	0.192	0.173	0.097	0.094	0.089	0.084	0.085	0.082	0.037	0.036	0.033
Austria	0.202	0.202	0.199	0.112	0.111	0.106	0.076	0.075	0.073	0.043	0.043	0.040
Poland	0.153	0.144	0.141	0.096	0.088	0.083	0.058	0.051	0.050	0.038	0.036	0.036
Portugal	0.206	0.213	0.223	0.115	0.114	0.119	0.085	0.093	0.104	0.042	0.042	0.047
Romania	0.108	0.128	0.125	0.076	0.082	0.081	0.027	0.031	0.032	0.026	0.029	0.031
Slovenia	0.154	0.166	0.163	0.094	0.095	0.085	0.073	0.071	0.063	0.055	0.048	0.044
Slovakia	0.172	0.168	0.152	0.127	0.127	0.117	0.051	0.052	0.052	0.041	0.039	0.038
Finland	0.156	0.156	0.154	0.074	0.075	0.072	:	:	:	0.048	0.047	0.056
Sweden	0.208	0.205	0.187	0.078	0.075	0.067	0.127	0.122	0.114	0.055	0.055	0.044
United Kingdom	0.179	0.180	0.201	0.119	0.120	0.134	0.058	0.059	0.065	0.034	0.036	0.035
Iceland	0.116	0.107	0.116	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Liechtenstein	:	:	0.155	:	:	0.140	:	:	0.086	:	:	0.056
Norway	0.178	0.178	0.166	0.086	0.087	0.081	:	:	:	:	:	:
Montenegro	0.101	0.105	:	0.071	0.073	:	:	:	:	:	:	:
FYR of Macedonia	0.079	0.078	0.082	:	0.075	0.078	:	:	:	0.050	0.039	0.042
Albania	0.117	0.115	0.116	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Serbia	:	0.061	0.060	:	0.066	0.067	:	0.044	0.045	:	0.038	0.038
Turkey	0.147	0.131	0.131	0.096	0.081	0.081	0.041	0.037	0.037	0.030	0.027	0.027
Bosnia and Herzegovina	0.080	0.080	0.081	0.066	0.066	0.062	0.056	0.051	0.051	0.057	0.053	0.053
Kosovo(*) (**)	:	0.056	0.059	:	0.073	0.079	:	:	:	:	:	:

(*) This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo Declaration of Independence.

(**) provisional data 2014 semester 2

(***) provisional data electricity industry 2014 semester 2

(1) Annual consumption: 2 500 kWh < consumption < 5 000 kWh.

(2) Annual consumption: 500 MWh < consumption < 2 000 MWh.

(3) Annual consumption: 5 600 kWh < consumption < 56 000 kWh (20 - 200 GJ).

(4) Annual consumption: 2 778 MWh < consumption < 27 778 MWh (10 000 - 100 000 GJ).

Source: Eurostat (online data code: nrg_pc_204, nrg_pc_205, nrg_pc_202 and nrg_pc_203)

Sursa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Half_yearly_electricity_and_gas_prices_2014semester2.png

Tabel 6. Prețuri pe electricitate și gaze, în kWh, în EURO: România și UE

	Electricitate			Gaze		
	2012	2014	Creștere anuală cu pct procentuale	2012	2014	Creștere anuală cu pct procentuale
UE 28	0,195	0,208	3,1	0,070	0,072	1,1
România	0,108	0,125	5,8	0,027	0,034	18,7
	55,4%	60,1%		38,6%	47,2%	

Sursa http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Half-yearly_electricity_and_gas_prices_2014semester2.png - MS,

4. Prognoza prețurilor pentru electricitate și gaz pentru 2017/2018

Încă din anii '80 s-a declanșat un proces de ajustare a prețurilor energiei în sus. Prețurilor au crescut treptat, cu fluctuații în întreaga perioadă a tranziției. Dar integrarea în UE, creșterea prețurilor la nivelul celor ale pieței europene a devenit un obiectiv politic.

Creșterea prețurilor la energie a fost o politică constantă, dar șocul creșterii a început în 2013.

Tabelul 7. Indicii prețurilor de consum energie electrică, gaze și încălzire centrală în perioada 2008-2013 (anul precedent = 100)

Anii	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013 față de 2007
	108,77	103,44	103,46	106,0	105,07	113,22	146,7%

Sursa: Anuarul Statistic al României 2014, INS, București, 2015 (pentru indicii de la punctul 1 - Tab. 10.2./pg. 351; pentru indicii de la punctul 2 – Tab.4.5./pg.172).

Calendarul de eliminare treptată a prețurilor reglementate pentru clienții finali este prezentat în Legea nr. 123/2012 a energiei electrice și a gazelor naturale, o lege care transpune în legislația națională Directivele europene 72/2009 și 73/2009 privind piața unică de energie

Pentru clarificarea a cum va putea crește prețul la energie în România în următorii 2-3 ani trebuie luate în considerare patru probleme.

În primul rând, mari diferențe de prețuri ale energiei din România față de prețurile din UE (Tabel 6). În cei trei ani luați în considerare (2012-2014) prețurile energiei au crescut în toate țările Europene, dar ritmurile de creștere din România sunt mult mai mari.

În al doilea rând, nu putem să nu luăm în considerare și diferențele de *putere de cumpărare* între România și celelalte țări europene. Relativ la costul altor bunuri și servicii, *prețul energiei* electrice, considerând capacitatea sa de cumpărare, pentru consumatorii casnici, în România este mai mare decât media celor 28 de țări ale UE: România (24,4PPS pentru 100KWh) ocupă locul 5 după țări precum Germania (28,5PPS pentru 100KWh), Cipru și Portugalia (27,4PPS pentru 100KWh) sau Spania

(26PPS pentru 100KWh). Prețuri minime ale electricității la paritatea puterii de cumpărare au finlandezii (12,4PPS pentru 100KWh), letonii (13,7 PPS precum 100KWh) și luxemburghezii (14,2 PPS pentru 100KWh). O creștere substanțială a prețului energiei este de natură să arunce în aer standardul de viață al românilor.

Calculat la paritatea puterii de cumpărare, *prețul gazelor naturale* pentru gospodării în România este sub media UE 28, de 0,062 PPS/KWh, dar apropiat de prețul unor țări cu un nivel de trai mult mai ridicat: Danemarca (0,064 PPS/KWh), Franța (0,068PPS/KWh) sau Germania (0,069 PPS/KWh). În România câștigurile orare brute mediane erau de circa 2,5 euro, pe când în Germania era de circa 15 euro în 2010 (cf Eusostat 2010). Prin urmare un lucrător german câștigă de 6 ori mai mult decât un lucrător român pe aceeași unitate orară de lucru în vreme ce consumul lor energetic exprimat în PPS este echivalent. Altfel spus, un român ar fi trebuit să muncească de șase ori mai mult decât un german ca să obțină același câștig cu acesta din urmă.

Creșterea prețurilor a exercitat de la început un impact negativ apreciabil asupra standardului de viață. În acest context, România a invocat imposibilitatea consumatorilor casnici de a suporta mărirea prețurilor și a obținut în timpul Guvernului Tăriceanu (2007) o derogare de 2 ani de la CE, dar până la 1 ianuarie 2009 obligațiile nu au fost îndeplinite. Guvernul Boc a continuat tergiversarea acestei chestiuni invocând motivul protecției sociale. În aprilie 2011, CE a cerut oficial unor state membre, printre care și României, să își alinieze legislația națională privind prețurile reglementate pentru consumatorii finali. Pe 29 septembrie 2011, CE a inițiat o nouă procedură de infringement (prima cu privire la acest subiect fiind în 2009) pentru netranspunerea directivelor în legislația națională și nerespectarea prevederilor directivelor. Ar trebui luat în considerare și faptul că dreptul european permite, în principiu, intervenția statului membru asupra stabilirii prețului furnizării de gaze naturale către consumatorul final, cu anumite condiții³¹.

În al treilea rând, se pune problema taxării consumului de energie. Taxarea consumului pe gaze este foarte ridicată în România, 52%, pe locul doi în UE după Danemarca (57%), Germaniei (52%). Ponderea impozitării și taxării pe electricitate în România este de 58,6%, printre cele 7 țări Europene cu taxare foarte ridicată ³² . Prețuri minime în PPS sunt cele suportate de finlandezi (12,4 PPS pentru 100 kWh), letoni (13,7 PPS) și luxemburghezi (14,2 PPS)³³.

Deci, în cadrul regiunii est-europene, poziția României este tot la polul poverii fiscale maxime (chiar dacă la scara UE există țări care practică indici de impozitare mult mai mari).

Dacă se menține acest nivel de taxare în 2017/18 al prețurilor de producție, prețurile de consum intern riscă să atingă un nivel insuportabil pentru populație. Reducerea TVA cu 4-5 puncte procentuale rezolvă doar într-o mică măsură situația.

³¹ <http://www.juridice.ro/208469/pana-cand-vom-mai-avea-preturi-reglementate-la-gaze-naturale-si-energie-electrica.html>

³² http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Disaggregated_prices_data_for_household_consumers_2014sem2.pnglog_in

³³ Ibidem

Este posibil ca în contextul creșterii prețurilor energiei să se repună în discuție problema nivelului taxării.

În fine, problema avantajului resurselor energetice interne. România este aproape de pragul independenței energetice (gradul independenței este de 80%) în vreme ce Germania are un grad foarte ridicat de dependență energetică (circa 86% în 2011). Prețul de producție al energiei este semnificativ mai redus în România. De exemplu, **prețul de bază al gazului** în România era în 2014 sem.2 de 0,01EUR per kWh, față de 0,049 în UE 28 ³⁴. Prețul de bază al gazelor era de 3,3, ori mai mic decât media UE. Dacă se ridică prețurile energiei în România la nivelul celor ale UE, apar diferențe importante. S-au făcut unele calcule din această perspectivă.

Calendarul de eliminare a prețurilor reglementate în domeniul gazelor naturale pentru consumatorii casnici

- **1 iulie 2013:** preț producție internă 49,8 lei/MWh;
- **1 octombrie 2018:** preț producție internă 119 lei/MWh;

Calendarul pentru eliminarea treptată a tarifelor reglementate în domeniul energiei electrice pentru consumatorii casnici

- **01 iulie 2013:** 10%;
- **31 decembrie 2017:** 100%.

Prețul energiei electrice. Calendarul pentru eliminarea treptată a tarifelor reglementate în domeniul energiei electrice (consumatorii casnici) cuprinde 10 etape: a început la 1 iulie 2013 și se încheie la 31 decembrie 2017. În trimestrul I 2015 pentru consumul clienților casnici prețul mediu a fost de *420,65 lei/MWh, incluzând TVA, accize, taxe și contribuțiile obligatorii* (certIFICATE VERZI, contribuție cogenerare de înaltă eficiență) care susțin politica de mediu a guvernului. *Până în 2017, prețul energiei electrice va crește, aliniindu-se la prețul pieței europene, probabil o dublare a lor.* Presiunile asupra bugetelor de familie, în general și a consumatorilor vulnerabili, în special, sunt în creștere.

Prețul gazelor naturale Calendarul de eliminare a prețurilor reglementate în domeniul gazelor naturale (consumatorii casnici) cuprinde 22 de etape: a început la 1 iulie 2013 (*preț producție 49,8 lei/Mwh*) și se încheie la 1 octombrie 2018 (*preț producție internă 119 lei / Mwh*).

Creșterea prețului energiei s-a datorat în principal deciziei administrative care urmărește calendarul liberalizării convenit cu FMI și Comisia Europeană.

Documentele Europene și naționale prevăd o creștere a prețurilor energiei în România între 2012-2017/18 pentru a se atinge prețurile Europene, realizându-se astfel o piață energetică Europeană comună. În general, specialiștii sunt foarte reținuți să facă o prognoză a prețurilor care vor fi atinse în 2017/18. Dar este posibil să se facă o estimare care depinde de presupuzițiile pe care le asumăm:

1. Prețurile din România se vor plasa în apropierea prețurilor medii din

³⁴ Sursa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Natural_gas_share_of_taxes_and_levies_paid_by_household_consumers_2014s2.png

2017/18.

2. Și prețurilor medii UE vor crește în ritmurile din ultimii ani: 2012-2014 (3,1% anual la electricitate și 1,1% la gaze).

În aceste condiții, un scenariu posibil al prețurilor energiei din România din 2017/18 vor fi aproximativ cele din media Europeană probabilă: **0,227 Euro la electricitate și 0,076 la gaze.**

Calendarul de eliminare treptată a prețurilor reglementate pentru clienții finali este prezentat în Legea nr. 123/2012 a energiei electrice și a gazelor naturale, o lege care transpune în legislația națională Directivele europene 72/2009 și 73/2009 privind piața unică de energie.

Pentru a atinge aceste noi prețuri, prețurile din România, dacă calculele noastre sunt corecte, la electricitate ele vor trebui să crească cu 210%, iar la gaze cu 280%. Vor fi deci creșteri de mai mult decât duble, un adevărat șoc pentru populație.

Tabel 8. Scenariu cu ce se poate întâmpla prin alinierea prețurilor la nivel European: electricitate și gaze

	Electricitate			Gaze		
	2012	2017*	Creștere față de 2012	2012	2018***	Creștere față de 2012
UE 28	0,195	0,227	116,4%	0,070	0,076	108,6%
România	0,108	0,227**	210,2%	0,027	0,076	281,5%
	55,4%			48,6%		

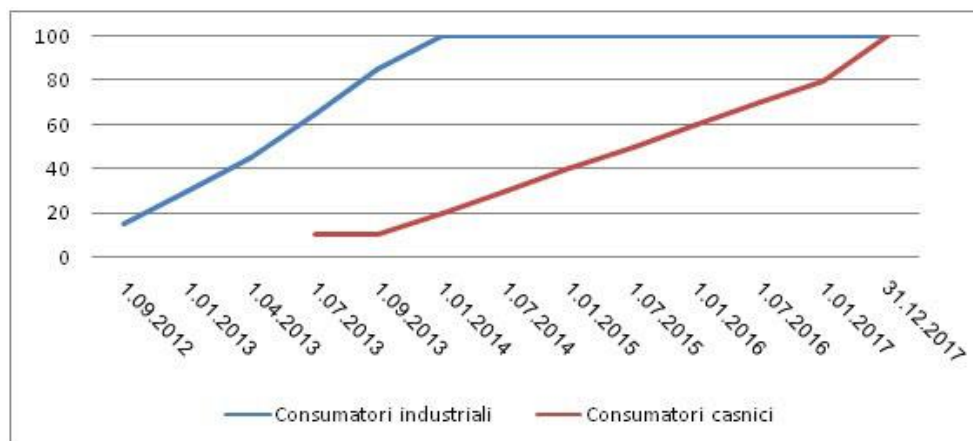
O creștere anuală presupusă de 3,1% ca cea din perioada 2012-2014

** În ipoteza că prețul la consumator va fi egal cu cel mediu al UE 28, egalizat pe o piață europeană.

*** O creștere anuală de 1,1%, ca cea din perioada 2012-2014

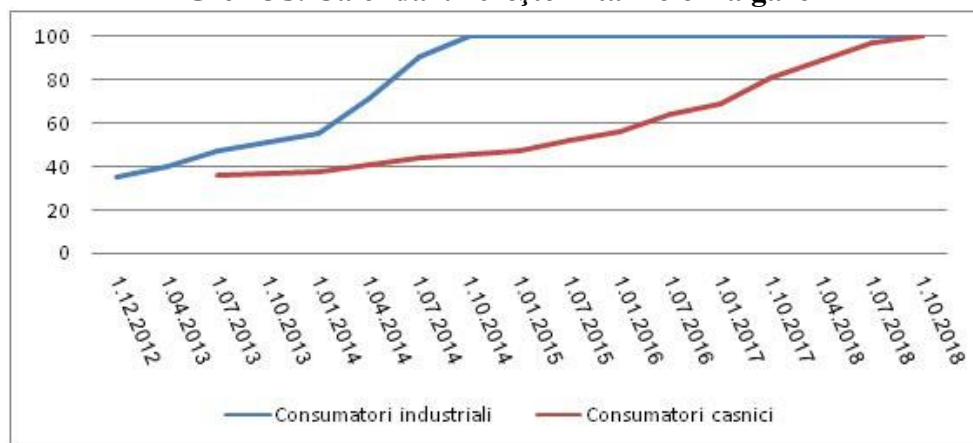
Următoarele două grafice ne oferă o imagine clară a șocului prețurilor în următorii ani.

Grafic 2: Calendarul creșterii tarifelor la energie electrică

Sursa: www.openpolitics.ro/noutati/cele-mai-noi/energie-analiza-2.html

Grafic 3. Calendarul creșterii tarifelor la gaze

Sursa: www.openpolitics.ro/noutati/cele-mai-noi/energie-analiza-2.html

După cum se poate observa, într-o perioadă scurtă de timp (2015 - 2017/18) urmează un șoc al creșterii prețurilor energiei, probabil ultima creștere prin decizie politică a prețurilor. Șocul prețurilor va fi suportat de economie, dar și de bugetele de familie. Impactul asupra segmentului sărac al populației va fi foarte greu de suportat.

5. Contextul social al creșterii prețurilor energiei: sărăcirea produsă de tranziție

Șocul creșterii rapide a prețurilor energiei (2012-2018) are loc în contextul unui standard de viață scăzut, afectat masiv de impactul celor 25 ani de tranziție. Este necesar deci, pentru a identifica impactul creșterii prețurilor energiei, să luăm în considerare contextul stării sociale a României.

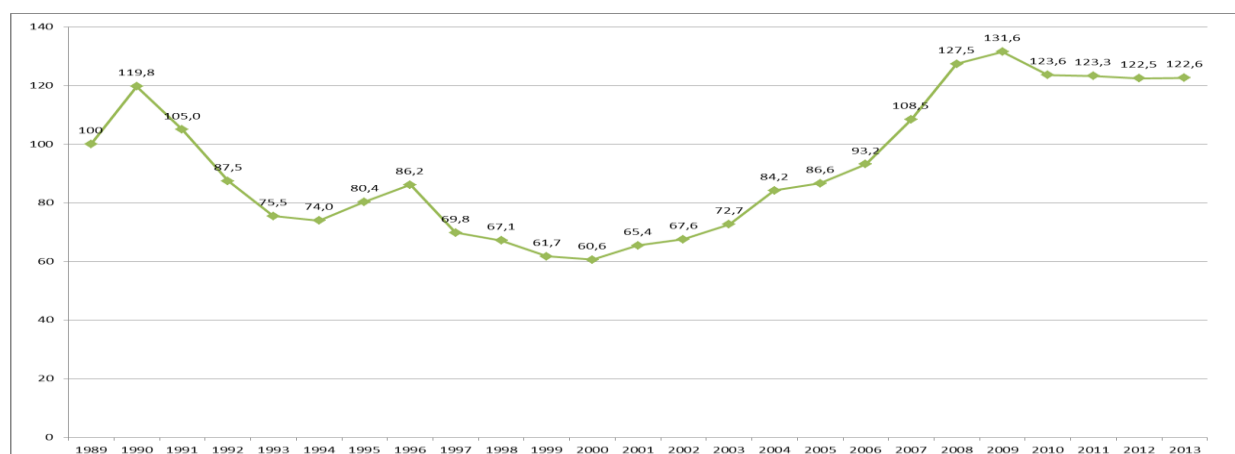
Primul deceniu al tranziției, anii '90, a marcat o nouă scădere a standardului de viață, declanșarea unui proces exploziv de sărăcire. Anii 2000 s-au caracterizat de un proces destul de timid de revenire a standardului de viață, stopat însă în anii 2009-2011.

După un deceniu de revenire timidă a standardului de viață, în anii aceștia cerința alinierii prețurilor energiei la prețurile europene, condiție obligatorie pentru integrarea României în UE, riscă să constituie un nou șoc pentru standardul de viață.

Pentru a înțelege dinamica bunăstării/ sărăciei energetice este important să trecem sumar în revistă ce s-a întâmplat cu resursele populației în cei 25 de ani ai tranziției.

1 Scăderea veniturilor populației pe aproape două decenii a dus la scăderea capacității populației de a face față noului șoc al creșterii prețurilor energiei.

Grafic 4. Veniturile totale per capita, 1989 = 100

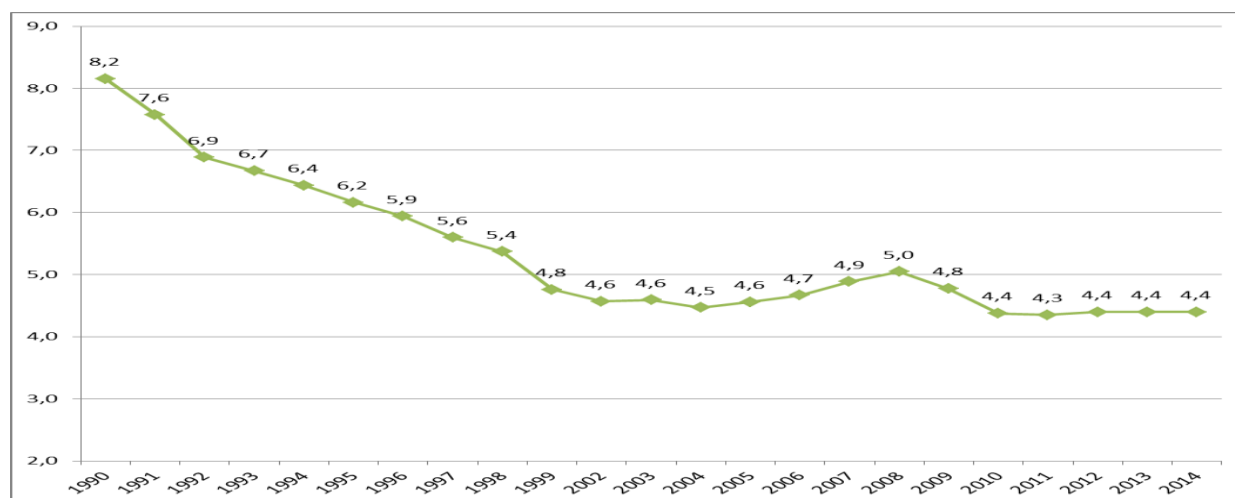

Sursa: calculele autorilor pe date INS

2. Scăderea dramatică a locurilor de muncă salariale, sursă principală a bunăstării populației.

Debutul șocului prețurilor energetice nu a coincis cu o creștere semnificativă a populației ocupate salarial.

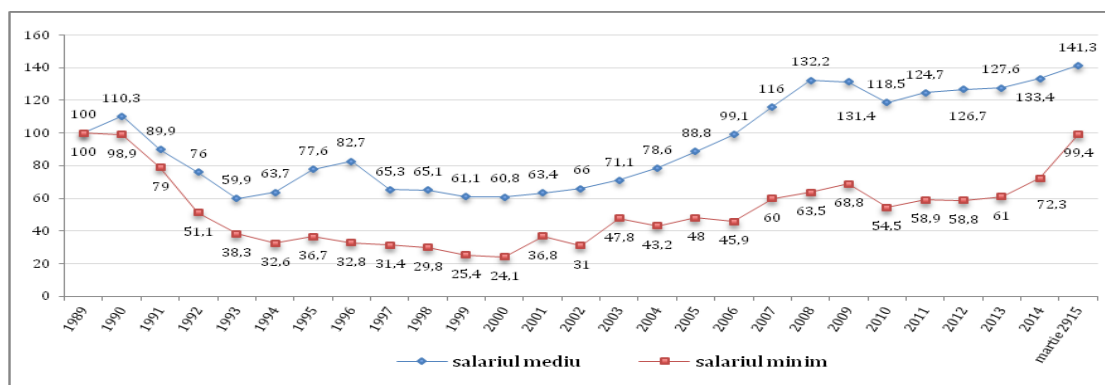
Grafic 5. Numărul de salariați (milioane persoane)

Sursa: INS

3. Politica salariului mic a fost bazată pe speranța că astfel vor fi atrași investitori străini, rezultatul fiind o creștere economică rapidă. În 25 de ani salariul minim a scăzut dramatic, ajungând la nivelul inițial din 1989 de abia în 2015. Dar speranța relansării rapide a economiei datorită menținerea salariilor la un nivel scăzut s-a dovedit a fi iluzorie.

Grafic 6. Dinamica salariului minim real și a salariului mediu real (1989 = 100)

Sursa: calculele autorilor pe date INS

4. Accentuarea inegalității sociale. Dintr-o societate cu un grad scăzut de inegalitate socială, România a devenit, alături de Bulgaria, cea mai inegală societate europeană. Un cost al inegalității sociale este inevitabil creșterea sărăciei energetice.

Tabel 9. Indicele inegalității veniturilor în 2013 (coeficientul Gini pe venit disponibil pe adult echivalent)

• UE 15	29,4
• UE 8 (Medie țări în tranziție, fără România și Bulgaria)	29,3
• România	34,0
• Bulgaria	35,4

Sursa: Eurostat

5. Au scăzut dramatic investițiile sociale în locuințe. Relativ puține locuințe nou construite cu resurse private în această perioadă, deși în general, la standarde energetice ridicate. Locuințele construite masiv în perioada comunistă, în anii 60 și 70, au început să se degradeze, problemele energetice ale locuințelor construite în perioada comunistă devenind tot mai critice în noul context de exigențe.

Deficitul de locuințe, pe fondul sărăcirii unui segment important de populație, a generat o explozie a locuințelor improvizate în cele mai sărace zone ale sărăciei și supraaglomerarea locativă.

6. Structura bugetelor familiilor din România este tipică pentru o societate cu un grad relativ ridicat de sărăcie: ponderea cheltuielilor pentru alimentație peste 40% (față de nivelul european de 10-12%) și al cheltuielilor de întreținere a locuinței

(16,7%), în care consumul energetic este cea mai mare parte, extrem de ridicat în raport cu standardele europene (substanțial sub 10%).

Tabelul 10. Structura cheltuielilor de consum ale gospodăriilor, total și principalele categorii sociale, 2013. Ancheta INS

Cheltuieli totale de consum %	Total gospodării	Salariați	Agricultori	Șomeri	Pensionari
	1670,04	2076,30	1308,31	1403,24	1427,32
1. Produse agroalimentare și băuturi nealcoolice	41,4	37,4	54,0	46,2	43,1
2. Băuturi alcoolice, tutun	7,8	8,2	9,5	8,2	7,0
3. Îmbrăcăminte/încălțăminte	5,2	6,3	4,6	3,7	4,1
4. Locuință, apă, electricitate, gaze și alți combustibili	16,7	16,3	12,1	17,7	18,2
5. Mobilier, dotarea locuinței	3,9	4,1	3,1	2,8	4,0
6. Sănătate	4,5	2,7	2,0	2,7	7,7
7. Transport	5,9	7,4	5,0	5,1	4,2
8. Comunicații	4,7	5,4	3,2	5,0	4,1
9. Recreere și cultură	4,1	4,6	2,7	3,9	3,6
10. Educație	0,5	0,7	0,3	0,2	0,2
11. Hoteluri, cafenele, restaurante	1,5	2,2	1,3	1,3	0,6
12. Diverse produse și servicii	3,8	4,7	2,2	3,2	3,2

*Sursa: Anuarul Statistic al României 2014, INS, București, Tabelul 4.23, pg.210.

6. Starea socială a României

Rezultatul global al procesului de tranziție a fost o societate caracterizată printr-un grad ridicat de sărăcie. Multe estimări plasează nivelul de sărăcie la 40% la care se adaugă și o proporție importantă a populației cu o vulnerabilitate ridicată de sărăcie.

Tabel 11. Deprivare materială severă în 2013

UE 15	6,7%
UE 8	13,7%
România	28,5%
Bulgaria	43,0%

Sursa: Eurostat

Evaluările făcute de populație sunt convergente cu estimarea realizată de EUROSTAT.

Tabel 12. Cum estimați veniturile în raport cu necesitățile?

* Nu ajung pentru strictul necesar	31%
*Ajung numai pentru strictul necesar	34%
*Ajung pentru un trai decent	26%
*Cumpărăm unele obiecte scumpe dar cu efort	9%
*Reușim să avem tot ce ne trebuie fără eforturi mari	0%

Sursa: ICCV, Diagnoza calității vieții (2010)

Deci, putem estima că aproape o treime din populație se plasează în situație de sărăcie și o altă treime se află într-o situație de precaritate, confruntându-se cu risc ridicat de sărăcire.

Riscul cel mai ridicat de sărăcie îl au: copiii ca grup social, familiile cu mai mult de 2 copii, pensionarii singuri, majoritatea populației de romi, persoanele care nu au locuință, generația tânără care nu are locuință și trăiește în condiții precare, efortul pentru cumpărarea unei locuințe sau acoperirea unei chirii fiind extrem de ridicat; populația forțat neocupată sau ocupată cu statut nesigur, care pot fi găsite mai ales în zonele izolate, localitățile mici și chiar mijlocii fără oportunități de muncă. Pe lângă sărăcia individuală, a explodat sărăcia unor comunități afectate de o cădere economică dezastroasă: orașe întregi afectate de o lipsă masivă de oportunități ocupaționale (Valea Jiului sau Măreșești). Atlasul Zonelor Urbane Marginalizate din România³⁵ arată că în aceeași situație sunt majoritatea orașelor mici (sub 20 mii locuitori). În plus, în toate tipurile de orașe, fie ele mici, medii sau mari și în toate regiunile țării s-au format zone urbane marginalizate, adevărate „pungi de sărăcie” care concentrează persoane cu nivel scăzut de educație, stare precară de sănătate și mulți copii în îngrijire, care au și un nivel scăzut de ocupare în sectorul formal și trăiesc în condiții precare de locuire. În total, 3,2% din populația urbană a țării locuiește în astfel de zone marcate de sărăcie și excluziune socială. Chiar în condițiile salariilor mici din România, cei mai expuși la riscul de a avea probleme financiare sunt lucrătorii pe cont propriu. 61% din persoanele ocupate pe cont propriu în agricultură în 2012 erau sărace relativ, mai mult chiar decât șomerii (cu o rată a sărăciei relativă de 52%). Dintre persoanele angajate pe cont propriu în activități non-agricole, 41% erau sărace la nivelul aceluiași an³⁶.

Se agravează, prin ignorarea sistematică a lor, o serie de fenomene sociale greu de tolerat într-o societate modernă: creșterea numărului persoanelor fără adăpost, mai ales datorită pierderii locuinței. Absolut intolerabilă este creșterea numărului de „copii ai străzii”, trăind în canale sau în case părăsite. Persoane fără identitate care nu și pot obține acte de identitate datorită birocrăției și pasivității autorităților responsabile.

Cronicizarea sărăciei în unele segmente ale societății face extrem de dificilă ieșirea din dificultate prin eforturi proprii neasistate.

Distribuția pe decile de venituri a populației oferă o imagine diferențiată.

Decila 1 (până la 268 lei pe familie) cuprinzând 14,5% din populație. Domină familiile de agricultori și șomeri: 44,4% din familiile de agricultori și 30,3% din familiile de șomeri (30,3%) se plasează în prima decilă de venit.

Familiile care ocupă a doua decilă de venit, D2, cuprinsă între 268 și 389 lei pe o persoană din gospodărie, cele mai multe de agricultori (21,3%), urmate de familiile al căror cap de gospodărie este șomer (17,3%) și 10% gospodării de pensionari. Cu sumele de bani ce revin pe o persoană din gospodărie 268-389 lei, banii nu le ajung pentru acoperirea cheltuielilor cu alimentele, îmbrăcămintea și

³⁵<http://www.inforegio.ro/ro/informare-si-publicitate/publicatii.html>

³⁶Strategie națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2014-2020

încălțăminte, transportul și alte servicii fără a mai aminti și de cheltuieli de reparații, întreținere a locuințelor. **Aceste familii își duc existența greu și nu se pot încadra cu veniturile lor nici la strictul necesar.**

Acoperirea produselor de strictă necesitate constituie o problemă și pentru familiile ce se plasează în a treia decilă de venit 389-495 lei / persoană. În D3 gospodăriile se distribuie aproape uniform, între șomeri (13,7%), pensionari (12,6%), agricultori (11,5%) și salariați (6%) plătiți sub nivelul salariului minim pe economie. **Aceste familii trăiesc la nivel de supraviețuire și sunt în risc crescut de sărăcie.**

În D4 și D5 sunt preponderente gospodăriile de pensionari și șomeri, urmate de familii de salariați și agricultori plătiți la nivelul salariului minim. Aceste familii au ponderi din ce în ce mai mari și în D6, respectiv D7. **Aceste familii duc un trai minim decent**, fără a putea face achiziții durabile.

De la D8 până la D10 se plasează salariații cu pregătire superioară, plătiți la nivelul și peste nivelul salariului mediu pe economie, pensionarii care au desfășurat activități bine plătite, de înaltă calificare. Cu aceste venituri au posibilitatea să-și cumpere și "unele obiecte mai scumpe" sau chiar "reșesc să aibă tot ce le trebuie".

Tabel 13. Distribuția gospodăriilor și persoanelor din gospodării pe decile, în anul 2013 (lei)

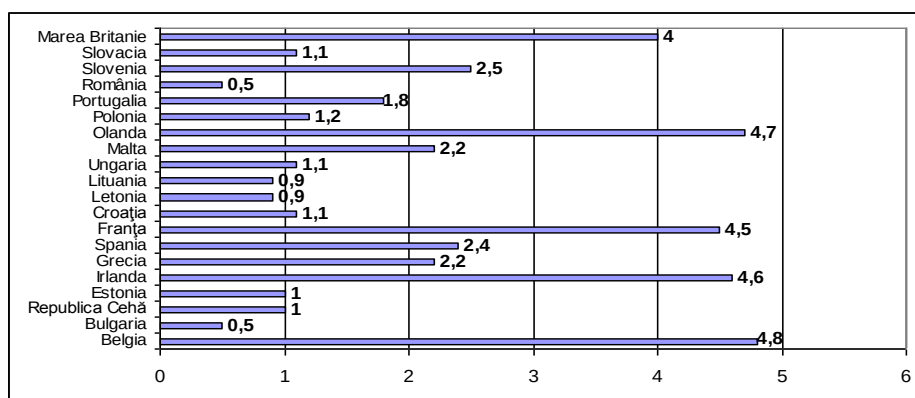
Decile	Total	Decila de venit total pe persoană (lei)									
		D1 Până la 268 lei	D2 268- 389 lei	D3 389- 495 lei	D4 495- 598 lei	D5 598- 709 lei	D6 709- 833 lei	D7 833- 995 lei	D8 995- 1214 lei	D9 1214- 1603 lei	D10 peste 1603 lei
Total gospodării	100,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Total persoane	100,0	14,5	11,7	10,4	10,2	9,7	9,1	9,3	9,0	8,4	7,7
Total -gospodării de salariați	100,0	1,6	4,9	6,0	7,8	8,1	9,5	11,4	13,7	16,6	20,4
- persoane salariate	100,0	2,7	6,6	7,7	9,5	9,4	10,4	12,0	12,8	14,1	14,8
Total -gospodării de agricultori	100,0	44,4	21,3	11,5	7,4	4,9	4,3	1,9	1,7	1,1	1,5
-persoane agricultori	100,0	52,2	20,9	9,5	5,9	3,8	3,3	1,3	1,2	0,7	1,2
Total -gospodării de șomeri	100,0	30,3	17,3	13,7	11,7	8,4	6,1	3,9	4,6	2,3	1,7
-persoane șomere	100,0	34,8	18,7	13,5	10,4	7,6	5,2	3,1	4,0	1,5	1,2
Total -gospodării de pensionari	100,0	4,9	10,2	12,6	12,3	13,3	12,8	11,8	9,6	7,8	4,5
-persoane pensionate	100,0	8,4	12,1	13,2	12,3	12,7	11,2	10,7	8,8	6,8	3,8

Sursa de date: Tabelul 4.4/pg. 170-171, Anuarul Statistic al României 2014, INS, București, 2015.

În raport cu standardele de viață ale UE, România, țară nou integrată în UE, se caracterizează printr-un punct de pornire foarte dezavantajos care ar fi trebuit să fie recuperat rapid în anii ce vor urma.

Am ales să identificăm poziția standardului de viață din România în raport cu celelalte state europene, raportarea salariilor minime stabilite prin decizie politică în toate statele la un standard comun: coșul minim decent de viață din România, stabilit de ICCV (Grafic 11).

Grafic 7. Salariul minim din diferite țări europene raportat la minimul decent de trai din România, iulie 2013, ICCV

Sursa: Grafic realizat de A. Mihăilescu pe baza datelor Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Wages_and_labour_costs/ro, Bază de date: Earnings (t_earn), Minimum wages (tps00155) (în Euro); (SPC- Standardul Puterii de Cumpărare), 2013.

În 2013, salariul minim din România și Bulgaria acoperea doar jumătate din necesarul minim al unui trai decent. Celelalte țări foste socialiste acopereau nivelul minim decent de viață. Țările europene avansate acopereau de mai mult de 4 ori minimul nostru decent, unele țări având aproape de 10 ori mai mari.

7. Impactul creșterii prețurilor energiei asupra standardului de viață

Problema socială gravă cu care România se confruntă în momentul de față este **adâncirea decalajului dintre veniturile populației din România, care se plasează în 2013 la aproximativ 40% din veniturile medii UE28, și prețurile energiei aliniate la nivel european. Ne așteptăm la accelerarea procesului de sărăcire a populației românești, sub impactul creșterii rapide a prețurilor energetice, adâncirea decalajului dintre standardele de viață din România și cele ale UE.**

Pragul de sărăcie relativă (60% din mediana distribuției veniturilor): numărul de săraci relativi nu va fi modificat semnificativ de creșterea prețurilor energiei.

Efectul creșterii prețurilor la energie asupra sărăciei reale, determinată cu coșuri minime de consum, decente și supraviețuire, devine foarte vizibil. Vom utiliza coșurile minime de consum, decent și de supraviețuire, elaborate la ICCV (Adina Mihăilescu), diferențiat pe urban și rural.

Am ținut aceleași prețuri ale celorlalte bunuri și servicii, introducând doar creșterea prețurilor energiei. În fapt, impactul creșterii prețurilor energiei este mai

mare, la *costurile directe*, se adaugă *costurile indirecte*, prin creșterea practic a tuturor produselor, încorporând noile costuri ale energiei.

Cheltuielile de consum pe capitole, inclusiv cheltuielile cu întreținerea locuinței, au fost evaluate la nivelul lunii decembrie 2013.

Prețurile energiei pentru 2017/18 au fost estimate astfel:

- creșterea prețului la energie electrică de la **0,125 Euro** la începutul anului 2014, prețul de pe piața românească, la **0,227 Euro** prețul la care presupunem că va ajunge electricitatea în anul 2017 pe piața europeană.

- creșterea prețului la gaze naturale de la **0,034 Euro** la începutul anului 2014 pe piața românească, la **0,076 Euro** presupus a ajunge la 2018.

- prețurile de mai sus exprimate în Euro au fost transformate în lei la cursul de schimb valutar al zilei 1 Euro = 4,5 lei.

Am luat ca exemplu tipic familia de doi salariați cu doi copii. Analiza se desfășoară pe două tipuri de familii, urban și rural, între care există diferențe substanțiale în prezent.

URBAN: Tabel 14. Structura coșului de consum corespunzător minimului de trai decent și de subzistență pentru familia de doi salariați cu doi copii în întreținere, în luna decembrie 2013, prognoza 2018

		Minim decent	Minim de subzistență	Minim decent	Minim de subzistență
Nr. crt.	Specificație	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii
		% și valoare în lei	% și valoare în lei	% și valoare în lei	% și valoare în lei
1	Alimente	48,0 - 1.106,0	52,7 - 984,4	40,7 - 1.106,0	43,8 - 984,4
2	Îmbrăcăminte	6,6 - 152,0	5,5 - 102,7	5,6 - 152,0	4,6 - 102,7
3	Dotarea locuinței	3,4 - 78,3	3,1 - 57,9	2,9 - 78,3	2,6 - 57,9
4	Transport	7,7 - 177,4	9,4 - 175,5	6,5 - 177,4	7,8 - 175,5
5	Servicii culturale	2,6 - 59,9	3,1 - 58,0	2,2 - 59,9	2,6 - 58,0
6	Igienă personală	3,1 - 71,4	3,8 - 70,9	2,6 - 71,4	3,2 - 70,9
7	Servicii de reparații și întreținere îmbrăcăminte/ încălțăminte	0,7 - 16,1	0,9 - 16,8	0,6 - 16,1	0,7 - 16,8
8	Cheltuieli cu locuința*	17,5 - 403,2	19,8 - 370,0	30,0 - 814,5	33,3 - 747,4
9	Cheltuieli cu medicamente	1,4 - 32,3	1,7 - 31,8	1,2 - 32,3	1,4 - 31,8
10	Fond de siguranță	9,0 - 207,4	0	7,7 - 207,4	0
Total		100,0 - 2.304 lei	100,0 - 1.868 lei	100,0 - 2.715 lei	100,0 - 2.245 lei

* La capitolul cheltuieli cu locuința au fost incluse și cheltuielile de poștă și telecomunicații.

Sursa: Datele INS au fost culese din Buletinul Veniturile și consumul populației, trim.I/2010, tab.14/p.41.

RURAL: Tabel 15. Structura coșului minimului de trai decent și de subzistență pentru o familie de agricultori cu doi copii în întreținere, decembrie 2013, prognoză 2018

		Minim decent	Minim de subzistență	Minim decent	Minim de subzistență
Nr. crt.	Specificație	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii	Pentru o familie de doi salariați cu doi copii
		% și valoare în lei	% și valoare în lei	% și valoare în lei	% și valoare în lei
1	Total consum alimentar, din care:	48,0 - 891,4	65,8 - 1.067,3	40,7 - 891,3	58,4 - 1.067,3
	- alimente cumpărate	17,6 - 326,8	19,1 - 309,8	14,9 - 326,8	17,0 - 309,8
	- alimente din autoconsum	30,4 - 564,5	46,7 - 757,5	25,8 - 564,5	41,4 - 757,5
2	Îmbrăcăminte	6,6 - 122,6	2,1 - 34,1	5,6 - 122,6	1,9 - 34,1
3	Dotarea locuinței	3,4 - 63,1	2,1 - 34,1	2,9 - 63,1	1,9 - 34,1
4	Transport	7,7 - 143,0	9,4 - 152,5	6,5 - 143,0	8,4 - 152,5
5	Servicii culturale	2,6 - 48,3	1,9 - 30,8	2,2 - 48,3	1,7 - 30,8
6	Igienă personală	3,1 - 57,5	3,8 - 61,6	2,6 - 57,5	3,4 - 61,6
7	Servicii de reparații și întreținere îmbrăc./încăl.	0,7 - 13,0	0,9 - 14,6	0,6 - 13,0	0,8 - 14,6
8	Cheltuieli cu locuința*	17,5 - 325,0	12,3 - 199,5	30,0 - 656,5	22,0 - 403,0
9	Cheltuieli cu medicamente	1,4 - 26,0	1,7 - 27,5	1,2 - 26,0	1,5 - 27,5
10	Fond de siguranță	9,0 - 167,1	0	7,7 - 167,1	0
Total		100,0 - 1.857 lei	100,0 - 1.622 lei	100,0 - 2.188 lei	100,0 - 1.826 lei

* La capitolul cheltuieli cu locuința au fost incluse și cheltuielile de poștă și telecomunicații, respectiv cheltuieli cu articolele de papetărie.

Sursa: Datele INS au fost culese din Buletinul Veniturile și consumul populației, trim.I/2010, tab.14/p.41.

Creșterea prognozată a prețurilor energiei din 2013 până în anul 2018, în condițiile în care prețurile celorlalte bunuri și servicii rămâne constante, se produc modificări structurale în coșurile minime de consum.

Tabel sintetic 16. Impactul creșterii prețurilor la energie asupra pragurilor de sărăcie și a costului întreținerii locuinței: Urban

	Prag minim decent			Prag minim subzistență		
	<i>2013</i>	<i>2018</i>	Față de 2013	<i>2013</i>	<i>2018</i>	Față de 2013
Prag sărăcie	2 304	2 715	117,8%	1 868	2 245	120,2%
Cheltuieli întreținere/ din total	403,2= 17,5%	814,5= 30,0%	202%	370,0= 19,8%	747,4= 33,3%	202,0%

Tabel sintetic 17. Impactul creșterii prețurilor la energie asupra pragurilor de sărăcie și a costului întreținerii locuinței: Rural

	Prag minim decent			Prag minim subzistență		
	<i>2013</i>	<i>2018</i>	Față de 2013	<i>2013</i>	<i>2018</i>	Față de 2013
Prag sărăcie	1 857	2 188	117,8%	1 622	1 826	112,6%
Cheltuieli întreținere/ din total	325= 17,5%	656,5= 30,0%	202,0%	199,5= 12,3%	403= 22,1	202,0%

1. Pragurile de sărăcie cresc substanțial datorită creșterii prețurilor energiei: pragul decent, cu 117,8% în urban și rural; pragul de supraviețuire: 120,2% în urban și 112,6% în rural. Un segment important de persoane sunt aruncate în situație de sărăcie.

2. Ponderea cheltuielilor cu întreținerea în totalul cheltuielilor gospodăriilor crește substanțial. În familia standard luată de noi în considerare, o familie de doi adulți cu doi copii:

a. Urban: coșul minim decent crește de la 17,5% la 30,0%; în coșul minim de subzistență de la 19,8% la 33,3%.

b. Rural: coșul minim decent, ponderea cheltuielilor de întreținere a locuinței crește de la 17,5% la 30,0%; în coșul minim de subzistență, de la 12,3% la 22,1%.

3. Structura bugetelor de familie se va modifica, împingând-o spre un model și mai accentuat de structură săracă. Doar creșterea veniturilor (în primul rând a salariilor) ar putea să compenseze, se va vedea în ce măsură, efectul prețurilor energiei.

Tranziția energetică din România, care va fi însoțită de o creștere accentuată a prețurilor la energie și probabil, indirect, și a altora, generează un proces masiv de sărăcire. Impactul de sărăcire al creșterii prețurilor energiei poate fi clarificat dacă comparăm structurile de consum normative elaborate de ICCV cu structura medie reală a familiilor calculată de INS. Structura consumului real identificat de INS reproduce de fapt structura consumului minim decent de viață stabilit de ICCV. Această suprapunere sugerează că mai mult de jumătate din populație se plasa în 2013 sub nivelul minim decent de viață. Creșterea semnificativă necompensată a prețurilor energiei este de natură a sărăci populația, împinge în sărăcie o parte importantă a populației. Familia tipică de salariați se plasează deja la 90% din pragul minim decent de viață, agricultorii la 70%. În timp ce pensionarii în medie la nivelul minim decent.

Tabel 18. Structura cheltuielilor totale de consum, pentru minimul decent de trai, la diferite tipuri de familii și compararea minimului decent calculat de ICCV și INS (%)

Cheltuieli totale de consum	Familie de 2 salariați cu 2 copii în întreținere (ICCV)/ Familie cap de gospodărie salariat (INS)		Familie de 2 pensionari (ICCV)/Familie cap de gospodărie pensionar (INS)		Familie de 2 agricultori cu 2 copii în întreținere (ICCV)/Familie cap de gospodărie agricultor (INS)	
	ICCV* MD	INS	ICCV* MD	INS	ICCV*MD	INS
1. alimente și băuturi	45,5	45,6	40,7	50,1	68,9	63,5
2. îmbrăcăminte, încălțăminte	6,1	6,3	4,3	4,1	11,0	4,6
3. locuință, apă, electricitate, gaze și alți combustibili	13,3	16,3	18,0	18,2	13,7	12,1
4. mobilier, dotarea locuinței	3,1	4,1	3,9	4,0	8,1	3,1
5. sănătate	5,8	2,7	8,6	7,7	1,9	2,0
6. transport	7,2	7,4	7,9	4,2	4,6	5,0
7. poștă și telecomunicații	0,9	5,4	1,4	4,1	3,6	3,2
8. educație, recreere și cultură	2,3	5,3	2,0	3,8	3,0	3,0
9. diverse produse și servicii	5,8	4,7	3,2	3,2	3,4	2,2
10. hoteluri, cafele, restaurante	-	2,2	-	0,6	-	1,3
11. fond de siguranță și economii	10,0	-	10,0	-	10,0	-
Total valoric 2013	2298	2076,30	1427	1427,32	1852	1308,31

Sursa: Anuarul Statistic al României 2014, INS, București, 2015, Tabelul 4.23, pg.210.

Legendă: MD=minim decent; ICCV=Institutul de Cercetare a Calității Vieții; INS=Institutul Național de Statistică.

Deciziile actuale ale guvernului Ponta de mărire a salariului minim și a salariilor tuturor salariaților din sistemul public probabil au fost motivate și de contracararea parțială a exploziei prețului energiei. Criza care probabil va apare va fi generată de conștientizarea publică că în urma creșterii salariale câștigul va fi în mare măsură anulat de creșterile prețurilor energiei.

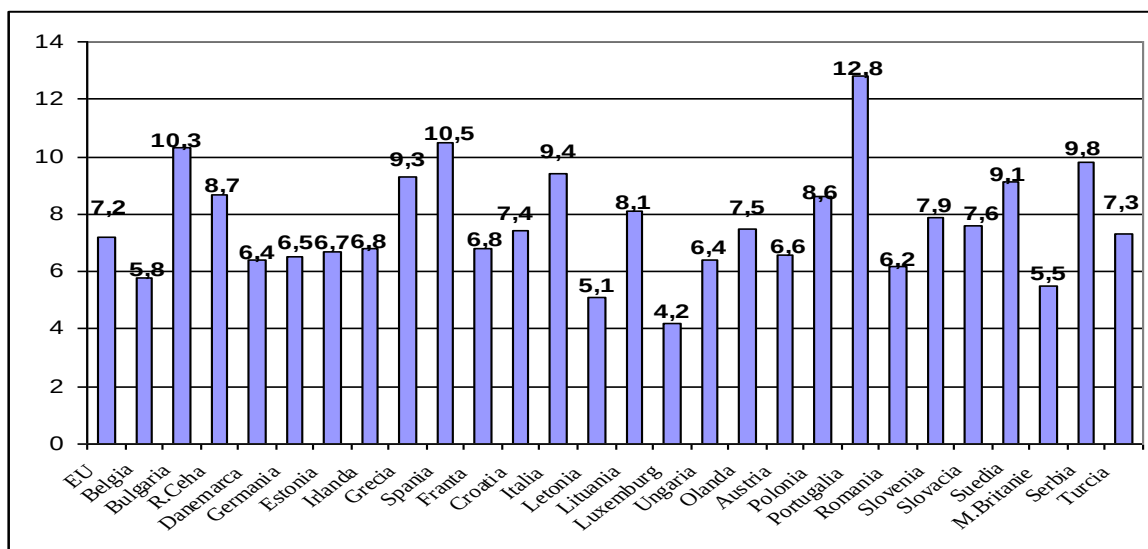
Singura prevedere de politică socială a politicii tranziției energetice este cea exprimată în Directivele europene: protecția socială a **consumatorilor casnici vulnerabili**, solicitându-se statelor membre să definească această categorie socială și să se stabilească cu claritate de către legislațiile naționale a suportului social.

Legea energiei electrice și a gazelor naturale a României (Legea 123/2012) oferă o definiție mai degrabă vagă a conceptului de consumator vulnerabil: „**clientul final aparținând unei categorii de clienți casnici care, din motive de vârstă, sănătate sau venituri reduse, se află în risc de marginalizare socială și care, pentru prevenirea acestui risc, beneficiază de măsuri de protecție socială, inclusiv de natură financiară.**”

Recomandarea are un caracter foarte general, neconținând măsuri concrete. Ea ridică două probleme de structură: După estimările noastre, în categoria de **consumator casnic vulnerabil**, ca efect imediat al șocului creșterii prețurilor energiei, poate fi inclusă peste jumătate din populație, ceea ce pune probleme financiare care nu sunt pevăzute. În al doilea rând, nu se oferă nicio compensație/proiecție pentru restul populației aflată la marginea ”vulnerabilității” energetice.

Calcularea prețurilor energiei la paritatea puterii de cumpărare așează România printre țările cu cea mai scumpă energie (locul 5, după Germania, Cipru, Portugalia și Spania).

Grafic 7. Prețul gazului natural (inclusiv taxe și impozite) la paritatea standard a puterii de cumpărare, pentru consumatorii casnici, în semestrul II al anului 2014 (Euro/100 kWh)

Source: Eurostat, 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Electricity_and_natural_gas_price_statistics/

Creșterea prețurilor energiei va spori numărul consumatorilor vulnerabili și întinderea sărăciei energetice în populația României. Creșterea *eficienței energetice* este principala cale prin care pot fi reduse facturile de energie ale consumatorilor casnici. O mai bună informare a populației cu privire la piața energiei și creșterea puterii de negociere a consumatorilor casnici în raport cu furnizorii de energie ar contribui la limitarea sărăciei energetice. România a adoptat o serie de legi, în concordanță cu directivele Uniunii Europene, menite să creeze o piață funcțională a energiei și să diminueze numărul consumatorilor vulnerabili.

8. Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei – un rol cheie în *tranziția energetică*

Prevederile legale. *Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei - ANRE* este o autoritate administrativă autonomă, cu personalitate juridică, sub control parlamentar, finanțată integral din venituri proprii, independentă decizional, organizatoric și funcțional și are ca obiect de activitate *elaborarea, aprobarea și monitorizarea aplicării ansamblului de reglementări* obligatorii la nivel național, necesar funcționării sectorului și pieței energiei electrice, termice și a gazelor naturale, în condiții de eficiență, concurență, transparență și protecție a consumatorilor.

În conformitate cu prevederile Legii energiei electrice și a gazelor naturale nr. 123/2012 și Legii 160/2012 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 33/2007 privind organizarea și funcționarea ANRE, instituția elaborează *legislația secundară* în conformitate cu principiile pentru o reglementare independentă care să

asigure predictibilitate, transparență și responsabilitate față de părțile interesate în activitatea ANRE.

În conformitate cu prevederile Legii nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică și ale Legii nr. 160/2012, cât și pentru promovarea dialogului constructiv cu toți factorii implicați în procesul decizional, ANRE prezintă propunerile de reglementări aferente Programului anual de reglementări în cadrul Consiliului Consultativ al ANRE și al Comitetului de reglementare al ANRE, pentru asigurarea armonizării reglementărilor ANRE cu prevederile și termenele legislative naționale și europene din domeniul energiei.

În conformitate cu prevederile art. 6 (r) din cadrul Legii energiei electrice și a gazelor naturale nr. 123/2012, la propunerea ANRE, pe baza unei proceduri specifice aprobate prin hotărâre a Guvernului, se definesc situațiile critice și clienții care nu pot fi deconectați în cazuri de sărăcie energetică, precum și modul de recuperare a costurilor asociate, de către operatori.

În cadrul dezbaterilor publice privind proiectul de Hotărâre pentru aprobarea *Strategiei naționale privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2015-2020* și a *Planului strategic de acțiuni pentru perioada 2015-2020*, ANRE a informat MMFPSPV cu privire la renunțarea la tariful social de energie electrică, începând cu anul 2018.

În conformitate cu prevederile art.3 al Legii nr. 121/2014 privind eficiența energetică, în cadrul Autorității Naționale de Reglementare în Domeniul Energiei ANRE, a fost înființat *Departamentul pentru eficiență energetică*, prin Ordinul Președintelui ANRE nr. 95/2014, (publicat în MO nr. 737/2014).

În contextul implementării pachetului legislativ european privind energia și schimbările climatice, ANRE - din care face parte Departamentul pentru Eficiență Energetică - monitorizează implementarea reglementărilor privind liberalizarea piețelor de energie în condițiile creșterii eficienței energetice și dezvoltării durabile, asigurării accesului nediscriminatoriu și transparent la energie, precum și protecției consumatorilor de energie.

În conformitate cu prevederile art. 13 al Legii nr. 121/2014 privind eficiența energetică, Departamentul pentru eficiență energetică coordonează elaborarea *programelor de informare și de motivare a consumatorilor mici de energie, inclusiv casnici, pentru a utiliza eficient energia*.

ANRE este instituția care ea însăși are o poziție în tranziție. Pe de o parte, este o instituție cheie în funcționarea sistemului energetic în contextul societății românești transformate, membră a UE. Pe ealtă parte, ANRE are o funcție esențială a realizării a ceea ce se poate numi ”tranziția energetică”, transformarea regulilor de organizare și funcționare a sistemului energetic ca actor în piața europeană unică a energiei.

Pe lângă funcția sa de a avea un rol decisiv în reglementarea funcționării sistemului energtic, ANRE are și o funcție importantă în elaborarea și derularea politicii sociale în domeniu: a se ocupa de efectele sociale ale funcționării sistemului energetic, **sărăcia energetică**, și creerea împreună cu alte instituții responsabile a unui **sistem de suport a consumatorului energetic vulnerabil**.

Capitol 5. Caracteristicile termice ale locuințelor

Valoarea termică a locuințelor constituie, după gradul ridicat de sărăcie datorat deficitului de resurse financiare ale populației, o a doua problemă socială ce trebuie rezolvată în România.

1. Tipul de locuințe

Recensământul populației și locuințelor din anul 2011 a arătat că, în România, existau **8.459.052** de locuințe, în creștere cu 4% față de anul 2002. În anii 2012 și 2013 s-au construit **87.603** locuințe noi³⁷.

O cercetare INS³⁸ a relevat că **81,6%** dintre locuințe au fost construite între anii 1948 și 1989. Celelalte locuințe au fost construite fie înainte de 1947 (**10,4%**), fie după 1989 (**8%**).

După cum se vede, ritmul construcției locuințelor a scăzut substanțial în perioada tranziției față de perioada comunistă: în perioada comunistă, fiecare an a contribuit cu **1,9%** din stocul de locuințe existent, în timp ce fiecare an al tranziției a contribuit cu **0,4%** din stocul total. Aceste date susțin aprecierea că, criza locativă, moștenită din perioada comunistă, s-a accentuat în tranziție, în mod special în mediul urban. Începând cu 1990, construcțiile din mediul rural au fost mai numeroase decât cele din mediul urban, reprezentând 67,9% din totalul construcțiilor realizate în această perioadă, cu mențiunea că majoritatea se situează în vecinătatea marilor aglomerații urbane și zona periurbană³⁹.

Preponderent, **97,1%** locuințe sunt proprietate personală. Locuințele închiriate sunt mai frecvente în mediul urban (4,5%) decât în sate (0,8%).

În mediul rural predomină clădirile cu o singură locuință (72,9%) în timp ce în orașe se găsesc cele mai multe clădiri tip bloc (peste 90%)⁴⁰.

În multe gospodării lipsesc dotările sanitare minime pentru un trai decent și sănătos.

La sfârșitul anului 2009, *68,2% dintre locuințe nu aveau lucrări de izolații*. Celelalte aveau mai multe lucrări de izolație la ferestre (termopane, pereți exteriori, podea sau acoperiș)⁴¹

Problemele de locuit afectează în anul 2013, patru din zece persoane (41,7%): existența unor pereți cu igrasie, ferestre deteriorate, lipsa unei iluminări corespunzătoare a locuinței, lipsa băii/dușului (32,7%) sau a grupului sanitar în interiorul locuinței (34,1%).

Accesul la rețeaua de furnizare a curentului electric este cvasi-generală; totuși, una din douăzeci de persoane nu are în locuință curent electric. Deși numărul localităților în care se distribuie gaze naturale a crescut între 2000 și 2013 (901

³⁷ Anuarul Statistic 2013,2014.

³⁸ INS "Consumurile energetice în gospodării în anul 2009", raport publicat în august 2011

³⁹ Ibidem, p.5

⁴⁰ Ibidem, p.7

⁴¹ Ibidem, p.8

localități), în 2014 doar 14% dintre gospodăriile erau racordate la această rețea. În mediul rural, în special distanța mare între locuințe și conducta principală și costul mare al branșamentului în raport cu veniturile gospodăriei au împiedicat multe familii să beneficieze de accesul la rețeaua de gaze.

În 2012, peste jumătate din populația din fiecare stat membru al UE **locuia în locuințe proprietate personală**, procente variind între 53,2 % în Germania și **96,6 % în România**. În Elveția, procentul persoanelor care locuia în locuințe închiriate era mai mare decât cel al persoanelor care locuiau în locuințe proprietate personală; aproximativ 56,1 % din populație locuia în locuințe închiriate. În Suedia 70,1 % locuiau în locuințe proprietate personală. Țările de Jos (59,9 %) și Danemarca (51,8 %), peste jumătate din populație locuia în locuințe proprietate personală pentru care era în curs de rambursare un credit ipotecar sau un altfel de credit; acesta era, de asemenea, cazul în Norvegia (64,9 %) și Islanda (62,7 %).

Unul dintre aspectele fundamentale luate în considerare la evaluarea calității condițiilor de locuit este disponibilitatea unui spațiu suficient. Rata de supraaglomerare descrie proporția populației care locuiește în locuințe supraaglomerate, definite prin numărul de camere de care dispune o gospodărie, prin mărimea gospodăriei, precum și prin vârstele și situația familială a membrilor acesteia. Dacă în UE, unui locuitor îi revin, în medie **1,6** camere, în România îi revin **0,9** camere.

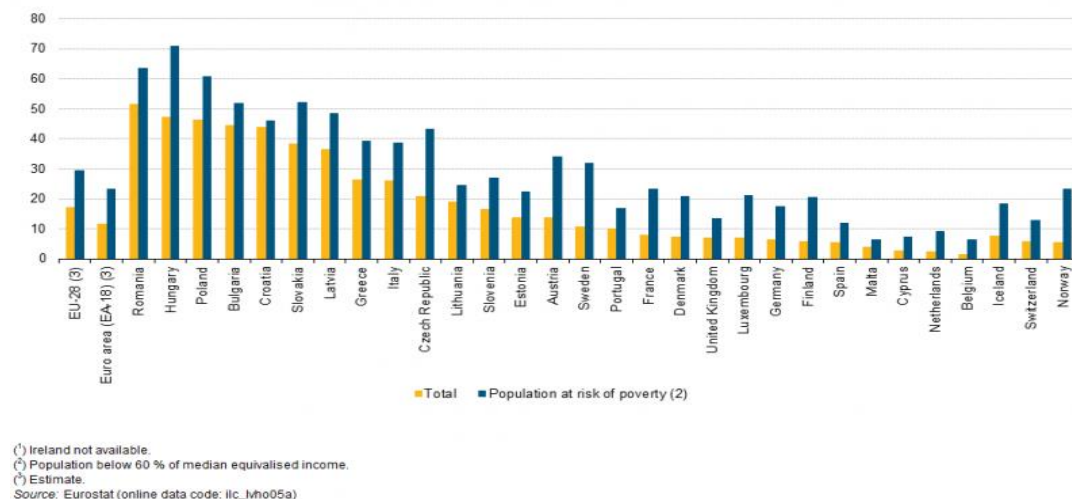
În 2012, 17,2 % din populația UE-28 locuia în **locuințe supraaglomerate** (a se vedea Figura 3); **cele mai ridicate rate de supraaglomerare s-au înregistrat în România (51,6 %)**, Ungaria (47,2 %), Polonia (46,3 %), Bulgaria (44,5 %) și Croația (44,1 %). În schimb, Belgia (1,6 %), Țările de Jos (2,5 %) și Cipru (2,8 %) au înregistrat cele mai scăzute rate de supraaglomerare, în timp ce opt alte state membre ale UE (precum și Norvegia, Elveția și Islanda) au raportat că mai puțin de 10% din populația lor locuia în locuințe supraaglomerate.

În 2012, în cadrul populației expuse riscului de sărăcie relativă (mai exact, persoanele care locuiau în gospodării, în care venitul echivalent disponibil pe persoană era sub 60 % din venitul național median), rata supraaglomerării din UE-28 a fost de 29,4 %, cu circa 12,2 puncte procentuale mai mare decât rata sărăciei relative a întregii populații. **Cele mai mari rate ale supraaglomerării în cadrul populației expuse riscului de sărăcie s-au înregistrat în Ungaria (71%), România (63,7%) și Polonia (60,8 %)**, iar peste jumătate din numărul total al persoanelor expuse riscului de sărăcie din Slovacia și Bulgaria locuiau, de asemenea, în locuințe supraaglomerate. La polul opus, cele mai scăzute rate ale supraaglomerării pentru persoanele expuse riscului sărăciei au fost raportate de Țările de Jos (9,2 %), Cipru (7,5 %), Malta (6,6 %) și Belgia (6,4 %); acestea au fost singurele state membre ale UE care au raportat că mai puțin de una din 10 persoane expuse riscului de sărăcie locuiau în condiții de supraaglomerare.

La polul opus, cele mai scăzute rate ale supraaglomerării pentru persoanele expuse riscului sărăciei au fost raportate de Țările de Jos (9,2 %), Cipru (7,5 %), Malta (6,6 %) și Belgia (6,4 %); acestea au fost singurele state membre ale UE care au

raportat că mai puțin de una din 10 persoane expuse riscului de sărăcie locuiau în condiții de supraaglomerare.

Grafic 1. Rate ale supraaglomerării în cadrul populației expuse riscului de sărăcie

În 2012, peste un sfert (27,2 %) din populația UE-28 locuia într-o locuință proprietate personală pentru care era în curs de rambursare un credit ipotecar sau un alt tip de credit, în timp ce peste două cincimi (43,4 %) din populație locuia în locuințe proprietate personală care nu erau grevate de niciun credit ipotecar sau de un alt tip de credit. Prin urmare, puțin peste șapte din zece 10 (70,6 %) persoane din UE-28 locuiau în locuințe proprietate personală, în timp ce 18,5 % locuiau în locuințe închiriate la prețul pieței, iar 10,9 % locuiau în spații de locuit cu chirie redusă sau în folosință gratuită.

Consumul energetic al populației este menit să satisfacă *nevoi* fundamentale ale vieții oamenilor: prepararea hranei, iluminarea locuinței, încălzirea și răcirea locuinței (confortul termic impune o temperatură în spațiul de locuit de 21° C), încălzirea apei (pentru igiena individuală), precum și nevoile de informare, comunicare și divertisment. Consumul de energie – ce cantitate? ce tip de energie? din ce surse? la ce preț? cu ce efecte economice și sociale asupra gospodăriei? - este o componentă a *bunăstării* (materială, socială și emoțională) a oamenilor. Situația gospodăriilor din România variază foarte mult: între bunăstare energetică (când toate nevoile pot fi satisfăcute) și sărăcia energetică, familiile, din variate motive, reușesc într-o măsură mai mare sau mai mică, să aibă acces la consumul de energie necesar realizării unui standard de viață decent. Cauzele sunt multiple:

- *accesul* la o infrastructură modernă de gaze, electricitate, energie termică etc.
- *veniturile* familiei și managementul consumului (bugetele de familie);
- caracteristicile și dotarea *locuinței* cu echipamente și bunuri de folosință îndelungată;

- comportamentul consumatorilor casnici, influențat de reprezentările, informațiile, ideile și atitudinile privind consumul de energie împărtășite de comunitate (*cultura energetică*);

- *politicile sociale* care privesc veniturile, locuirea și consumul de energie.

Caracteristicile locuințelor (vechimea, tipul clădirii, suprafața locuibilă, numărul persoanelor, izolarea termică) și dotarea gospodăriei cu echipamente (de iluminat, de preparare a hranei, de încălzire și răcire a locuinței, pentru încălzirea apei) și bunuri de folosință îndelungată au o importanță mare pentru un consum energetic eficient.

Confortul termic este asigurat prin încălzirea sezonieră a locuinței. Multe familii, din variate motive, nu încălzesc, în perioada sezonului rece, întreaga locuință. Proporția suprafeței încălzite în suprafața utilă a locuinței variază între 100% în locuințele mici (sub 20m²) și circa 11% în locuințele cu o suprafață de peste 100m².

Tabel 1. Suprafața medie încălzită/răcită în funcție de mărimea locuinței, în anul 2009

Suprafața utilă (mp)	Suprafața medie încălzită (mp)	Suprafața medie răcită (mp)
sub 20	14,4	0,10
între 21 și 49	28,6	0,58
între 50 și 99	43,0	1,49
între 100 și 150	59,4	1,29
peste 150	88,0	2,44

Sursa: INS "Consumurile energetice în gospodării în anul 2009", p.17

Pentru încălzirea centrală se folosește preponderent energia termică, iar pentru încălzirea individuală lemnele de foc (inclusiv biomasa) și gazele naturale.

Tabel 2. Structura locuințelor după tipul de încălzire de combustibil utilizat pentru încălzire în anul 2009

	Structura %		
	Încălzire centrală	Încălzire suplimentară	Încălzire individuală
Total locuințe	100	100	100
Energie electrică		96,7	1,87
Gaz natural	1,47	-	36,45
Cărbune/ alți comb. solizi	0,03	-	0,66
Gaze petroliere lichefiate	-	-	0,26
Combustibili lichizi	0,37	-	0,01
Lemne de foc (biomasă)	-	3,23	60,75
Energie termică	98,13		

Sursa: INS ibidem, p.18

Puține locuințe sunt dotate cu aparate de răcire (3,6%), în special în mediul urban.

La nivelul anului 2009, mai puțin de un sfert din locuințe (23,04%) mai dispuneau de încălzire centrală. În mediul rural predomină sistemele de încălzire individuală. “Vechimea medie a echipamentelor de încălzire variază de la 1 an la centralele electrice și poate ajunge la 24 de ani pentru sobele de încălzit pe bază de cărbune și 28 de ani la sobele de încălzit pe bază de GPL.”⁴²

La nivelul întregii țări, în anul 2009, 62,4% din locuințe nu erau dotate cu sisteme speciale de încălzire a apei.

Pentru *prepararea hranei*, în mediul urban este utilizat gazul natural (54,8%), urmat de energia electrică (25,6%), în mediul rural se folosește GPL (47,6%), sau lemnele de foc și biomasă (35,8%).⁴³ Mașinile de gătit au o vechime de peste 11 ani, iar cuptoarele cu microunde au peste 4 ani de utilizare.⁴⁴

Dotarea cu bunuri de folosință îndelungată a gospodăriei are rolul de a satisface nu numai necesități fundamentale ale vieții, ci și nevoi de informare, comunicare și divertisment ale oamenilor. Posesia acestor bunuri (consumatoare și ele de energie) depinde, în primul rând, de veniturile familiei. Cu cât urcăm pe scara bunăstării, de la cei mai săraci 10% din populație (decila 1) la cei mai bogați oameni (decila 10), numărul și diversitatea bunurilor de folosință îndelungată crește (anexa 1a). Gospodăriile cu salariați sunt avantajate prin comparație cu alte categorii sociale; la fel sunt avantajate familiile din mediul urban, cu pregătire școlară superioară, în vârstă de 35-49 de ani etc. (vezi anexele 1b-i)

Numărul extrem de mare al locuințelor proprietate personală din România poate fi considerat a fi un avantaj pentru combaterea sărăciei energetice. Populația este motivată de a contribui la îmbunătățirea condițiilor de locuit. Nivelul scăzut al veniturilor populației face ca această resursă să trebuiască să fie sprijinită prin programe sociale. Este nevoie de a se promova un ***parteneriat public-privat pentru îmbunătățirea valorii energetice a locuințelor***.

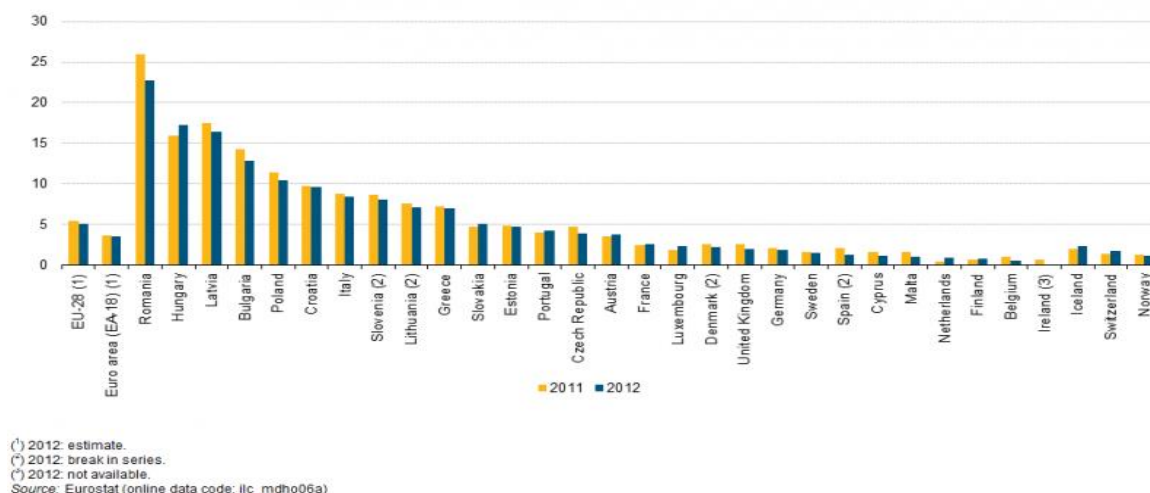
Pe lângă supraaglomerare, anumite alte aspecte legate de condițiile precare de locuit – cum ar fi lipsa sălii de baie sau a toaletei, acoperișurile cu probleme de izolație sau iluminarea naturală insuficientă – sunt luate în considerare pentru crearea unui indicator mai complet al calității locuințelor. Rata privării severe de locuință se definește ca fiind proporția persoanelor care locuiesc într-o locuință considerată supraaglomerată, fiind afectate în același timp de cel puțin una dintre problemele sus-menționate legate de privarea de locuință. În 2012, pe teritoriul UE-28 în ansamblu, 5,1 % din populație era afectată de privarea severă de locuință (figura 4). **În 2012, în cinci state membre ale UE, mai mult de o persoană din zece a fost afectată de privarea severă de locuință, această proporție ridicându-se la 17,2% în Ungaria și ajungând la puțin peste una din cinci persoane (22,8%) în România.** În schimb, în 2012, sub 1% din populația Țărilor de Jos, Finlandei și Belgiei a fost afectată de o privare gravă de locuință.

⁴² Ibidem, p.21

⁴³ Ibidem, p.24

⁴⁴ Ibidem, p.25

Grafic 2. Rata privării severe de locuință

2. Costul ocupării locuinței

Costul ocupării unei locuințe poate să fie pentru multe persoane un factor important de sărăcie. În 2012, un procent de 11,2 % din populația din UE-28 alocau cel puțin 40 % sau mai mult din venitul lor disponibil echivalent cheltuielilor pentru locuință, pentru locuința pe care o ocupau (**Tabel 27**). La o extremitate, țări în care **proporția populației care locuia în gospodării care alocuau peste 40% din venitul lor disponibil** era relativ mică: Malta (2,6%), Cipru (3,3 %), Finlanda (4,5%), Luxemburg (4,9%), Franța și Slovenia (5,2% fiecare). La cealaltă extremitate, aproape un sfert din populația Greciei (33,1 %) și aproximativ o cincime din populația Danemarcei (18,2%) cheltuia peste 40 % din venitul disponibil pentru locuințe, urmate de Germania (16,6 %), **România (16,5%)**, Bulgaria (14,5%), Țările de Jos (14,4%) și Spania (14,3%).

Strategia populației din România de a obține proprietatea unei locuințe (peste 90%) s-a dovedit a fi corectă. Cei care sunt obligați (mai ales tinerii) de a obține o locuință cu chirie, se confruntă cu riscul de a plăti peste 40% din veniturile lor: 73,7% în România, urmați de Lituania, 55,7%, Grecia, 53,5%, Spania 50,4% și Bulgaria 48,2%.

Și cumpărarea unei locuințe utilizând împrumuturi de la bănci este în România situația cea mai costisitoare: trebuiau să plătească peste 40% din veniturile lor disponibile, 42,1%, urmată de Ungaria cu 28,1%.

Tabel 3. Procentul populației din UE-28 care alocă cel puțin 40 % sau mai mult din venitul lor disponibil echivalent cheltuielilor pentru locuința

	Total population	Owner occupied, with mortgage or loan	Owner occupied, no outstanding mortgage or housing loan	Tenant — rent at market price	Tenant — rent at reduced price or free
EU-28	11.2	8.3	6.8	26.2	11.7
Euro area (EA-18)	11.7	8.9	5.3	26.5	11.9
Belgium	11.0	3.6	3.9	37.4	15.1
Bulgaria	14.5	8.0	13.5	48.2	19.7
Czech Republic	10.0	4.0	6.8	28.2	20.9
Denmark ⁽¹⁾	18.2	9.6	8.5	33.9	50
Germany	16.6	11.9	10.2	23.7	19.4
Estonia	7.9	8.4	6.4	27.9	9.4
Ireland	—	—	—	—	—
Greece	33.1	21.6	29.1	53.0	42.1
Spain	14.3	15.0	4.3	50.4	13.0
France	5.2	1.4	0.5	16.2	8.6
Croatia	6.8	13.6	5.9	33.1	9.3
Italy	7.9	5.6	2.3	33.5	9.7
Cyprus	3.3	4.0	0.2	19.9	1.1
Latvia	11.2	21.0	9.1	18.0	12.1
Lithuania	8.9	6.8	7.6	55.7	17.4
Luxembourg	4.9	1.1	0.6	17.1	1.7
Hungary	13.5	28.1	7.4	38.9	19.3
Malta	2.6	4.1	1.4	21.1	3.1
Netherlands	14.4	13.0	3.8	19.7	0.0
Austria	7.0	2.6	2.0	17.3	7.1
Poland	10.5	12.7	8.5	27.1	14.5
Portugal	8.3	7.2	2.8	35.9	5.6
Romania	16.5	42.1	15.7	76.3	21.4
Slovenia	5.2	8.7	2.8	26.6	6.1
Slovakia	8.4	24.8	5.7	15.1	8.7
Finland	4.5	2.5	2.6	11.8	9.1
Sweden ⁽¹⁾	7.6	3.7	11.3	16.7	20.3
United Kingdom	7.4	5.1	1.7	23.1	7.4
Iceland	9.0	7.7	4.0	18.1	14.0
Norway	9.9	8.5	3.8	30.9	14.5
Switzerland	12.0	6.7	8.8	16.6	10.0

⁽¹⁾ Tenants — rent at reduced price or free: unreliable.

Source: Eurostat (online data codes: ilc_lvh07c and ilc_lvh07a)

3. Modalitatea de încălzire a locuințelor

Câteva considerente generale:

1. Termoficarea centralizată a locuințelor (practicată cu succes și considerată ca o soluție eficientă economic în multe țări din Occident) se confruntă în România cu o puternică criză tehnică și economică. Pe lângă moștenirea unui sistem cu deficiențe structurale, lipsa unei viziuni de restructurare/ dezvoltare a sa este factorul critic actual care nu mai poate fi ignorat.

2. La sat predomină utilizarea lemnului care va fi inevitabil înlocuit. Lemnul, ca sursă energetică, prin întinderea sa, reprezintă o sursă a menținerii sărăciei energetice și va intra cu siguranță în criză. E nevoie urgent de o strategie de înlocuire a lemnului.

3. Accesul la rețeaua publică de gaze nu este încă generalizată, mediul rural având un acces redus la acest sistem.

4. Marea majoritate a locuințelor construite în perioada comunistă au un grad scăzut de securizare energetică, necesitând îmbunătățiri importante. O proporție importantă a lor este mai eficientă nu să fie îmbunătățite energetic, ci înlocuite. Nu există o strategie/ concepție de îmbunătățire a calității energetice a locuințelor.

5. Locuințele din mediul rural în marea lor majoritate nu dispun de modalități moderne de încălzire, la care se adaugă veniturile financiare foarte scăzute.

6. Procesul de sărăcire din întreaga perioadă a tranziției a generat apariția unui număr destul de important de locuințe improvizate, cu o protecție energetică extrem de scăzută.

Cum reiese din tabelele de mai jos, câteva caracteristici importante ale sistemului de încălzire a locuințelor:

- Sistemele centrale (colective și individuale) de încălzire nu sunt dominante (total locuințe: 45,7%); predominant la orașe (75,4%), marginal la sate: 10%.
- Sistemul centralizat de termoficare (total locuințe: 19,6%; oraș: 35,7%; rural: 0,2%), cele mai multe moștenitoare ale unui sistem învechit, necesită o reconsiderare structurală, dacă nu înlocuirea completă.
- Centrale termice proprii: total locuințe: 26,1%; oraș: 39,7%; rural: 9,8%.
- Centralele proprii, în marea lor majoritate utilizează gazele din rețeau publică (84,8%) și mult mai puține combustibil solid (13,8%). Alte surse, combustibil lichid reprezintă sub 1%.
- În mediul rural, sistemele centrale de încălzire, puține la număr, 10%, (marea majoritate centrale proprii) utilizează în majoritatea lor combustibil solid.
- Din sistemele necentralizate de încălzire (de regulă încălzite doar 1-2 camere) care ocupă încă majoritatea locuințelor, aproape toate (93,3%) se încălzesc cu sobe, dar sunt și sisteme improvizate (aragaz, reșou). În general soba este utilizată în mediul rural, dar 18,9% dintre ele și în mediul urban.
- Sobe folosesc în general combustibilul solid (lemnul). Electricitatea este folosită aproximativ 1%.
- Locuințele improvizate riscă să utilizeze și material cu efecte dezastruoase pentru sănătate și înalt poluante (cauciucuri, peturi).

Tabel 4. Ponderea locuințelor, gospodăriilor și persoanelor după modalitatea de încălzire a spațiului locativ. Date la nivel național și pe medii de rezidență

Modul de incalzire	Procent locuinte			Procent gospodarii			Procent persoane		
	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural
INCALZIRE CENTRALĂ	45,71	75,39	9,98	48,02	77,03	10,62	45,53	74,97	11,45
- termoficare	19,59	35,72	0,17	20,55	36,35	0,16	17,87	33,18	0,15
- centrala termica proprie:	26,12	39,67	9,81	27,48	40,68	10,45	27,66	41,79	11,29
- cu gaze din retea publica	22,16	36,92	4,39	23,27	37,78	4,56	22,75	38,33	4,71
- cu gaze lichefiate (butelie)	0,16	0,18	0,13	0,14	0,16	0,12	0,14	0,17	0,11
- cu combustibil solid	3,60	2,33	5,12	3,86	2,50	5,62	4,56	3,05	6,32
- cu combustibil lichid	0,16	0,07	0,08	0,07	0,07	0,07	0,08	0,08	0,08
- cu alt tip de energie	0,14	0,17	0,10	0,14	0,17	0,09	0,13	0,18	0,08

FĂRĂ ÎNCĂLZIRE CENTRALĂ,									
ÎNCĂLZIREA SE FACE CU:	51,89	22,33	87,47	51,31	22,07	89,01	54,00	24,35	88,33
- aragaz:	0,67	0,93	0,35	0,67	0,90	0,37	0,64	0,89	0,35
- cu gaze din rețea publică	0,56	0,79	0,27	0,56	0,76	0,29	0,53	0,75	0,27
- cu gaze lichefiate (butelie)	0,11	0,14	0,08	0,11	0,14	0,08	0,11	0,14	0,08
- soba (semineu):	49,63	18,87	86,65	49,16	18,83	88,28	52,02	21,28	87,63
- cu gaze din rețea publică	2,85	3,27	2,35	2,97	3,31	2,53	2,84	3,22	2,40
- cu gaze lichefiate (butelie)	0,20	0,13	0,28	0,19	0,13	0,28	0,19	0,13	0,26
- cu combustibil solid	46,29	15,32	83,56	45,72	15,25	85,01	48,70	17,76	84,52
- cu combustibil lichid	0,29	0,14	0,46	0,27	0,14	0,45	0,29	0,16	0,45
- energie electrică	0,95	1,59	0,18	0,94	1,55	0,14	0,83	1,44	0,13
- alt mod de încălzire	0,64	0,94	0,28	0,55	0,80	0,23	0,50	0,74	0,23

* Sursa: Prelucrări după datele Recensământului populației și locuințelor, INS, 2011.

Confortul termic este asigurat prin încălzirea sezonieră a locuinței. Multe familii, din variate motive, nu încălzesc, în perioada sezonului rece, întreaga locuință. Proporția suprafeței încălzite în suprafața utilă a locuinței variază între 100% în locuințele mici (sub 20m²) și circa 11% în locuințele cu o suprafață de peste 100m².

Tabel 5. Suprafața medie încălzită/răcită în funcție de mărimea locuinței, în anul 2009

Suprafața utilă (mp)	Suprafața medie încălzită (mp)	Suprafața medie răcită (mp)
sub 20	14,4	0,10
între 21 și 49	28,6	0,58
între 50 și 99	43,0	1,49
între 100 și 150	59,4	1,29
peste 150	88,0	2,44

Sursa: INS "Consumurile energetice în gospodării în anul 2009", p.17

La nivelul întregii țări, în anul 2009, 62,4% din locuințe nu erau dotate cu sisteme speciale de încălzire a apei.

Pentru *prepararea hranei*, în mediul urban este utilizat gazul natural (54,8%), urmat de energia electrică (25,6%), în mediul rural se folosește GPL (47,6%), sau lemnele de foc și biomasă (35,8%).⁷ Mașinile de gătit au o vechime de peste 11 ani, iar cuptoarele cu microunde au peste 4 ani de utilizare.⁸

Dotarea cu bunuri de folosință îndelungată a gospodăriei are rolul de a satisface nu numai necesități fundamentale ale vieții, ci și nevoi de informare, comunicare și divertisment ale oamenilor. Posesia acestor bunuri (consumatoare și ele de energie) depinde, în primul rând, de veniturile familiei. Cu cât urcăm pe scara bunăstării, de la cei mai săraci 10% din populație (decila 1) la cei mai bogați (decila 10), numărul și diversitatea bunurilor de folosință îndelungată crește (Tabel 6) .

Tabel 6. Înzestrarea gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată pe decile în anul 2014 (număr mediu la 100 gospodării)

	Dacila 1	Dacila 2	Dacila 3	Dacila 4	Dacila 5
TOTAL					
aragaz	85,0	90,7	95,2	97,6	97,6
frigider	71,1	72,9	70,9	66,6	60,5
congelator	15,9	21,0	22,6	25,4	23,6
combina frigorifică	21,3	26,4	32,2	38,2	43,1
mașină de spălat rufe neautomată	24,6	21,5	20,7	16,3	13,2
mașină de spălat rufe automată	28,2	37,2	46,0	58,9	67,2
mașină de cusut	10,6	15,6	19,0	23,0	24,2
aspirator	28,5	38,8	48,0	60,0	68,6
computer P.C.	21,5	23,4	29,5	34,6	32,9
conectare la INTERNET	16,6	19,1	25,2	31,2	30,3
telefon fix	8,1	11,8	18,1	24,1	27,7
telefon mobil	128,7	129,0	135,9	148,9	148,3
	Dacila 6	Dacila 7	Dacila 8	Dacila 9	Dacila 10
TOTAL					
aragaz	98,1	99,2	99,8	99,2	99,6
frigider	53,3	49,7	42,0	35,5	32,0
congelator	22,7	23,1	23,2	19,9	17,9
combina frigorifică	51,6	56,4	62,6	70,0	72,8
mașină de spălat rufe neautomată	9,9	8,0	5,5	4,3	2,7
mașină de spălat rufe automată	76,1	81,9	87,1	89,5	92,5
mașină de cusut	23,8	21,0	21,7	21,8	12,7
aspirator	76,4	83,3	86,9	90,0	92,1
computer P.C.	43,0	49,3	55,8	66,3	81,3
conectare la INTERNET	39,0	46,0	51,1	60,8	74,7
telefon fix	32,7	36,3	38,4	42,8	39,9
telefon mobil	169,7	174,0	187,4	185,4	180,7

Sursa datelor : INS "Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2014", raport publicat în 2015

Gospodăriile cu salariați sunt avantajate prin comparație cu alte categorii sociale; la fel sunt avantajate familiile din mediul urban, cu pregătire școlară superioară, în vârstă de 35-49 de ani etc.

4. Două probleme critice ale sistemului de încălzire

4.1. Criza termoficării centrale

Sistemul public de producere și furnizare a energiei termice a intrat în faza de criză finală. Concepția de supracentralizare care i-a stat la bază, la care se adaugă conectarea multora dintre ele la marile întreprinderi industriale socialiste, face din acest sistem nesustenabil în noile condiții. Învechirea sa tehnică – sisteme de încălzire ineficiente, pierderile enorme ale transportului energiei – a produs creșterea substanțială a costului energiei furnizate, suportat de populație. Efectul este deconectarea masivă a familiilor la sistem. Dacă sistemul de termoficare centralizată deservea în 1992 în jur de 2.885.000 locuințe și aproape 8,5 milioane de persoane, s-a

înjumătățit în 22 de ani⁴⁵, lăsând prin debranșare în afara sistemului centralizat un segment semnificativ al populației, o parte din el aflat la limita subzistenței energetice.

Tabel 7. Evoluția numărului locuințelor și persoanelor racordate la sistemul central de termoficare

	1992	2001	2004	2007	2009	2011	2012	2013	2014
Nr. De apartamente	2.885.012	2.485.295	1.920.000	1.689.616	1.595.175	1.488.293	1.412.014	1.364.354	1.331.435
Populație totală bransată	8.463.550	6.900.000	5.500.000	4.849.198	4.562.200	4.256.500	4.038.400	3.902.000	3.822.000

Sursa: * Cf. ANRSC, 2014.

Din 1990 până în 2014, în 245 de localități (din cele 315 conectate) serviciul public de alimentare centralizată cu energie termică s-a dezintegrat ca urmare a valului de debranșări, reprezentând în prezent 77,78% din numărul de localități conectate inițial la sistem.⁴⁶ La nivelul anului 2009, din cele 24,04% dintre locuințele care mai dispuneau de un sistem de încălzire centralizat pe condominii, doar 1,87% erau racordate la o centrală termică de bloc⁴⁷, marea masă a locuințelor debranșate optând pentru o asigurare a încălzirii în sistem autonom, inefficient energetic în condiții de locuire la comun.

O parte din **consumatorii debranșați de la sistemul central de încălzire** au rămas în afara oricărei soluții satisfăcătoare de încălzire, numărul lor exact și identificarea profilului lor social și teritorial rămânând deocamdată necunoscute, ca urmare a lipsei efortului statistic de colectare a informațiilor relevante pe acest subiect.

Consumatorii debranșați de la sistemul de termoficare central ca urmare a costurilor ridicate de facturare, prin trecerea la sistemul de încălzire a locuinței prin centrale de apartament funcționând cu gaze naturale își păstrează condiția de vulnerabilitate. În Bârlad, de exemplu, - localitate cu un grad de deconectare de la rețeaua de termoficare între 2009-2014 de 35%, rămânând cu sub 11% din populație racordată la sistemul central - în 2015 au primit ajutoare pentru căldură 6% dintre locuitorii orașului, 4,75% utilizând pentru încălzire gaze naturale.⁴⁸

În acest context, statul a decis alocarea unor ajutoare sub formă de compensare a costului facturii care pot ajunge și până la 100% pentru categorii maxim vulnerabile și dezavantajate social.

Este indiscutabil că rezolvarea vulnerabilității persistente a consumatorilor rămași în sistemele centrale de termoficare nu se poate rezolva decât prin investiții

⁴⁵ Cf. unui studiu efectuat în 2014 de către Autoritatea Națională de Reglementare pentru Serviciile Comunitare de Utilități Publice (ANRSC), <http://www.anrsc.ro/documents/cabinet/Analiza%20serviciului%20de%20alimentare%20cu%20et.pdf>

⁴⁶ Cf. Autorității Naționale de Reglementare pentru Serviciile Comunitare de Utilități Publice (ANRSC), studiu accesibil <http://www.anrsc.ro/documents/cabinet/Analiza%20serviciului%20de%20alimentare%20cu%20et.pdf>, p. 1.

⁴⁷ Idem, p. 4.

⁴⁸ Cf. datelor publicate pe site-ului oficial al primăriei Bârlad.

majore într-o reorganizare de infrastructură, printr-o completă regândire și recalibrare a acestor sisteme de termoficare de la structuri foarte mari la unități teritoriale optim de gestionat sub aspectul eficienței și mentenanței tehnice. Soluția subvențiilor și ajutoarelor pentru încălzire, singură, nu constituie o cale de devulnerabilizare a consumatorilor aflați în situație de risc energetic și social, ci doar o formă de amânare a unui colaps inevitabil al sistemelor de termoficare existente.

Proporția foarte ridicată a proprietății personale asupra apartamentelor va ridica probleme extrem de dificile în calea implementării unor soluții costisitoare de îmbunătățire al sistemului de termoficare.

4.2. Criza energetică a satului

Mediul rural din României conține nu numai cel mai mare bazin social de sărăcie energetică al țării, dar este și un teritoriu sărac în infrastructuri moderne de acces la energie.

Marea majoritate a comunităților rurale românești sunt neintegrate sau decuplate de la serviciile civilizate de furnizare a energiei necesare încălzirii locuinței, asigurării hranei și apei calde.

Circa 85% dintre gospodăriile rurale (cu excepția utilizării energiei electrice pentru iluminat și radio-difuziune) se află în afara sistemului energetic modern, sursa lor principală de încălzire fiind asigurată prin formula de subzistență arhaică a sobei cu lemne de foc, un procent extrem de redus dintre localitățile rurale din România fiind branșate la rețelele naționale de conducte de gaze naturale sau la sistemele centrale de termoficare, în timp ce sursele alternative de energie sunt aproape absente. Spre deosebire de gospodăriile din satele aflate în imediata apropiere a unor păduri, marea majoritate a gospodăriilor rurale din câmpie depind de achiziționarea de lemne de la mare distanță și din timp, neavând nici o altă sursă de energie alternativă la dispoziție pentru încălzirea locuinței pe timp de iarnă. Dacă pentru cel mai vulnerabil consumator urban care se încălzește utilizând energie termică legea prevede o compensare integrală a costului facturii, pentru corespondentul său din ruralul de câmpie, dependent de încălzirea prin lemne care trebuie achiziționate prin cumpărare, ajutorul pentru încălzire acoperă mai puțin de jumătate din costurile necesare. Conform schemei de ajutor prevăzută prin lege, o familie sau o persoană cu un venit lunar sub de 155 Ron și care se încălzește printr-un sistem necentralizat de încălzire primește un ajutor de doar 54 Ron lunar pentru achiziționarea de lemne de foc. Conform estimărilor noastre – utilizând informații colectate prin studii de caz în teritoriu – pentru încălzirea optimă doar a unei singure camere de 12 m² dintr-o locuință rurală⁴⁹ este necesar pentru patru luni de iarnă un volum de 4m³ de lemne de foc cu putere calorică crescută⁵⁰, având un cost estimat de

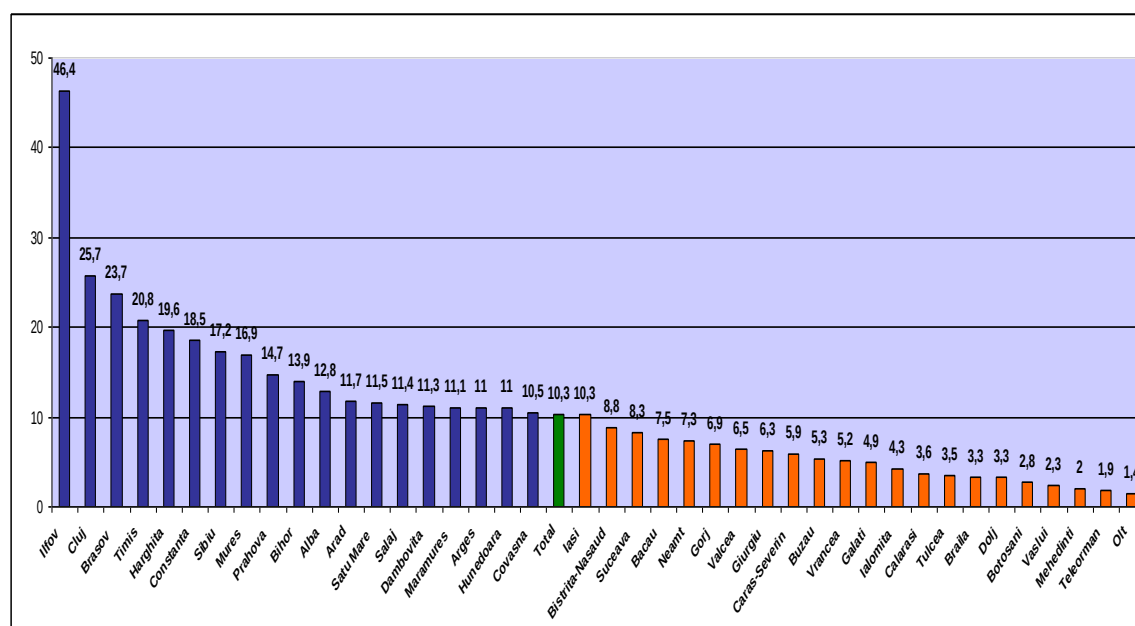
⁴⁹ Cf. Recensământului populației și locuințelor, 2011, suprafața medie a camerelor de locuit pentru casele convenționale rurale din România este de 15,7 m². Am calculat costurile necesare pentru încălzirea unei gospodării vulnerabile la o suprafață mai redusă a camerei decât cea medie, de doar 12 m², pe baza unei estimări a raportului mediu dintre suprafața totală a casei și situația economică a gospodăriei.

⁵⁰ Cum este, de exemplu, lemnul de fag.

500 Ron, plafonul de ajutor prevăzut prin lege acoperind doar 216 ron, mai puțin de jumătate din costurile necesare asigurării unei încălziri minimale.

Calitatea energetică a locuințelor în mediul rural prezintă o polarizare accentuată. Ea este ilustrată de diferențele mari dintre județe în ceea ce privește încălzirea centrală a locuințelor.

Grafic 3. Ponderea gospodăriilor din mediul rural cu încălzire centrală (termoficare și centrală termică proprie). Date la nivel județean

* Sursa: Recensământul populației și locuințelor, INS, 2011.

4.3. Materialul de construcție al caselor : efecte energetice

Caracteristicile energetice ale construcțiilor de locuințe prezintă o largă diversitate. Deși lipsesc date sistematice în această privință, putem face următoarele evaluări sintetice.

1. La oraș domină blocurile construite masiv în perioada comunistă, mai ales în anii 60-70. Cea mai mare parte, din cele 7 milioane de persoane ce locuiesc în 3 milioane de apartamente, situate în circa 80.600 de blocuri (construite în general din materiale ieftine cu randament energetic scăzut), nu-și pot permite reabilitarea, modernizarea sau reparațiile acestor apartamente deoarece nu dispun de suficiente resurse financiare. După 1989, abandonând politica comunistă a construcției de mari aglomerări de blocuri de locuințe, asistăm la o explozie de construcții de locuințe individuale.

2. La sat, în ultima jumătate de secol au fost construite marea majoritate a locuințelor individuale, cu materiale moderne (cărămidă, piatră, BCA, beton). Deși material de relativ bună calitate, ca și la oraș, construcția a fost lipsită de o viziune energetică.

3. Construcțiile de slabă calitate (paianță, chirpici) sunt încă frecvente : 6,6% în mediul urban și 36,9% în mediul rural.

Tabel 8. Ponderea locuințelor, gospodăriilor și persoanelor după materialul de construcție al pereților exteriori. Date la nivel național și pe medii de rezidență.

Materialul de construcție al pereților exteriori	Procent locuințe			Procent gospodării			Procent persoane		
	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural
BETON ARMAT	17,21	30,73	0,94	17,78	30,88	0,89	16,29	29,56	0,91
UNITĂȚI PREFABRICATE	24,68	33,27	14,34	25,04	33,23	14,48	25,1	33,51	15,36
ZIDĂRIE DIN CĂRĂMIDĂ, PIATRĂ SAU B.C.A. cu planșee din:	24,6	21,48	28,36	24,12	21,04	28,09	25,08	21,71	28,99
- beton armat (grinzi metalice)	13,97	16,45	10,99	13,84	16,08	10,94	14,21	16,15	11,96
- lemn	10,63	5,03	17,37	10,28	4,96	17,15	10,88	5,56	17,03
LEMN (bârne, scânduri etc.)	6,61	2,09	12,05	6,02	1,69	11,25	6,15	2,21	10,71
PAIANTA, CHIRPICI	20,38	6,64	36,92	20,15	6,75	37,43	21,57	8,03	37,25
ALTE MATERIALE (P.F.L., O.S.B., sticla etc.)	0,24	0,2	0,28	0,22	0,19	0,26	0,24	0,21	0,27
MATERIALE MIXTE	3,59	2,4	5,01	3,53	2,35	5,05	3,86	2,65	5,26
Informație nedisponibilă	2,69	3,17	2,11	3,14	3,59	2,56	1,72	2,13	1,25

* Sursa: Prelucrări după datele Recensământului populației și locuințelor, INS, 2011.

Mediul rural prezintă o situație specială în ceea ce privește caracteristicile energetice ale locuinței.

Materialul de construcție al casei reprezintă un aspect important al eficienței încălzirii unei locuințe rurale, care nu beneficiază de avantajul apartamentelor urbane de a prezerva temperatura ambientală ca urmare a existenței pereților interiori și a învecinării cu alte apartamente încălzite. Interesului pentru creșterea prin anvelopare a eficienței termice a clădirilor de locuințe din urban nu îi corespunde un interes similar pentru optimizarea termica a caselor convenționale de locuit din rural. Doar 11% au pereții exteriori din zidărie de cărămidă cu planșee din beton, în timp ce în urban 80,5% dintre locuințe sunt construite din beton armat, unități prefabricate sau zidărie din B.C.A..

Ajutoarele acordate pentru încălzire nu urmăresc o corelație între necesarul de combustibil pentru o încălzire optimă, tipul de combustibil utilizat și materialul din care este construită locuința.

Dacă în mediul urban 86,43% dintre gospodării sunt **dotate cu instalație de alimentare cu apă caldă în locuință**, 39,17% din rețeaua publică și 46,32% prin boiler electric sau centrală de apartament, în mediul rural doar 29,76% dintre gospodării au acces la o asemenea instalație, 28,56% în sistem propriu. Restul de 68,27% nu au acces la apă caldă în locuință.

Tabloul general al **modalităților, posibilităților și oportunităților energetice ale gospodăriilor din România** indică un spațiu social puternic eterogen și polarizat sub aspectul accesului populației deopotrivă la sursele de energie necesare nevoilor de subzistență și posibilităților de bunăstare, cât și la serviciile moderne de asigurare a nevoilor energiei. În timp ce trei sferturi din gospodăriile urbane sunt conectate la

rețeaua națională de distribuție a gazelor naturale (76 %), 60% dintre gospodăriile din rural depind pentru gătit de butelii pe bază de gaze lichefiate furnizate prin transport rutier, starea drumurilor, izolarea geografică a localității, condițiile meteorologice din timpul iernii, absența utilajelor de dezăpezire constituind elemente de vulnerabilitate a unei părți însemnate a locuitorilor rurali. 28,76% dintre gospodării încă utilizează lemnul ca sursă principală de combustibil pentru gătit, indicând gradul de deconectare a ruralului în momentul de față de la realitățile energetice moderne.

Toate aceste exemple sunt indicatori al gradului de vulnerabilitate energetică în raport cu standardele moderne a unui segment important de populație aflat în afara sistemului energetic, subzistând prin formule primitive (singurele accesibile financiar) de asigurare a nevoilor energetice indispensabile.

Tabel 9. Ponderea locuințelor, gospodăriilor și persoanelor în funcție de dotările cu instalații. Date la nivel național și pe medii de rezidență.

Dotarea cu instalații	Procent locuințe			Procent gospodării			Procent persoane		
	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural
Instalație de alimentare cu apă curentă	78,96	96,22	58,18	81,81	97,03	62,18	81,62	96,54	64,35
- în locuința	68,45	93,07	38,83	71,26	93,93	42,03	70,62	92,94	44,78
- din rețea publică	58,40	89,69	20,74	60,84	90,58	22,48	58,59	88,86	23,53
- din sistem propriu	10,06	3,38	18,09	10,43	3,35	19,55	12,03	4,07	21,25
- în afara locuinței	10,50	3,16	19,35	10,55	3,10	20,16	11,00	3,60	19,57
- în interiorul clădirii	1,43	0,65	2,37	1,51	0,66	2,60	1,60	0,75	2,58
- din rețea publică	0,80	0,46	1,21	0,85	0,46	1,34	0,89	0,51	1,34
- din sistem propriu	0,63	0,19	1,16	0,66	0,20	1,26	0,70	0,23	1,25
- în afara clădirii	9,07	2,51	16,97	9,04	2,44	17,55	9,41	2,86	16,99
- din rețea publică	4,31	1,43	7,77	4,43	1,42	8,32	4,68	1,68	8,15
- din sistem propriu	4,77	1,08	9,20	4,61	1,02	9,24	4,73	1,18	8,84
Instalație de alimentare cu apă caldă	59,47	84,69	29,11	62,54	86,43	31,73	61,54	85,17	34,17
- în locuință	58,16	83,76	27,33	61,15	85,49	29,76	60,00	84,15	32,03
- din rețea publică	21,73	38,81	1,17	22,58	39,17	1,19	19,80	35,91	1,15
- din sistem propriu	36,43	44,96	26,16	38,57	46,32	28,57	40,19	48,23	30,88
- în afara locuinței	1,31	0,93	1,78	1,39	0,94	1,96	1,54	1,03	2,14
- în interiorul clădirii	1,17	0,86	1,55	1,24	0,87	1,72	1,38	0,95	1,89
- din rețea publică	0,11	0,16	0,06	0,11	0,15	0,06	0,11	0,14	0,07
- din sistem propriu	1,06	0,70	1,49	1,13	0,72	1,66	1,28	0,81	1,82
- în afara clădirii	0,14	0,07	0,23	0,15	0,07	0,24	0,16	0,08	0,25
Instalație de canalizare	68,45	93,07	38,83	71,26	93,93	42,03	70,62	92,94	44,78
- la o rețea publică	48,78	84,79	5,45	50,57	85,45	5,57	47,05	82,87	5,57
- la un sistem propriu	16,87	6,79	29,01	17,75	6,96	31,68	20,29	8,27	34,20
- alta situație	2,80	1,49	4,37	2,94	1,52	4,78	3,28	1,80	5,00
Instalație electrică	98,85	99,59	97,97	99,48	99,81	99,04	99,43	99,77	99,03
Instalație de aer condiționat	6,56	11,30	0,85	7,24	12,16	0,89	7,28	12,71	0,99

Sursa: Prelucrări după datele Recensământului populației și locuințelor, INS, 2011.

Tabel 10. Ponderea locuințelor, gospodăriilor și persoanelor după combustibilul folosit pentru gătit. Date la nivel național și pe medii de rezidență.

Combustibilul folosit pentru gătit	Procent locuințe			Procent gospodării			Procent persoane		
	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural	Total țară	Urban	Rural
GAZE	83,09	95,72	67,88	85,17	96,54	70,50	84,48	95,97	71,18
- din rețeaua publică	45,27	74,84	9,67	47,30	76,00	10,27	44,39	73,78	10,35
- lichefiate (butelie)	37,82	20,87	58,21	37,87	20,54	60,22	40,10	22,19	60,83
COMBUSTIBIL SOLID	15,43	3,25	30,09	14,22	2,95	28,76	14,97	3,55	28,20
ENERGIE ELECTRICĂ	0,34	0,39	0,28	0,28	0,32	0,23	0,26	0,30	0,22
ALTUL	1,14	0,64	1,75	0,34	0,20	0,51	0,28	0,18	0,40

Sursa: Prelucrări după datele Recensământului populației și locuințelor, INS, 2011.

4.4. Urgența unei concepții/ strategii naționale de îmbunătățire a calității energetice a locuințelor

Nu trebuie pierdut din vedere că, cea mai mare parte, din cele 7 milioane de persoane ce locuiesc în 3 milioane de apartamente, situate în circa 80.600 de blocuri (construite în general din materiale ieftine cu randament energetic scăzut), nu-și pot permite reabilitarea, modernizarea sau reparațiile acestor apartamente deoarece nu dispun de suficiente resurse financiare.

În România, doar 45,71% din locuințele țării dețin un sistem centralizat de încălzire (termoficare sau centrală termică proprie), 75,39% din locuințele urbane și doar 9,98% dintre cele rurale, 89,1% din gospodăriile din rural fiind pregătite în avans pentru reducerea confortului termic al locuinței la un spațiu minimal, ca formă de reacție în fața riscului resimțit de sărăcie energetică.

În România, pierderile energetice în sectorul industrial se ridică 30-35% din energia consumată, în timp ce la clădiri se constată pierderi energetice de circa 40-50% din energia consumată (Camera de Comerț și Industrie a Municipiului București și a Asociației Române pentru Promovarea Eficienței Energetice (ARPEE - <http://cursdeguvernare.ro/dictionar-economic/industrie>, 2014).

În “Cartea albă a Eficienței energetice în România”, elaborată de Asociația Română pentru Promovarea Eficienței Energetice (ARPEE) estima: pierderile energetice reprezintă una din cauzele importante ale sărăciei la români. Se consumă/pierde inutil foarte multă energie, pe care oamenii cu venituri mici nu o pot plăti.”

Cităm pe larg estimările făcute de profesorul **Aurel Leca**:

”... în medie, consumurile energetice în gospodării sunt de ordinul 250-300 kWh pe m.p. și an, de câteva ori mai mari decât media țărilor UE. Reabilitarea termică în România se face parțial, cu termopane și polistiren care se aplică pe fațada blocurilor, fără alte măsuri, fără să se intre în interiorul blocurilor. Cu grosimi ale polistirenului de ordinul 8-10 cm, se reduc pierderi în consumul de energie în aceste

blocuri de la 250 la 150 kWh pe m.p. și an. Costul mediu pentru un apartament este de ordinul a 2.500 de euro.

Am întrebat autoritățile de la Berlin care este costul acolo. Costul reducerii consumului energetic începe de la circa 150 kWh pe m.p. și an spre 50 – 60 kWh pe m.p. și an, iar costul reabilitării unui apartament este de circa 25.000 euro, adică de 10 ori mai mult ca în România. Locatarii sunt evacuați și blocul este adus, din punct de vedere constructiv, la roșu, la structura elementară, se montează apoi tehnologii de ultimă generație pentru reducerea consumului de energie, plus instalațiile interioare performante. Dispare astfel această situație pestriță, în care fiecare apartament are propriul sistem de încălzire.

În România, sunt reabilitate termic, parțial, mai puțin de 10 la sută din blocuri. Înclin să spun că din cele 80.600 blocuri, o treime nu merită să mai fie modernizate energetic. Modernizarea parțială a restului de apartamente se ridică la ordinul a 4,5-5 miliarde euro. E o sumă imensă, ar fi bine dacă modernizarea s-ar realiza în următorii 15 ani și deciziile să se ia astăzi. Sunt fonduri europene care pot fi atrase, cert este că reabilitarea clădirilor va conduce la atingerea țintei de țară, respectiv reducerea pierderilor energetice până la 20% până în 2020.

Lipsa de atenție acordată încălzirii, agresivitatea vânzării de centrale de apartament, capacitatea redusă de plată a consumatorilor – s-a ajuns la situația în care au rămas circa 84 de operatori, din care 25 – centrale de cogenerare. *Din aceștia, 80 de furnizori de căldură sunt în insolvență sau faliment.*

Situația este dramatică. Sunt orașe unde sistemul de încălzire centralizat a dispărut: Satu Mare, Slatina etc.

În ultimul timp, am avut norocul a două ierni blânde, problema nu s-a pus la modul categoric, a apărut și creșterea prețului la gaze și atunci centralele au consumat mai puține gaze, s-a ajuns în situația că România este a treia țară ca dependență energetică, cu o dependență de ordinul 22-25%. Danemarca este singura țară independentă energetic, în sensul că își acoperă tot consumul integral și exportă 4,5%. Urmează Estonia și apoi România.

UE, prin legislația dezvoltată, obligă trecerea la cogenerare eficientă. S-a definit în urmă cu câțiva ani o schemă suport a cogenerării, printr-un bonus pe care îl plătesc toți consumatorii de energie electrică din țară, fie că primesc căldură de la centrale de termoficare sau nu, pentru susținerea termoficării. Acest bonus a fost gândit pentru o schema pe 11 ani în continuă scădere, din banii primiți de centralele care funcționează la randamente de înaltă eficiență, ar trebui să dovedească că sunt folosiți pentru investiții în perfecționare. Partea proastă este că marea majoritate a acestor centrale de termoficare nu sunt capabile să facă acest lucru, iar banii care i-au primit i-au folosit pentru plata combustibilului și a salariilor. Practic, aceste centrale nu au perspective de funcționare.

Termoficarea în România este o problemă foarte dificilă, gravă și desconsiderată și dacă nu se iau măsuri adecvate, e pe cale de dispariție.”

S-a înregistrat un anumit progres în privința reabilitării energetice a clădirilor, dar peste 85% din numărul de gospodării a fost construit înainte de 1989 și impune investiții în reabilitarea termică. Potrivit *Strategiei energetice a României pentru*

perioada 2007-2020 actualizată pentru perioada 2011-2020, potențialul național de economisire de energie, respectiv de reducere a pierderilor energetice, este apreciat la 27 – 35 % din resursele energetice primare, din care în sectorul clădirilor reducerea poate fi de 40 – 50%

(http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_actualizata.pdf).

Tabel 11. Situația reabilitării blocurilor din Municipiul București, defalcată pe sectoare

Sectoare	Număr clădiri reabilite	Număr clădiri care vor fi reabilite
Sectorul 1	500	200
Sectorul 2	187	514 finalizate în 2013. În execuție alte 600
Sectorul 3	170	162
Sectorul 4	97	Necesar 1500
Sectorul 5	215 în curs de reabilitare	Toate imobilele din sector
Sectorul 6	123	Necesar 1500

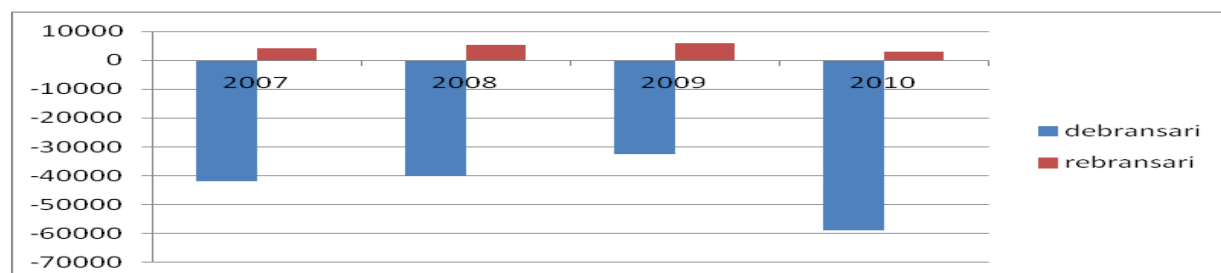
Surse: site-uri primărie de sector

Fenomenul debranșării masive de la alimentarea centralizată. În anul 2010, energia termică mai era distribuită doar în 95 de localități urbane din totalul de 320 de municipii și orașe existente. Cantitatea totală a energiei termice distribuite în sistem centralizat în mediul urban în anul 2010 a fost de circa 12,8 milioane gigacalorii, înregistrând o scădere severă cu 64% față de anul 1993, când se distribuiau 36 milioane gigacalorii.

Pe regiuni de dezvoltare s-au produs scăderi de peste 75% în regiunile Centru și Nord-Est, ca urmare a întreruperii activității de distribuție a energiei termice în 37 din cele 53 de orașe ale regiunii Centru, respectiv în 24 din cele 38 de orașe din Nord-Est. Această situație este caracteristică întregului sistem urban românesc, având în vedere reducerea numărului localităților în care se distribuie energia termică, de la în 242 din cele 260 de orașe la 95 din totalul de 320 orașe existente, în anul 2010 (***) 2011 Dimensiunea urbană...)

Acest fenomen social a avut loc pe fondul creșterii continue a facturilor pentru încălzirea centralizată în anii 90, ca urmare a creșterii ineficienței sistemului de furnizare a agentului termic. Concomitent cu reducerea numărului de localități în care este distribuită energie termică în sistem centralizat a avut loc și o scădere a numărului de apartamente branșate la sistemul centralizat de producere, transport și distribuție a energiei termice. Anul 2010 marchează o creștere bruscă a debranșărilor pe fondul înrăutățirii climatului economic, dar și îngrijorării populației cu privire la eventualitatea eliminării subvențiilor la energie termică. O cauză importantă a debranșărilor o reprezintă și procesul foarte lent de contorizare a consumului.

Grafic 4. Evoluția numărului de bransamente la SACET în perioada 2007-2010

Sursa: *** Provocări și oportunități pentru sistemul de furnizare centralizată a energiei termice din România, pwc, 2011, preluat din **REZULTATELE ANALIZEI DOCUMENTARE Sectorul ENERGIE ȘI EFICIENȚĂ ENERGETICĂ, UE, Guvernul României ș.a., 2013**, http://www.fonduri-ue.ro/res/filepicker_users/cd25a597fd-62/2014-2020/Dezbateri%20parteneriale/Rezultatele%20analizei%20documentare/03.06.2013/3.Energy_22%20mai.pdf

Tabel 12. Situația alimentării cu energie termică în perioada 2007-2011

	Total	2007	2008	2009	2010	2011
Număr total de apartamente	1.488.293	1.658.238	1.647.881	1.595.175	1.550.402	1.488.293
Debransate	243.991	41.878	40.064	32.582	59.035	70.432
Rebransate	28.544	4.299	5.329	5.894	3.009	10.013

Sursa: Starea serviciului de alimentare cu energie termică - Anul 2011, preluat din **REZULTATELE ANALIZEI DOCUMENTARE Sectorul ENERGIE ȘI EFICIENȚĂ ENERGETICĂ, UE, Guvernul României ș.a., 2013**, http://www.fonduri-ue.ro/res/filepicker_users/cd25a597fd-62/2014-2020/Dezbateri%20parteneriale/Rezultatele%20analizei%20documentare/03.06.2013/3.Energy_22%20mai.pdf

5. Nevoia de locuințe sociale

Nivelul scăzut al veniturilor populației întărit de criza disponibilității de noi locuințe (supraaglomerarea) face ca în Europa să existe o preocupare politică specială de oferire de locuințe sociale. Ne-am aștepta ca ea să fie mai accentuată în țările sărace și cu deficit de locuințe. Contrar așteptării, în România în perioada tranziției construcția de locuințe sociale este aproape nulă. Reprivatizarea locuințelor a accentuat deficitul de locuințe în sectorul sărac și a eliminat rezervele de locuințe sociale ale primăriilor.

Este tipică situația Bucureștiului. Primăriile de sector din București au primit anul acesta (2013) peste 1.800 de solicitări de locuințe sociale, pe primul loc clasându-se sectorul 5, cu mai mult de 600 de astfel de cereri.⁵¹ Foarte puține cereri însă au fost onorate și stocul disponibil de locuințe sociale este practic nul.

Cererile de locuințe sociale nu reflectă nevoia reală. Ele sunt cu mult sub nivelul necesității, fiind inhibate de experiența că nu primăriile oferă extrem de puține locuințe sociale.

⁵¹ Sursa: <http://www.administratie.ro/articol.php?id=45395>. Data publicării: Miercuri, 20 Noiembrie 2013

Capitolul 6. Politica și cultura consumului social de energie

1. Conceptul de cultură energetică

Conceptul de cultură energetică se referă la informarea și conștientizarea populației cu privire la eficientizarea și conservarea energiei în scopul reducerii poluării, efectului de seră și creșterii nivelului de trai⁵². Vizează promovarea eficienței energetice, contribuie la reducerea impactului negativ asupra mediului, cât și la creșterea securității în alimentare, diminuând gradul de dependență față de importurile energetice. Astfel că educarea și creșterea conștientizării populației cu privire la salvarea și eficientizarea energiei reprezintă primul pas spre combaterea poluării⁵³.

2. Strategii de promovare a culturii energiei

Experiența acumulată până în prezent a demonstrat că, pentru a atinge un nivel ridicat al eficienței energetice, fiecare stat trebuie să utilizeze cele mai noi tehnologii și să exploateze la limită potențialul uman de care dispune⁵⁴.

Obiectivul general al strategiei sectorului energetic trebui să îl constituie satisfacerea necesarului de energie atât în prezent, cât și pe termen mediu și lung, la un preț cât mai scăzut, adecvat unei economii moderne de piață și unui standard de viață civilizat, în condiții de calitate, siguranță în alimentare, cu respectarea principiilor dezvoltării durabile.

Strategiile care pot fi avute în vedere pentru promovarea culturii energetice sunt:

- a. construcția de noi instalații de cogenerare de înaltă eficiență;
- b. reabilitarea, modernizarea sau înlocuirea instalațiilor existente, pentru creșterea eficienței și reducerea impactului asupra mediului;
- c. promovarea standardelor europene privind nivele minime de eficiență energetică în industrie, transporturi, construcții, agricultură, servicii și în sectorul rezidențial;
- d. susținerea programelor de eficiență energetică prin identificarea de noi fonduri de investiții și înființarea autorității române de conservare a energiei și eficienței energetice;
- e. îmbunătățirea eficienței energetice prin susținerea finanțării din fonduri comunitare;
- f. stimularea funcționării societăților de servicii de eficientizare energetică;
- g. analizarea oportunității acordării de stimulente fiscale și financiare pentru realizarea proiectelor de creștere a eficienței energetice;
- h. recuperarea întârzierilor în aplicarea legislației europene în domeniul eficienței energetice pentru clădiri;

⁵² Sursa: <http://www.bef-de.org/fileadmin/files/Publications/Energy/intense-report-6.1.pdf>

⁵³ Strategia Națională a României privind Schimbările Climatice 2013 – 2020. Sursa: http://www.mmmediu.ro/beta/wp-content/uploads/2012/10/2012-10-05-Strategia_NR-SC.pdf

⁵⁴ Studiul “Orientări privind securitatea energetică a României” de prof. univ. dr. Silviu Neguț, - coordinator, prof. univ. dr. Aureliu Leca, Cercetător științific Mariana Papatulică, lector univ. dr. Liviu Bogdan Vlad, lector univ. dr. Marius Cristian Neacșu. Sursa: http://beta.ier.ro/documente/spos2008_ro/Studiul_2_-_Securitatea_energetica_RO.pdf

- i. realizarea unui program național de educare a populației pentru economisirea energiei și utilizarea locală a unor resurse energetice regenerabile;
- j. completarea cadrului legislativ necesar dezvoltării pieței concurențiale de servicii energetice;
- k. promovarea tranzacționării certificatelor albe pentru stimularea investițiilor în creșterea eficienței energetice, în conformitate cu practicile europene.

Detaliem în cele ce urmează cele mai importante din strategiile de promovare a eficienței sociale energetice.

a. Promovarea culturii energetice în legătură cu construcția și reabilitarea clădirilor

Modul de poziționare a unei clădiri în mediul său înconjurător joacă un rol important în optimizarea temperaturii și accesului la lumina naturală. De exemplu: copacii, mediul înconjurător și dealurile pot oferi umbră și bloca vântul. Designul clădirii, ferestrele poziționate eficient energetic, ușile bine sigilate, izolarea termică suplimentară a pereților și fundațiile pot reduce pierderile de căldură cu 25 până la 50 de procente.

Acoperișurile negre pot deveni până la 39 ° C mai fierbinți decât suprafețele albe, iar sistemele avansate de încălzire și răcire electronice pot modera consumul de energie și îmbunătăți confortul oamenilor din clădire.

Promovarea eficienței energetice în cazul clădirilor, fie ele private sau publice constau în⁵⁵:

- a. reabilitarea anvelopei prin măsuri de reabilitare termică a clădirilor,
- b. acordarea de sprijin financiar pentru proprietarii cu posibilități financiare reduse în vederea realizării lucrărilor de reabilitare;
- c. eficientizarea instalațiilor termice existente;
- d. eficientizarea instalațiilor de iluminat, utilizarea lămpilor cu consum redus;
- e. introducerea obligativității aplicării prevederilor Directivei privind eficiența energetică și a standardelor europene de eficiență pentru clădiri noi;
- f. continuarea contorizării energiei termice la consumatorii finali;
- g. realizarea unui program național de educare energetică a populației, în școli și mass-media pentru economisirea energiei, protecția mediului și utilizarea locală a unor resurse energetice regenerabile.

⁵⁵ Studiul "Considerații privind reabilitarea termică a clădirilor" de Maricica Vasilache. Sursa: https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=0CDgQFjAEahUKEwjJj_jl_4DHAhUGuBQKHd_8DWo&url=http%3A%2F%2Fwww.ce.tuiasi.ro%2F~ddcc%2FVasilache.doc&ei=_R65VYmdGIbwUt_5t9AG&usg=AFQjCNGFP7LWDZ_Z_ls1mn7zJsluX5Wq2g

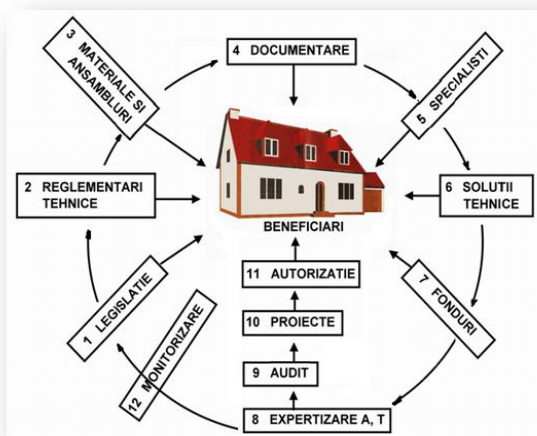

Fig. 1: Foaie de parcurs pentru reabilitarea termică a fondului construit existent

b. Promovarea culturii energetice în legătură cu modul de utilizare a mijloacelor de transport

Poluarea aerului realizată de autovehicule prezintă două mari particularități: în primul rând eliminarea se face foarte aproape de sol, fapt care duce la realizarea unor concentrații ridicate la înălțimi foarte mici, chiar pentru gazele cu densitate mică și capacitate mare de difuziune în atmosferă. În al doilea rând emisiile se fac pe întreaga suprafață a perimetrului unei localități, diferențele de concentrații depinzând de intensitatea traficului și posibilitățile de ventilație a străzii.

În scopul obținerii eficienței sociale energetice, s-au conturat în țările mai dezvoltate mai multe modalități de a spori eficiența energetică a autovehiculelor în vederea diminuării efectelor negative ale gazelor de eșapament. De exemplu utilizarea aerodinamică îmbunătățită, reducerea greutateii autovehiculului, anvelopele avansate pot crește eficiența consumului de combustibil. Economia de combustibil poate fi îmbunătățită cu până la 3,3% prin păstrarea pneurilor umflate la presiunea corectă.

Tot în sectorul transportului, pot fi imaginate alte măsuri specifice de eficientizare a culturii energetice, cum ar fi:

- a. reducerea consumului de energie prin proiecte de modernizare a transportului feroviar de călători și marfă;
- b. creșterea calității transportului în comun în vederea utilizării acestuia în detrimentul transportului cu mașini particulare;
- c. extinderea transportului în comun prin introducerea de noi trasee;
- d. eficientizarea traficului și parcarilor;
- e. mijloace de transport în comun pentru salariați asigurate de către societățile economice beneficiare;
- f. o mai mare dezvoltare a mijloacelor de transport pe cale de rulare în cadrul transportului urban (tramvaie, troleibuze);
- g. mărirea eficienței energetice a vehiculelor prin stabilirea de criterii minime de eficiență;
- h. introducerea de normative care să susțină vehiculele cele mai eficiente și nepoluante;
- i. utilizarea combustibililor gazoși și a biocarburanților în transporturi.

c. Promovarea culturii energetice în legătură cu modul în care se desfășoară activitățile casnice

Activitățile "casnice" reprezintă o sursă importantă de poluare. Totodată, implementarea unei educații sociale privind eficiența energetică la nivelul populației poate constitui un factor determinant pentru atingerea obiectivelor în eficiență energetică pe care și le propune România.

Energia solară, eoliană și cea geotermală pot răspunde nevoilor energetice ale locuitorilor, dar nu sunt suficiente. Ele trebuie completate cu un comportament responsabil al oamenilor – mai econom și eficient.

O populație care cunoaște și trăiește cultura energetică este o populație care contribuie la încetinirea schimbărilor climatice. Chiar și cele mai mici modificări ale obiceiurilor populației se pot cumula pentru a reduce semnificativ emisiile de dioxid de carbon.

Consumul de energie scade cu cel puțin 25% doar achiziționând aparate cu consum redus de energie. Iar noua generație de electrocasnice, cu consum redus de energie, coboară rata consumului cu până la 50%⁵⁶.

În primul rând, lipsa unei culturi energetice se datorează faptului că nivelul de informație care ajunge la consumatori este adesea slab cu privire la noile produse eficiente energetic. Un exemplu elocvent în acest sens se referă la economia de energie care poate fi realizată prin înlocuirea becurilor incandescente cu mai multe alternative moderne. Atunci când achiziționează becuri, mulți consumatori optează pentru becurile incandescente ieftine și nu iau în considerare costurile mai mari la energie și durata de viață mai mică în comparație becurile LED. Deși aceste alternative eficiente energetic au un cost mai mare, durata mai mare de viață și consumul redus de energie poate salva în buzunarele consumatorilor o sumă considerabilă de bani.

Dintre strategiile de promovare a culturii energetice la nivelul populației putem aminti:

- a. realizarea unui program național de educare energetică a populației, în școli și mass-media pentru economisirea energiei, protecția mediului și utilizarea locală a unor resurse energetice regenerabile;
- b. introducerea de programe pe bază de voluntariat pentru copii (de tipul cercetașilor) cu obiective clare privind dispersarea culturii energetice;
- c. organizarea de concursuri și / sau schimburi de experiență cu țări mai dezvoltate în cultura energetică;
- d. introducerea de taxe de energie sau de carbon pentru a motiva utilizatorii de energie să reducă consumul (de exemplu, statul California are o politică pentru taxa de energie prin care fiecare consumator primește o alocație de energie de bază care poartă o taxă redusă iar taxa crește direct proporțional cu creșterea consumului de energie).

⁵⁶ Sursa: <http://www.ecomagazin.ro/sfaturi-usor-de-implementat-pentru-reducerea-consumului-de-energie/>

d. Contribuția (programe de informare, conștientizare, educare) instituțiilor publice, școală, sănătate, administrația publică, mass-media, cercetare, la dezvoltarea unei culturi eficienței consumului de energie

În ultimii 20 de ani, Europa a înțeles că trăiește peste posibilitățile sale reale și că modul nostru de viață pune planeta la încercare. Consumăm tot mai mult din resursele naturale și punem în pericol sistemele de mediu (apa, solul și aerul). Aceasta nu poate continua la nesfârșit, cu atât mai mult cu cât populația lumii continuă să crească. Doar prin programe de informare, conștientizare, educare se poate schimba comportamentul populației. Doar prin informare corectă, poate fi populația motivată să lupte pentru resurse naturale din ce în ce mai reduse⁵⁷

Este necesară o schimbare fundamentală și dramatică a modului curent în care se consumă resursele naturale. Pentru a ajunge la un consum rațional, trebuie schimbat stilul ne-rațional de consum. Un studiu⁵⁸ elaborat în 2012 de către Departamentul de Energie și Schimbare climaterică din Marea Britanie a identificat trei principale instrumente pentru implementarea efectivă a politicilor naționale sociale pentru creșterea eficienței sociale a energiei și anume:

- a. popularizarea informațiilor relevante într-o manieră care să contracareze inerția consumatorilor în obiceiurile actuale și rezistența la schimbare,
- b. dezvoltarea unei industrii a investițiilor în eficiență energetică,
- c. alinierea instrumentelor financiare la nevoile specifice pieței dedicate eficientizării sociale a energiei.

Prioritatea este evidentă și cade asupra informării corecte a populației. Identificarea unor instrumente de comunicare eficiente poate constitui un factor important în succesul implementării politicilor de eficiență socială a energiei.

Până în prezent, la nivel național, comunicarea către populație a lipsit sau a avut un impact minor. România ar trebui să ia exemplul altor state care atrag populația în efortul de a economisi energie.

În concluzie, programele de informare, conștientizare, educare derulate la nivel de instituții publice, școală, sănătate, administrația publică, mass-media, cercetare, trebuie să fie considerate la fel de importante ca și măsurile propuse în sine. În caz contrar, pasivismul populației va goli de substanță chiar și cele mai ambițioase sau pertinente măsuri de eficientizare energetică.

⁵⁷ Sursa: <http://protectio.org/educarea-si-informarea-privind-consumul-durabil/>

⁵⁸ „Strategii în eficiență energetică: Oportunitatea eficienței energetice în UK” – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/65602/6927-energy-efficiency-strategy--the-energy-efficiency.pdf

Capitolul 7. Concluzii și recomandări

1. Se constată un decalaj de cunoaștere și competență: s-a acumulat multă competență și studii la nivel tehnic, administrativ și economic în domeniul energetic. Se înregistrează doar începuturi de explorare a efectelor sociale ale funcționării sistemului energetic.

Recomandare: lansarea unui program de cercetare a impactului social al consumului energetic în condițiile creșterii prețului energiei: desfășurat pe o perioadă de 3-5 ani; coordonarea ANRE.

Metodologie: Varianta 1 – realizarea unei cercetări sociologice pe un eșantion național, pe tema *Comportamentului de consum energetic*; completată cu studii în profunzime pe *Condițiile și comportamentul de consum energetic a grupurilor vulnerabile*. Variante II: o utilizare, însă cu pierderi de informații importante, a datelor INS privitoare la gospodării, completate cu cercetări în profunzime pe grupuri vulnerabile.

Perioadă: Cercetarea se va realiza pe perioada 2017-18, perioada de vîrf a creșterii probabile a prețurilor energiei.

Utilitate: Studiul va oferi o bază pentru cristalizarea unei politici energetice, pe componenta socială, pentru următorii 10 ani.

2. Nu există analize evaluative ale măsurilor de politică socială energetică practicate în România în ultimul deceniu. Constatăm existența unor probleme critice ale politicii sociale actuale care acompaniază reforma sistemului energetic. Este posibil ca adecvarea modestă a măsurilor de politică socială avute în vedere să fie sursa unor crize social-politice în perspectiva finalizării alinierii prețurilor energiei la piața economică europeană. Transferul patternului de politică socială în domeniul energiei dezvoltat în țările prospere (adecvat unei sărăcii energetice de aproximativ 10% din populație) să nu poată răspunde adecvat la explozia sărăciei energetice în anii următori care va culmina în 2017-2018, și care, după datele noastre, riscă să cuprindă chiar peste jumătate din populație.

Recomandare: ANRE să promoveze un studiu explorativ al efectelor sociale ale liberalizării prețurilor și de evaluare a politicilor sociale în domeniul energiei. Este important de examinat întrebarea: nu cumva e nevoie de proiectarea urgentă de *intervenție socială extraordinară în perioada de criză* în perioada de explozie a prețurilor în viitorii 2-3 ani ?

3. Situația politicii sociale în sfera energiei este caracterizată de lipsa unei viziuni globale. Sunt multe măsuri, dar sectoriale/ punctuale, lipsind asamblarea lor într-o *viziune integratoare*: susținerea grupurilor sociale vulnerabile, o politică de reabilitare energetică a locuințelor, asigurarea accesului întregii populații la sistemele de energie, promovarea unei culturi a consumului energetic, inițiativele locale/ personale de producere de energie (energia solară, a biomasei, a vântului...), politica de încurajare a unui consum energetic rațional și responsabil, promovarea unor sisteme energetice eficiente.

Recomandare:

1. ANRE și-a asumat în creștere un rol în elaborarea/ coordonarea politicilor sociale în domeniul energetic. Politica sa activă trebuie să fie extinsă și consolidată. Credem că ar fi util ca în cadrul ANRE, departamentul eficienței energetice, să se constituie un grup centrat pe tema politicii sociale a energiei.

2. Studiul nostru a conchis că definițiile actuale ale sărăciei energetice nu au dus la un concept clar și satisfăcător, consemnat într-un document politic coerent și a unei strategii naționale. Definirea corectă a sărăciei energetice, în întreaga sa complexitate, este crucială în dezvoltarea unei politici sociale energetice.

3. Producerea unui **document sintetic de evaluare globală și integrată a problemelor sociale generate de producerea și consumul de energie** și a punerii în discuție publică a unei **viziuni/ strategii de dezvoltare a unei politici sociale în domeniul energiei**.

4. **Coordonarea și integrarea politicilor sociale din diferite sectoare**: politica socială a energiei, politica antisărăcie și promovare a incluziunii sociale, politica socială a protecției consumatorului, politica veniturilor/ salariale, politica creării locurilor de muncă, politica locuirii etc.

5. **Lansarea unui program național de creștere a eficienței consumului casnic al energiei**. Conform unui studiu asupra programelor implementate de statele UE 30% din programele referitoare la consumatorii vulnerabili/ sărăcia energetică au ca instrument principal promovarea eficienței energetice.

6. Revederea sistemului de **ajutoare pentru încălzire** : acesta nu se bazează pe corelarea între necesarul de combustibil pentru o încălzire optimă, tipul de combustibil utilizat și starea energetică a locuinței. Două aspecte trebuie avute în vedere :

a. are o orientare fundamental pasivă, cu efectul pervers de a afunda în sărăcie, iar nu de a stimula ieșirea din sărăcie : pentru obținerea de ajutoare, de exemplu, se încurajează vânzarea proprietăților acumulate de peste minimumul strict necesar ; și nici mijloace care ar putea fi utilizate productiv.

b. nu conține stimulente pentru efortul de îmbunătățire a valorii energetice a locuințelor.

7. Politica social energetică nu trebuie să se rezume doar la sprijinirea pasivă a "celor mai săraci dintre săraci"/ a "consumatorului vulnerabil". În condițiile riscului important al căderii în vulnerabilitate energetică specific mai ales crizei previzibile a

următorilor 2-3 ani, să se acorde o atenție accentuată **prevenirii** vulnerabilizării și de încurajare a **ieșirii** din starea de vulnerabilitate.

8. Este necesară extinderea funcțiilor de protecție a consumatorului de energie de la ajutorul pentru încălzire la protecția de abuz posibil a sistemului de furnizare a energiei față de consumatorul casnic, dar și de micul consumator energetic.

9. Dezvoltarea mecanismelor de cooperare ale ANRE cu Consiliul de protecție a consumatorului.

a. *Există critici privitoare la incorectitudini posibile în relația dintre furnizorul de energie și consumator. Publicul invocă de exemplu formularea facturii de gaze posibil voit confuză și netransparentă.*

b. *Public nu se discută problema transferului către consumator a diferitelor forme de investiție energetică (certIFICATELE VERZI și finanțarea programelor de cogenerare) care posibil ar reveni mai degrabă producătorului investitor sau printr-un sistem mai transparent bugetului național, iar nu consumatorului casnic.*

4. Protecția consumatorului energetic casnic ca parte a securității naționale și ca parte a drepturilor omului. Energia nu este un bun pe care cetățeanul îl poate obține sau nu în funcție de resursele sale. Accesul la un nivel minim decent al energiei este garantat moral, juridic și politic. Protecția consumatorului nu se reduce la **protecția consumatorului vulnerabil față de resurse financiare**. Dreptul la energie nu se reduce la dreptul de acces la un bun energetic minimal. El se referă și la **dreptul la un mediu energetic decent**. În fapt, există unele programe de interes general (anveloparea clădirilor, de exemplu) care trebuie asamblate într-o politică complexă de o protecție a consumatorului energetic. Dreptul la energie cuprinde și dreptul la o cultură a energiei și la dreptul de a avea acces la deciziile care privesc consumul energetic.

5. Crearea unui mecanism eficace de participare a consumatorului casnic la deciziile privitoare la consumul energetic. Consumatorul casnic este slab reprezentat la nivelele decizionale naționale și europene și nici a mecanismelor de control; cu atât mai puțin ca partener a companiilor de producere și transport a energiei.

- ANRE este în poziția de a putea oferi un exemplu din acest punct de vedere, dezvoltând mecanisme și proceduri de antrenare în funcționarea sa a reprezentanților consumatorilor. Participarea asociațiilor pensionarilor este un foarte bun exemplu.

- **Promovarea unui parteneriat public-privat pentru îmbunătățirea valorii energetice a locuințelor.**

6. Indicatorii socio-economici ai impactului social al sistemului energetic și ai sărăciei energetice. În ultimii ani, complementar cu explozia interesului pentru

impactul social al prețului energiei, asistăm la dezvoltarea spectaculoasă a indicatorilor instituționali, europeni și naționali.

- Schimbările frecvente în metodologia indicatorilor, inevitabile în această primă fază, face dificilă analiza procesului. Este vitală dezvoltarea unor serii de date consolidate care să ofere o viziune istorică sintetică.

- Indiscutabil, misiunea producerii unor asemenea indicatori revine INS-ului și a instituțiilor statistice europene.

- Sunt multe probleme metodologice și teoretice ale indicatorilor sărăciei energetice.

- Dezvoltarea instituțională a sistemului de indicatori relevanți trebuie însoțită de studii academice. Este preferabilă finanțarea unui program/ programe de analiză academică asupra indicatorilor relevanți în acest domeniu care să susțină dezvoltarea sistemului de indicatori produși de INS.

- Cu siguranță ANRE-lui i se va atribui responsabilitatea de a coordona dezvoltarea sistemului de indicatori privitor la sistemul energetic la dezvoltarea bazei sale teoretice și metodologice.

Recomandare: lansarea unui program comun ANRE, INS, institutele Academiei Române de a evalua situația actuală a indicatorilor socio-economici relevanți și propuneri de dezvoltare.

7. Trebuie sprijinit noul program inițiat de ANRE, prin *Departamentul pentru eficiență energetică*, în conformitate cu art.13, Legea 121/2014, de a coordona elaborarea programelor de informare și de motivare a consumatorilor mici de energie, inclusiv casnici, de a utiliza eficient energia. Alături de stimularea tipic economică prin mecanismele economice, ANRE a înțeles că e nevoie de o abordare complementară: promovarea culturii eficienței energetice și a motivației responsabile.

8. Analizele au scos în evidență cinci probleme critice ale consumului casnic energetic actual:

1. **Sistemul termoelectric colectiv este elementul critic al dinamicii actuale. Criza lui este agravată de lipsa o viziuni și strategii. Politica actuală este strict defensivă: soluția celui care se înecă, dă din mâini, dar nu caută să vadă în ce direcție ar trebui să meargă pentru a se salva. Este urgentă o strategie de dezvoltare a sistemului termoelectric pentru consumatorul casnic moștenit.**

2. **Îmbunătățirea caracteristicilor energetice ale locuințelor existente și asigurarea implementării unor reguli energetice pentru construcțiile viitoare.**

3. **Criza energetică profundă a satului se datorează gradului accentuat de sărăcie, accesul limitat la sistemele energetice publice, calitatea energetică precară a multor locuințe, mai ales a celor improvizate în concentrările de sărăcie severă. Este urgentă dezvoltarea unei concepții pe**

termen mediu și lung de ieșire din criză a satelor izolate/ lipiste de resurse economice proprii.

4. **Situația critică a clienților care nu pot să-și achite facturile de întreținere.** Un studiu European relevă faptul că, deși statele membre au implementat facilități pentru clienții vulnerabili de energie, aproape 11% din populația statelor membre se află încă în imposibilitatea de a-și încălzi în mod adecvat locuințele la prețuri suportabile ale energiei. Un studiu publicat de Comisia Europeană pe 25 iunie 2015 privind sărăcia energetică la nivel European, estima că în 2012, datorită creșterii prețurilor energiei, veniturilor reduse și locuințelor cu performanțe energetice scăzute, s-au identificat **54 milioane** aflate în această situație. Situația actuală a României este mult mai gravă și este predictibil că se va agrava și mai mult în următorii 2-3 ani.

5. La propunerea ANRE, mergându-se mai departe, prin hotărâre de guvern, se definesc situațiile critice ale clienților aflați în situație de sărăcie energetică și care nu pot fi deconectați, precum și modul de recuperare a costurilor asociate de către operatori.

Recomandare: realizarea unor studii în profunzime pe aceste cinci teme și punerea în discuție a unor strategii/ planuri de acțiune.

9. O problemă spinoasă care trebuie discutată cu ANRE: în momentul actual a explodat discuția publică a diferitelor forme de corupție, nu numai cazuri individuale. Public există de mult îngrijorarea cu ceea ce se numește "băieții deștepți din energie" care speculează prin încălcarea legii puncte vulnerabile ale sistemului public în detrimentul interesului statului/ comunității, costul corupției fiind suportat atât de bugetul de stat, cât și de consumatori.

Recomandare: ANRE ar putea să-și asume dificila responsabilitate de a supune sistemul administrației publice/ a relației dintre furnizorul și consumatorul de energie a unei analize pentru a identifica "portile" care ar putea fi speculate pentru acte de corupție.

10. Este foarte important faptul că ANRE și-a pus ca una dintre prioritățile sale elaborarea unei strategii de promovare a culturii consumului energetic atât la nivelul consumatorului economic, dar și casnic. În România, pierderile energetice în sectorul industrial se ridică 30-35% din energia consumată, în timp ce la clădirile populației se constată pierderi energetice de circa 40-50% din energia consumată.

Recomandare:

1. **Pe baza experienței europene și naționale, elaborarea unui cod deontologic a consumului energetic.**

2. **Campanii de promovare a culturii producerii și consumului energetic.**

3. *În primă urgență, consumatorii casnici trebuie responsabilizați și sprijiniți să-și achite facturile la energie și să-și eficientizeze energetic locuințele.*

Trebuie să pornim de la realitatea importantă a României: 97% dintre locuințe sunt proprietate personală.

11. În procesul de realiniere a prețurilor energiei la nivel european, determinate prin mecanismele pieței Europene, inevitabil **se repun în discuție avantajele economice provenind din proprietatea publică a resurselor naturale** (petrol, gaze, resurse hidro), **dar și a construcțiilor moștenite istoric** (baraje hidro, producție nucleară). Luarea lor în considerare pot deveni o temă de discuție publică: identificarea transparentă a lor și, posibil, orientate în politici/ programe de interes al întregii colectivități.

Recomandare: ANRE pare a avea o responsabilitate în limpezirea publică a acestei chestiuni, contribuind important la definirea cadrului de discuție publică/ politică.

12. Studiul a evidențiat impactul negativ important al creșterii prețurilor energiei asupra standardului de viață. Există riscul ca în 2017-2018 să se producă o explozie socială. Pentru a o preveni este necesară adoptarea unui pachet de măsuri compensatorii pe termen scurt care să conțină compensații directe, cât și indirecte, ca de exemplu coordonarea creșterii prețurilor cu politica veniturilor, stimularea suportului public pentru îmbunătățirea energetică a locuințelor (de tipul anvelopării clădirilor).

Recomandare: explorarea oportunităților de a adopta în pachet compensatoriu pentru creșterea prețurilor energiei.

13. Creșterea transparenței procesului de schimbare a prețurilor și taxelor. Mecanisme prin care consumatorul să fie inclus ca partener în întregul proces.

- Un exemplu: România și-a îndeplinit obiectivul pentru 2020 privind energia alternativă (reducerea cu 20% a emisiilor de CO₂); atunci se pune întrebarea dacă mai este justificată utilizarea certificatelor verzi.

14. În populația României există o *sărăcie informațională* privind drepturile consumatorului de energie, prețurile practicate pe piață etc. Deși formal (legal) consumatorii au dreptul de a-și alege furnizorul, în practică se comportă ca niște “consumatori captivi”, fără posibilități de negociere cu distribuitorii de energie. Piața energiei în România nu va deveni funcțională doar prin activitatea legislativă și efortul instituțiilor, în principal al ANRE. Relația dintre furnizorii de energie cu un *consumator bine informat și activ* este esențială pentru *stimularea competiției pe piața energiei* (ceea ce va avea efecte atât asupra calității serviciilor, cât și a prețurilor).

Recomandare: Proiectarea și realizarea de către ANRE – în cooperare cu instituții care au expertiză în domeniu – a unei *campanii sistematice și de durată de informare a populației* cu privire la:

- drepturile consumatorului casnic de energie, inclusiv dreptul de a alege furnizorul de ultima instanță;

- mecanisme transparente de stabilire a prețurilor energiei, accentuându-se posibilele avantaje ale consumatorului.

15. Regândirea sistemului de impozite și taxe conținute în prețurile energiei. În România, 51-52% din prețul plătit pentru energie reprezintă impozite și taxe, prezintă una dintre situațiile cele mai ridicate din Europa. Este absolut necesar a se evalua ce se va întâmpla în 2017-18 când prețul de producție al energiei va fi aliniat la prețul pieței Europene la care se va adăuga și povara imensă a impozitelor și taxelor. Inevitabil, se va exercita o presiune puternică de a se gândi sursele financiare ale bugetului: eventual de a se reorienta sursele financiare bugetare de la prețul energiei suportat tot mai transparent și contestabil de la consumatorul energetic.

Anexe: studii de suport

Capitolul 8. Câteva studii de comunități

Mihnea Preotesei

Consumul de energie în segmentul sărac: analiza câtorva tipuri de comunități

În această secțiune a lucrării ne propunem intersectarea tipologiei consumatorilor vulnerabili realizată din perspectiva modului de încălzire a locuinței cu o tipologie a contextelor specifice ce configurează situația socioeconomică a acestor consumatori vulnerabili.

8.1. O tipologie a vulnerabilităților și a adresabilității din perspectiva măsurilor compensatorii de protecție socială

Consumatorii vulnerabili, așa cum a fost definiți în capitolul 1 al acestei lucrări pot fi identificați în fiecare dintre categoriile următoare :

- 1.consumatori racordați la sistemul central de termoficare ;
- 2.consumatori care utilizează gaze naturale pentru încălzirea locuinței
- 3.consumatori care utilizează pentru încălzire aparate electrice.
- 4.consumatori care utilizează pentru încălzire combustibili solizi și petrolieri

Exceptând cea de-a treia categorie care, conform datelor Recensământului populației și locuințelor din 2011, este una mai degrabă marginală (sub1% din populație), consumatorii celorlalte categorii se polarizează pe medii de rezidență, primele două categorii fiind specifice mediului urban, ultima categorie fiind specifică mediului rural.

Simplificând, putem spune că populația orașelor este, într-o proporție foarte mare, fie racordată la sistemul centralizat de termoficare, fie utilizează sisteme proprii de încălzire cu gaze, în timp ce populația rurală utilizează, preponderent, încălzirea pe bază de lemne.

Analiza la nivel de județe confirmă acest pattern pentru ruralul din majoritatea județelor, dar relevă, pe de altă parte, diferențe importante între județe. În timp ce în județe precum Olt, Teleorman, Mehedinți, Vaslui, Olt, Botoșani, Tulcea, atât utilizarea sistemelor de termoficare centralizate, cât și cea a centralelor termice individuale reprezintă, mai degrabă, cazuri excepționale în mediul rural, în județe precum Ilfov, Cluj, Brașov, Timiș, în aceste două categorii intră peste o cincime din populația rurală (sursa datelor : RPL, 2011).

Exceptând județul Ilfov unde ponderea gospodăriilor ce utilizează termoficare/gaze naturale și cea a gospodăriilor ce utilizează pentru încălzire combustibili solizi/lichizi este una echilibrată, diferențierea netă rural-urban pe criteriul amintit se păstrează în cazul tuturor celorlalte județe.

Măsurile de compensare a vulnerabilității populației în raport cu asigurarea încălzirii locuinței sunt, la rândul lor, foarte diferențiate, atât din punct de vedere al bugetului alocat, cât și relativ la adresabilitatea pe tipuri de vulnerabilități, precum și din punct de vedere al eficienței reducerii vulnerabilității adresate.

Mecanismul compensatoriu ce vizează ponderea cea mai mare a populației (peste o treime din populație, conform RPL, 2011) și care utilizează resursele cele mai importante este cel ce vizează consumatorii din sistemul centralizat de încălzire. Acest mecanism se bazează pe două componente :

- subvenționarea prețului gicacaloriei ;
- acordarea de ajutoare pentru încălzire

Această abordare protecționist-compensatorie duală poate fi considerată a fi una discriminatorie, din mai multe puncte de vedere :

-discriminează pozitiv o categorie de populație față de restul populației, criteriul discriminării nefiind unul bazat pe identificarea unei vulnerabilități specifice. Prețul gazului natural, care a cunoscut o dinamică pozitivă asemănător de accentuată în ultimii ani, în raport cu prețul gicacaloriei, nu este subvenționat în nici un fel pentru populația care folosește acest tip de combustibil, în aceeași situație aflându-se și populația care utilizează pentru încălzire lemn sau combustibili lichizi ;

-discriminarea are și o componentă intracategorială, această subvenție având o pondere diferențiată între județe și între localități ale aceluiași județ -subvenția are o pondere între 0-76%%. (această pondere maximală fiind înregistrată în municipiul Alba Iulia). Diferențele de preț, ponderate cu diferențele procentelor subvenției acordate duc la discrepanțe mari ale prețului gicacaloriei plătit efectiv de populație (de exemplu, la Oltenița, prețul gicacaloriei plătit de populație este de peste trei ori mai mare decât la Întorsura Buzăului și de peste două ori mai mare decât la București, cf.PWC, 2011).

Costul total al subvenționării gicacaloriei este unul foarte mare, fiind estimat la 500 de milioane de Euro, la nivelul anului 2011 (cf. Raportului Price Waterhouse Coopers, citat anterior).

Aproape o pătrime din această sumă este cheltuită doar pentru subvenția acordată consumatorilor arondați sistemului centralizat din București. Conform unei Hotărâri a Consiliului Local București, costul subvenționării gicacaloriei aprobat pentru anul 2015 depășește 120 de milioane de euro, sume de nivel asemănător fiind alocate și în 2013 și 2014 ! La un buget de aproximativ 850 de milioane de Euro aproape 15% din bugetul Primăriei Capitalei, constituit, inclusiv, din impozitele și taxele populației neracordate la sistemul centralizat de încălzire este direcționat exclusiv și independent de alte criterii sociale, către cei arondați acestui sistem centralizat !

Comparația între procentul mediu al cheltuielilor cu încălzirea locuinței și procentul mediu relativ doar la populația arondată sistemului centralizat confirmă efectele discriminatorii ale acestei abordări. În timp ce acest procent mediu depășește 12% la nivelul întregii populații, pentru cei arondați sistemului centralizat, media este de doar 7% (raport PWC, 2011). În condițiile în care HG 246/2006 postulează o rată de suportabilitate de 10% , cheltuieli de încălzire din venitul mediu lunar al unei familii, acest tip de subvenționare a prețului pentru o categorie numeroasă și foarte eterogenă nu are nici justificare morală, nici socială.

În altă ordine de idei, pierderile înregistrate în sistemele de distribuție centralizată a căldurii sunt foarte mari, depășind în anumite orașe 40% (și chiar depășind 50% în Deva, Reșița și Brașov). La o pierdere medie de 29% și o subvenție medie de 40% ,

peste 70% din subvenție este, practic, acordată companiilor furnizoare de căldură în sistem centralizat, pentru acoperirea acestor pierderi

În aceste condiții este de așteptat ca eliminarea subvenției, concomitentă cu reducerea acestor pierderi la nivelul de maximum 10%, considerat acceptabil la nivel european (cf. Raportului citat anterior) să nu ducă la depășirea celor 10% procente din venit considerate a fi acceptabil a fi direcționate către cheltuielile cu încălzirea locuinței.

Discriminarea pozitivă a categoriei celor arondați sistemului centralizat de furnizare a căldurii este replicată, la o scară mai redusă și în privința acordării ajutoarelor de căldură.

În condițiile în care costul încălzirii în regie proprie este mai mare cu cel puțin 20% față de cel înregistrat în sistemul centralizat (diferența crescând la 60% luând în calcul subvenția medie, cf. Raportului PWC, 2011), această diferență se reflectă și în impactul social diferențiat al creșterii comparabile a costului gigacaloriei, respectiv, al gazului natural.

Creșterea cu peste 100% în ultimii 10 ani a prețului gazelor naturale a afectat o pondere importantă a populației urbane, vulnerabilă, dar neconsiderată a fi eligibilă pentru acordarea de măsuri compensatorii.

Continuarea creșterii prețului gazelor naturale (conform unui calendar déjà hotărât) afectează puternic bugetul familiilor cu venituri pe membru de familie aflat la un nivel între cel al salariului minim și cel al salariului mediu pe economie. De exemplu, o familie formată din 2 salariați și un copil, având drept surse de venit un salariu mediu și unul minim pe economie, la care se adaugă alocația de stat pentru copil (total venituri estimate, 2300 de lei), plătește, la prețul actualizat la 1 iulie 2015 al gazelor, minimum 300 de lei/lună în lunile de iarnă (estimare minimală realizată luând drept reper cuantumul maximului ajutorului de încălzire pentru gaze, ponderată cu creșterea de 12% a prețului gazelor de la 1 iulie 2015), ceea ce reprezintă peste 13% din venit.

Iată un exemplu ce ilustrează adresabilitatea discriminatorie a sistemului de compensare a costului prohibitiv al cheltuielilor cu încălzirea locuinței, în care anumite categorii (neadresate de acest sistem de protecție socială) plătesc un procent mediu aproape dublu față de cei cuprinși în acest sistem de compensare, în condițiile în care depășesc cu mai mult de 3 procente din venit maximul acestei ponderi e considerat oficial a fi admisibile din punct de vedere al suportabilității sociale.

O problemă mai generală este cea a relației inadecvate între politica salarială și politica în domeniul prețurilor reglementate, în condițiile în care salariul mediu cunoaște o dinamică mult mai modestă în raport cu cea accelerată a creșterii prețurilor utilităților publice.

Pe de altă parte, diferența dintre cuantumul maxim al compensării prețului încălzirii în sistem centralizat și cea a prețului încălzirii cu gaze, în regim individual este de sub 20 % (262 lei, față de 223 de lei, ajutorul pentru încălzire în sistem centralizat), în condițiile în care diferența reală, ținând cont de diferența teroretică de randament, ponderată pozitiv cu valoarea subvenției și negativ cu valoarea pierderilor din sistemul de distribuție depășește 30%.

Așadar, apare și aici o discriminare între beneficiarii de ajutor de încălzire în sistem centralizat, favorizați prin acoperirea în măsură mai mare a cheltuielilor de încălzire a locuinței.

O altă categorie defavorizată este cea a beneficiarilor ajutorului de încălzire a locuinței ce utilizează drept combustibil pentru încălzire lemnul, specifică, în proporție de peste 90%, localităților rurale .

O estimare minimală pornind de la situații concrete întâlnite pe parcursul realizării în perioada 2009-2015 a 50 de studii de caz în localități rurale ar fi de minimum 100 de lei pe lună, media cheltuielilor necesare pentru lemn de foc în perioada de iarnă.

În condițiile în care maximum ajutorului acordat este de 54 de lei, acoperirea acestei cheltuieli cu încălzirea locuinței nu depășește 46%.

Tipologia comunităților rurale este însă una variată, combinarea elementelor ce definesc contextele locale având un impact diferențiat asupra tipurilor de surse de venit și a nivelului veniturilor, precum și asupra nivelului și structurii cheltuielilor minime obligatorii.

Spre deosebire de vulnerabilitățile proprii mediului urban, caracterizate de ponderea importantă a cheltuielilor obligatorii pentru plata utilităților publice în bugetul gospodăriei, vulnerabilitățile în mediul rural necesită o abordare mai nuanțată.

Pe de o parte, imperativitatea acestui tip de cheltuială este mai redusă decât în cazul locuirii urbane, contextul local permițând o abordare mai flexibilă, pe de altă parte, natura veniturilor (într-o proporție importantă, nemonetare) orientează aceste alegeri spre o precaritate a consumului energetic, accentuată în anumite cazuri de probleme de acces la resurse energetice.

Pe de altă parte, ambele situații ce caracterizează vulnerabilitatea consumului energetic, cu focalizare pe cel aferent încălzirii locuinței pot avea și un impact negativ accentuat asupra mediului.

Cu alte cuvinte, dacă locuitorii orașelor sunt obligați să acopere din venituri insuficiente un consum energetic greu sustenabil financiar, în mare parte învechit, neperformant și poluant, locuitorii ruralului sunt forțați să perpetueze un model de locuire tradițional, caracterizat printr-un consum minim de energie furnizată într-un regim reglementat, dar cu un consum mare de resurse naturale cvasinereglementat, cu eficiență energetică scăzută și care poate avea efecte dezastruoase, pe termen lung asupra mediului, prin consumul mare de lemn de foc, consum cu potențial important de susținere a unui sistem cvasinereglementat de tăieri de masă lemnoasă⁵⁹.

Un model de locuire specific rural este cel caracterizat de acces la rețeaua de curent electric, dar cu o prezență redusă a echipamentelor casnice moderne, prezența unui aragaz ce funcționează cu butelie de gaz, acces la apă curentă, dar în mică măsură acces la apă caldă curentă, sobe cu lemne, iarna fiind încălzită o cameră, sau

⁵⁹ Datele calitative colectate în cadrul studiilor de caz amintite relevă, în special în anumite zone montane și submontane, această problemă a tăierilor cvasiilegale a masei lemnoase destinate încălzirii locuințelor

cel mult două, indiferent de numărul camerelor dotate cu sobe și, în unele cazuri, indiferent de numărul persoanelor din gospodărie.

8.2. Mecanisme și factori de vulnerabilizare socială. O analiză de date calitative colectate în cadrul realizării de studii de caz în comunități rurale

Pe baza datelor colectate în cadrul unui număr de 50 de studii de caz realizate între 2008-2011 în comunități rurale⁶⁰ am sintetizat⁶¹ o tipologie a factorilor ce generează situații de vulnerabilitate socială, cât și a tipurilor de răspuns la aceste situații⁶².

Situațiile locale ce vor fi defini tipuri de localități rurale vor fi operaționalizate pe două dimensiuni principale :

- constrângeri ;
- resurse/oportunități

Constrângeri

Factori structurali ai subdezvoltării

- 1.distanța mare până la primul oraș important ;
- 2.populația îmbătrânită ;
- 3.zonă monoindustrială cu obiective economice mari închise/restructurate ;
- 4.factori naturali : relieful ,clima, natura terenului arabil, propice în mică măsură activității agricole și creșterii animalelor.

Factori conjuncturali ai subdezvoltării (FC)

- 1.impactul/efectele crizei economice.
- 2.factori conjuncturali locali ce țin de gestionarea defectuoasă a administrării comunei

Resurse/ Oportunități locale de dezvoltare

- 1.acumulări din perioada comunistă,
- 2.oportunități locale naturale: relieful ,clima, natura terenului arabil, propice în mare măsură activității agricole și creșterii animalelor.
- 3.posibilitatea menținerii la un nivel minimal a cheltuielilor cu plata utilităților-economie la curent, becuri puține și de putere mică ; evitarea folosirii aparatelor casnice ce consumă curent (cu excepția frigiderului și a televizorului), utilizarea mixtă/exclusivă a surselor de apă netaxabile (fântâni) ;evitarea contractării uni serviciu de salubritate , acolo unde este posibil (gunoiul este transportat și depozitat « în regie proprie ».) ;transportul lemnului de foc prin mijloace proprii (caruță-cai).
- 4.alte oportunități locale-locuri de muncă la firme locale/în zonă

⁶⁰ Este interesant de remarcat că majoritatea comunelor în care s-au realizat aceste studii de caz nu sunt în mod tradițional sărace, ci sărăcite în perioada de tranziție, proces accentuat în ultimii ani, ca efect al crizei economice . Populația acestor comune, avînd anumite resurse acumulate încă din perioada comunistă, utilizează aceste resurse în consonanță cu oportunitățile locale ,ca mecanisme compensatorii , cu efecte relativ importante în reducerea vulnerabilității sociale și scădere a riscului căderii în sărăcie severă, fără a putea însă să-și asigure în mod neproblematic un trai decent.

⁶¹ În cadrul lucrării elaborate pentru tema de plan a ICCV, pe anul, 2009,coord.Mălina Voicu, .

⁶² O sinteză a rezultatelor acestor studii de caz am realizat-o în cadrul temei de plan pe 2013, o formă consolidată fiind publicată în Sociologie Românească, nr.4/2013

5. oportunități de migrație (existența rețelelor și experienței de migrație

Surse de venit

1. agricultura de subzistență ;
2. creșterea animalelor pentru autoconsum ;
3. migrația temporară la muncă în străinătate ;
4. munca "la negru" sau în regim zilier/sezonier ;
5. accesarea de beneficii/prestații sociale.
6. pensie
7. salariu

8.3. Tipuri de comunități locale construite prin combinarea factorilor de mediu, sociali și economici/opportunităților/surselor de venit. Tipuri de vulnerabilități din perspectiva „sărăciei energetice”

1. O primă categorie cuprinde localități rurale aflate la o distanță de peste 30 de km. de primul oraș mare, poziționate, cu precădere, în zone de câmpie ce oferă condiții propice , preponderent, agriculturii de subzistență și, în mai mica măsură, creșterii animalelor pentru autoconsum. Populația acestor comune este în general, una îmbătrânită, ceea ce duce la un procent relativ mare de terenuri nelucrate și, pe de altă parte la scăderea impactului pozitiv al agriculturii de subzistență ca sursă de supraviețuire. Acolo unde există Asociații agricole, o pondere importantă a pământului oamenilor, aflați în imposibilitatea de a îl putea munci este dat în arendă, iar beneficiile corelative sunt destul de reduse (pe medie, nu depășesc 100 de lei/lună, la o medie de 1.5ha teren agricol/gospodărie).

Locurile de muncă pe plan local, cât și în imediata vecinătate sunt cvasinexistente, sursele de venit principale fiind pensile, preponderent, pensii minime de agricultor, prestațiile sociale (ajutoare sociale și ajutoare pentru căldură) și agricultura de subzistență (cu varianta amintită a arende).

O variantă ce oferă premise mai bune din perspectiva standardului de viață este cea a localităților rurale unde există o pondere importantă de pensionari din zone ocupaționale extraagricole în special cele ce asigură pensii peste nivelul mediu, corelative prestării unor activități încadrate în așa-numitele grupe speciale de muncă.

Modelul de locuire este unul mai degrabă tradițional, precaritatea consumului energetic fiind generată de acțiunea combinată a mai multor factori:

-dotările casnice precare: singurele aparate consumatoare de energie sunt frigiderul, televizorul , la care se adaugă 3-4 becuri, în general, de putere mică;

-precaritatea resurselor monetare, necompensată în mod satisfăcător de o pondere foarte ridicată a autoconsumului;

-mobilitatea redusă în raport cu asigurarea unor surse complementare de venit-vârsta înaintată, lipsa oportunităților locale de câștig (chiar și a celor informale).

Vulnerabilitatea este configurată, așadar, de stilul de viață tradițional, pe de o parte și de lipsa oportunităților și resurselor ce ar putea duce la schimbarea acestui stil de viață, pe de altă parte.

2. Principala caracteristică a localităților rurale incluse în această categorie este apartenența la zone foste industriale cu industrii puțin diversificate, în general, concentrate în funcționarea a 1-2 obiective industriale mari și ajunse în faliment după 1989 .

Pe lângă impactul negativ al destrucurării acestor industrii, un efect compensatoriu important asupra standardului de viață din localitățile rurale adiacente (efect pozitiv amplificat de costul mai scăzut al vieții comparativ cu cel din orașe) îl au pensiile de un nivel relativ mai ridicat față de media ruralului românesc, pensii ce asigură, practic, supraviețuirea mai multor generații ce conviețuiesc în forme tradiționale de familii extinse. Veniturile relativ mai mari din perioada activă asigură acestor gospodării un volum sporit de acumulări anterioare de bunuri și o calitate sporită a locuirii.

Această stare de fapt, caracterizată de prevalența veniturilor de înlocuire în asigurarea subzistenței familiilor asigură supraviețuirea pe termen scurt, dar generează premisele blocării dezvoltării sociale, pe termen mediu și lung.

Un caz particular al localităților rurale incluse în această categorie este cel al comunelor submontane unde există și tradiția și premisele favorabile creșterii animalelor. Deținerea de animale, inclusiv a cailor, generează posibilitatea accesării unei palete mai largi de surse de venit, precum cele din servicii specifice prestate cu ajutorul cailor , căruțelor și deținătorului lor. În plus, deținătorii de cai și atelaje au avantajul de a putea evita anumite cheltuieli, legate de achiziționarea unor produse necesare în gospodărie, precum lemnele de foc sau a unora dintre materialele de construcție pentru reparații/construcții de locuințe (pietriș, nisip, piatră de râu, etc.). .

Pe de altă parte, există și costuri suplimentare, corelative întreținerii acestor animale, costuri amplificate de slaba accesibilitate a produselor agricole cerealiere pe plan local, aduse și vândute aici la prețuri semnificativ mai mari decât în zonele de câmpie de unde provin.

Interacțiunea dintre stilul de viață mai degrabă modern, asociat statutului de muncitor industrial și cel foarte tradițional al crescătorului de animale din zone montane generează situații ce pot părea paradoxale din perspectiva vulnerabilităților analizate aici.

Pentru cei din această subcategorie, întoarcerea la tradiție a reprezentat o alternativă la pierderea locului de muncă, în special în cazul persoanelor disponibilizate în jurul vârstei de 40-45 de ani, care nu au putut ieși la pensie, nici măcar anticipat și au fost forțați să acceseze oportunitățile oferite de contextul local.

Acumulările din perioada activă se reflectă în calitatea superioară a caselor, mai mari și mai aranjate și, în mai mică măsură, în calitatea dotărilor și accesului la utilități. Modelul de consum energetic rămâne unul tradițional, în special la cei din subcategoria amintită mai sus, în timp ce pentru pensionarii care nu au ales această întoarcere la activitățile tradiționale, fie că nu au avut motivația sau oportunitățile necesare, modelul de locuire și de consum energetic este mai aproape de cel modern, urban, la un nivel mai scăzut, însă.

Vulnerabilitățile din perspectiva consumului energetic țin , mai degrabă de stilul de viață, dar și de o anumită precauție generată de șocul schimbării statutului

social și a incertitudinii asociate, redusă parțial prin reactivarea acestui stil de viață încă familiar.

Chiar dacă în astfel de comune casele sunt mai mari și mai frumoase, televizoarele și frigiderele sunt mai noi și mai mari, patternul consumului energetic rămâne unul, mai degrabă precar, cu mențiunea că aici întâlnim situații mai variate, iar dotările și modelul de consum energetic modern nu au nici caracter de regulă, dar nici de excepționalitate.

3. În această categorie sunt incluse acele comune cu o slabă tradiție în activități agricole de creștere a animalelor, sursele tradiționale de venit fiind cele din salarii bazate pe munca în regim de navetă. Aceste comune se află la distanțe relativ mici de orașele mari, cu peste 100.000 de locuitori, orașe în care au funcționat industrii variate, din care unele au reușit să reziste, în mai mare sau mai mica măsură șocului tranziției. Impactul crizei economice din perioada 2008-2011 a fost însă unul resimțit foarte puternic în localitățile rurale din această categorie, ce nu au avut posibilitatea accesării de alternative specific rurale, ca răspuns la precarizarea ofertei de locuri de muncă.

Apropierea de un oraș mare și lipsa tradiției muncii în agricultură reprezintă premisele unui stil de viață, mai degrabă modern, ce are drept corelativ o pondere mai însemnată a cheltuielilor cu serviciile de utilitate publică. În acest context, pensiile de nivel mediu au o putere relativ mai redusă de a funcționa drept venit de înlocuire pentru mai multe generații, asigurând la limită, doar subzistența deținătorilor lor.

O alternativă accesată de populația activă a acestor comune o reprezintă angajamentele ocazionale și/sau neformalizate, subcalificate și mai prost plătite și mai nesigure față de cele pe care le aveau înainte de a fi anulate de criză (și care s-au dovedit, la rândul lor, nesigure).

Vulnerabilitatea socială în raport cu acoperirea cheltuielilor obligatorii este una relativ mare, în condițiile în care cheltuielile asociate traiului modern sunt asumate ca imperative, iar veniturile asociate satisfacerii lor sunt insuficiente și nesigure.

O alternativă mai viabilă s-a dovedit migrația la munca în străinătate, dar aceasta a putut fi accesată doar de o anumită parte din populația rurală din anumite zone, în anumite condiții specifice, precum existența rețelilor de migrație.

Tipologia efectelor migrației este una destul de complexă. În această clasificare voi lua în calcul doar două tipuri:

- migrația temporară, de tip sezonier, ca alternativă curentă de supraviețuire
- migrația pe termen lung, caracterizată prin remitențe către familie.

Prima alternativă este caracteristică localităților rurale pe care le voi include în categoria următoare.

4. Caracteristică acestui tip de localități este, pe de o parte, lipsa cvasitotală a oportunităților de accesare a unui loc de muncă pe plan local și lipsa oricăror alternative de supraviețuire în afara ajutoarelor sociale pentru anumite grupuri vulnerabile (în special, romi) și prezența unor oportunități de migrație, pe de altă parte.

În cazul grupurilor celor mai vulnerabile munca, de obicei, în agricultură are un caracter sezonier și este relativ prost plătită. Munca sezonieră în agricultură, în

străinătate, asigură supraviețuirea familiei jumătate din an, cealaltă jumătate fiind acoperită de ajutoarele sociale și de activități ocazionale.

În unele din aceste comune există și o pondere importantă a populației care trăiește din pensii și din activități agricole. Caracteristică este, așadar, pe de o parte, cvasiinexistența locurilor de muncă în zonă, pe de altă parte, combinația de venituri, la nivel de comună, din agricultura de subzistență și din pensii, pe de o parte și din ajutoare sociale și munca sezonieră în străinătate, pe de altă parte, pentru cei lipsiți de teren arabil.

O variantă “îmbunătățită” din perspectiva standardului de viață a comunelor din această categorie o reprezintă comunele în care strategia muncii în străinătate s-a dovedit a fi una de succes.

În aceste cazuri angajamentele sunt pe termen mai lung și în munci calificate. Mărcile vizibile ale creșterii standardului de viață sunt casele renovate/nou construite și mașinile mai noi și mai scumpe și, în relativ puține cazuri, deschiderea unei afaceri în localitate.

Creșterea calității locuirii se asociază și cu creșterea gradului de confort prin accesarea în mai mare măsură a serviciilor de utilități publice (apă curentă, gaze, internet), ceea ce generează și o creștere a prețului întreținerii locuințelor.

Cu rare excepții, chiar și în aceste cazuri de succes, mai puțin de o treime din populație beneficiază de acest succes, în timp ce restul continua să trăiască la limita subzistenței, în condițiile în care oportunitățile locale de câștig rămân unele cvasiinexistente

Deși există și cazuri celebre de succes precum cel al comunei Certeze din Maramureș, unde majoritatea locuitorilor au un standard de viață mai ridicat decât cel mediu al locuitorilor din urban, am considerat că astfel de cazuri nu sunt caracteristice mediului rural românesc și nu le-am grupat într-o categorie distinctă.

5. În această categorie sunt cuprinse comune foarte sărace, aflate în regiuni de câmpie sau colinare, cu o populație, pe de o parte, îmbătrânită, pe de altă parte, cu un stoc de educație scăzut. În astfel de comune nu există premise favorabile nici măcar pentru agricultura de subzistență, stocul de teren arabil aflat în posesia oamenilor este redus, iar sursele locale de venit sunt cvasiinexistente

În aceste condiții, principalele surse de venit sunt ajutoarele sociale, alocațiile pentru copii și pensiile.

Calitatea locuirii este precară, accesul și consumul de servicii de utilități publice este redus. În timp ce pensionarii par a fi privilegiați acelor comunități și împart acest privilegiu cu copii rămași acasă și cu nepoții, pentru majoritatea celorlalți ajutoarele sociale, alocațiile pentru copii și ajutoarele de încălzire asigură supraviețuirea la un nivel minimal.

6. Caracteristic celei de-a cincea categorii, reprezentate de comunitățile sărace de romi, este faptul că toate vulnerabilitățile sociale identificate în toate celelalte categorii de comunități locale, sunt prezente, într-o formă mult mai accentuată aici, indiferent de caracteristicile comunității locale în cadrul cărora s-au dezvoltat aceste comunități de romi.

Majoritatea comunităților compacte de romi locuiesc la periferia orașelor și în zonele marginal ale comunelor . Condițiile de locuire sunt caracterizate de supraaglomerare și de o calitate mai slabă a materialelor din care sunt construite locuințele. Situatia periferică/compactă a comunităților de romi afectează accesul la serviciile de utilitate publică; 83% din gospodăriile rome nu au acces la apă potabilă în locuință, iar ponderea gospodăriilor care nu sunt racordate la rețeaua de alimentare cu apă este de 70% (Moisă et al, 2012).

Lipsa unor venituri stabile, exceptând ajutoarele sociale și alocațiile copiilor, numărul mare de membrii ai gospodăriilor și **precaritatea acumulărilor** reprezintă premisele identificării vulnerabilităților sociale cumulate și situațiilor sociale extreme, preponderant în unele dintre comunitățile de romi.

Elemente care au un caracter de excepționalitate în comunitățile rurale nonrome, reprezintă regula în unele comunități de romi foarte sărace. Astfel de exemple sunt lipsa accesului la oricare dintre utilitățile publice, incluzând lipsa accesului la, rețeaua de curent electric, curțile fără garduri și casele cu acoperișuri găurite, cu ferestre și uși improvizate din cartoane.

“Combustibilul” folosit în sobele, în multe cazuri improvizate din butoaie de tablă, sau reprezentate doar de o gaură în pământul “sufrageriei” este unul pe cât de neobișnuit, pe atât de ineficient d.p.d.v. energetic-pe lângă deja clasicele cartoane, am văzut utilizate pe post de combustibil, inclusiv, material textile și, în general, absolut orice material aflat la îndemână și care poate fi pus pe foc.

Deficitul de venit asociat cu stocul foarte redus de educație, cu sărăcia persistentă și cu modele reproductive tradiționale, transformă astfel de comunități în perdanți absoluți ai unei societăți care folosește mecanisme fine de compensare a unor vulnerabilități potențiale și prezumate, dar care nu reușește să identifice soluții la asemenea vulnerabilități reale, evidente, palpabile și neadresate.

Fără îndoială că cei 500 de milioane de euro pe an, utilizați pentru a privilegia o anumită categorie de populație și a acoperi ineficiența sistemului centralizat de furnizare a căldurii, ar reprezenta o resursă importantă posibil a fi utilizată în adresarea situației incompatibile cu traiul decent în care se regăsesc câteva sute de comunități subdezvoltate .

7.4. Tipuri de gospodării Venituri, cheltuieli, consum energetic, vulnerabilități din perspectiva „sărăciei energetice”.

Chiar dacă acele caracteristici locale a căror combinație a fost identificată ca specifică fiecărei categorii au un corespondent bine reprezentat în realitatea socială a fiecăreia dintre ele, aceste categorii sunt construite teoretice, ca ideal tipuri ce accentuează anumite aspecte ale realității pe care o reflectă.

În cele ce urmează, vor fi prezentate câteva tipuri de gospodării, identificate în ponderi diferite în fiecare dintre aceste categorii de comunități rurale, din perspectiva surselor și nivelului veniturilor, cheltuielilor minimale obligatorii și vulnerabilității din perspectiva sărăciei energetice.

Pentru a simplifica această tipologie de gospodării au fost luate în calcul doar 3 caracteristici principale ale fiecărei categorii de localitate rurală:

- sursa principală de venit
- oportunitatea principală de câștig, pe plan local
- stil de viață tradițional/modern
- comunitatea marginală-pungi de sărăcie, comunități marginale de romi

Vulnerabilitatea din perspectiva consumului energetic va fi operaționalizată pe dimensiunile:

- lipsa dotărilor moderne ale locuinței
- lipsa de acces la utilități publice
- dezechilibru între venituri și cheltuieli obligatorii.

Estimarea veniturilor și a cheltuielilor minimale obligatorii a fost realizată pornind de la datele colectate în studiile de caz amintite mai sus și pornesc de la identificarea unor cazuri reale ce au fost considerate ilustrative.

Intenția nu a fost de a face estimări foarte exacte, ci de a da măsura existenței/nonexistenței unui echilibru între venituri și cheltuieli în contexte locale diferite.

Tabel 1. Tipologia gospodăriilor rurale. Venituri, cheltuieli, consum energetic, vulnerabilități

Caracteristici principale ale comunității	Structura gospodăriei	Venituri	Cheltuieli obligatorii	Vulnerabilități din perspectiva consumului energetic
Comunitate îmbătrânită, pensionari din agricultură; Teren arabil dat în arendă Stil de viață tradițional	1 pensionar CAP, o persoană casnică	1 pensie de agricultor Venituri din arendarea a 1,5-2 Ha de teren 350lei+100 lei=450 lei Subvenție pentru lemne: 35 de lei/lună în sezonul rece Autoconsum cereale, păsări Total venituri monetare: 485 lei/lună	Cheltuieli alimentare: 200 lei/lună Cheltuieli cu plata utilităților: 175 lei/lună Curent: 15 lei Cablul TV: 15 lei Apă: 15 lei/lună Butelie: 55 de lei/lună Lemne: 150 lei/lună în sezonul rece (75 lei/lună, calculat pe tot anul) Alte cheltuieli obligatorii: Medicamente, transport = 100 lei/lună Total cheltuieli: 475 lei/lună	-lipsa dotărilor moderne ale locuinței -stil de viață tradițional, consum precar: -frigider -televizor/cablul TV -2-3 becuri de putere mică -butelie cu gaz -sobe cu lemne, iarba este încălzită o cameră de dormit și bucătăria
Comunitate din fostă zonă industrială slab specializată	Generația I: -un fost muncitor	Venituri din plata muncii	Cheltuieli alimentare: 350 lei/lună	Existența unor dotări moderne ale locuinței

(mono/bispecializată) Oportunități de creșterea animalelor pentru autoconsum și parțial pentru piață (vacii, porci capre, păsări); Oportunități de angajamente ocazionale locale pentru deținătorii de cai și căruțe;	calificat disponibilizat, actualmente, crescător de animale și lucrător cu ziua și în angajamente locale ce presupun utilizarea cailor și a căruței -o persoană fără experiență pe piața muncii, cre se ocupă cu lucrul în gospodăria țărănească Generația 2 1 salariat, o casnică, implicată în activitățile gospodăriei țărănești; Generația 3 1 copil, ajutor în gospodărie (în funcție de vârstă)	ocazionale/în regim zilier= 80 de lei/zi (2 zile/ săptămână, în medie)= 500 lei/lună Comercializarea în regim informal de produse (lapte, medie anuală): 10L/zi *2 lei=600 de lei/lună Autoconsum: lapte, carne, ouă, brânză, o parte dintre legumele necesare (cartofi, ceapă) 1 salariu: 800 de lei/lună 1 alocație pentru copii: 84 de lei/lună Total venituri monetare-medie lunară: 2000 de lei	Cheltuieli cu plata utilităților: 200 lei/lună Curent: 25 lei Cablul TV: 15 lei Apă: 20 lei/lună Butelie: 60 de lei/lună Lemne: 150 lei/lună în sezonul rece (75 lei/lună) Alte cheltuieli obligatorii=300 lei/lună Transport =100 lei/lună Benzină pentru drujbă și pentru motocoasă-medie: 20 de lei/lună Hrana animalelor (cereale, etc.): 200 lei/lună. Cheltuieli cu arenda de terenuri/fânețe: 30 de lei/lună Total cheltuieli: 800 lei/lună	(mașină de spălat, apă caldă curentă); Dotare precară a bucătăriei cu aparate electrice- precauții în utilizarea aparatelor electrice, chiar și atunci când acestea există; -stil de viață semitraditional, consum moderat: -frigider mare, modern; -televizor/cablul TV -2-3 becuri de putere mică -butelie cu gaz -sobe cu lemne, iar sunt încălzite două camere de dormit și bucătăria; iarna se face apă caldă la boiler pe bază de lemne, în medie, de 2 ori pe săptămână -consum de apă mixt-din sistemul de alimentare cu apă curentă și din fântână; -utilizarea în paralel și a toaletei din curte
Comunitate rurală modernă din apropierea orașelor mari-populație fostă/actuală navetistă, fără experiență în agricultură și creșterea animalelor. Acumulări anterioare, din perioadele de dinaintea crizei	Familie nucleară: soț, soție, 1 copil -un salariat, o persoană casnică	Salariu: 1000 de lei/lună Alocația copilului: 84 de lei/lună Ajutor de încălzire-gaze naturale: 60 de lei lunar în lunile de iarnă Total venituri medie lunară: 1100 lei	Cheltuieli alimentare: 450 lei/lună Cheltuieli cu plata utilităților: 330 de lei/lună Curent: 50 de lei/lună Apă: 50 de lei/lună Cablul TV: 30 de lei/lună Gaze : 200 lei/lună (iarna 370 lei lunar,	Locuire modernă, acces la utilități și utilizarea lor conform unui stil de viață modern. Bucătăria doatată cu aparatură electrocasnică, la un nivel mediu-acumulări anterioare, în general, luate prin credite de nevoi personale

			vara 30 de lei lunar) Alte cheltuieli obligatorii: Transport (navetă zilnică): 200 de lei/lună Total cheltuieli obligatorii: 980 lei/lună	sau cu olată în rate; Cost ridicat al energiei, în special, în ceea ce privește gazele naturale-iarna factura depășește 350 de lei pentru încălzirea unei camere și a unei băi, plus apa caldă Vulnerabilitate socială mare-dezechilibru între dezechilibru între venituri și cheltuieli obligatorii. Vulnerabilitatea în raport cu prețul încălzirii locuinței compenată în măsură foarte redusă prin mecanismul de protecție socială
Comunități sărace și slab dezvoltate lipsite de oportunități locale de dezvoltare Teren arabil puțin și de slabă calitate, stoc redus de educație.	Generația 1: 1 pensionar, o persoană casnică; Generația 2: mamă singură (divorțată/văduvă), casnică Generația 3: 2 copii	Pensile și ajutoarele sociale reprezintă sursele principale de venit 1 pensie de 450 de lei/lună 2 alocații pentru copii = 168 de lei 1 ajutor social: 180 de lei/lună Ajutoare pentru căldură (lemne): 54 de lei/lună în sezonul rece. Medie lunară: 23 lei/lună Venitul mediu total: 1000 de lei/lună	Cheltuieli alimentare: 600 de lei/lună Cheltuieli cu plata utilităților: 180 de lei/lună Curent: 20 de lei/lună Cablu TV: 20 de lei/lună Butelie: 90 de lei/lună (pentru o medie de 3 butelii consumate la 2 luni) Lemne: 600 de lei/an, 50 de lei/lună Total cheltuieli obligatorii: 780 de lei/lună	Locuințe degradate, construite din materiale inferioare, dotări casnice precare, fără apă curentă, WC în curte. Consum energetic foarte redus: -frigider vechi -televizor vechi -sobe cu lemne -fântână
Comunități sărace și marginale de romi-cazurile extreme.	Gospodării cu minimum 6 persoane: 3 adulți, dintre care, o persoană	Sursele de venit provin din ajutoare sociale, ajutoare de încălzire, alocațiile	Cheltuieli alimentare: 500 de lei/lună Cheltuieli cu plata utilităților: 0 lei	Casele sunt construcții de proastă calitate,, din materiale inferioare, fără nici un fel de

	vârstnică, fără pensie și minimum 3 copii	copiilor (inclusiv alocația suplimentară) și din munci ocazionale. Venituri medii 3 alocații, dintre care 1 pentru copii până în 2 ani plus o alocație suplimentară-total: 350 de lei Ajutor social-medie: 300 de lei Ajutor pentru încălzire-medie lunară: 23 de lei/lună Alte surse de venit ocazionale: 100 de lei/lună Total venituri:480 de lei/lună	Toatal cheltuieli minime obligatorii: 500 de lei/lună	finisaje, ferestre și își improvizate,, din cartoane sau placaje, curțile sunt nepavate și fără garduri despărțitoare. Gospodăriile nu sunt conectate la nici un fel de utilități publice, cu ecepția cazurilor când este tras un fir de curent , ilegal, de la un vecin, de obicei o rudă, caz în care în casă funcționează un bec și un televizor, eventual și un casetofon. Consumul de energie se reduce la încălzirea unei sobe improvizate pe timp de iarnă, ce folosește lemn și, în completare combustibili , precum coceni, cartoane, textile. Unel gospodării dețin fântâni altele nu au nici măcar o sursă de apă proprie și aduc apa, uneori, de la distanțe cuprinse între câțiva metri și peste un km.
--	---	--	---	---

Cazuri reale (locuințe protejate termic, la un nivel mediu, cu termopane si polistiren de calitate medie: 3 camere la bloc, termoficare cantralizată, media lunilor de iarnă = 350 lei/luna , cu gigacaloria subventionată 50%, pierderi, in jur de 25% (fără subvenție și fără pierderi, prețul ar fi în jur de 550 de lei/lună 3 camere la casă, centrala proprie pe gaze, media lunilor de iarnă=500 lei/lună. Dacă se reduc pierderile din sistemul centralizat cu 2/3 și se scoate subvenția, costul ar fi asemănător, ceva mai mare pentru sistemul centralizat.

Sistemele centralizate sunt utile și mai eficiente, în principiu, dar trebuie complet regândite - ele sunt eficiente și funcționează cu costuri mici dacă nu există pierderi importante pe rețea și dacă au un număr suficient de consumatori, ori în acest moment avem mai mult de jumătate dintre rezidenții la bloc care au ales să se debranseze de la sistemul centralizat. Sistemul ar trebui regândit. Propunerea mea ar merge în direcția unui sistem centralizat, dar cu centrale mai mici, de bloc sau pentru câteva blocuri și folosirea alternativă/complementară pentru apă caldă a panourilor solare (astfel de investiții s-ar putea face eliminând subvenționarea gigacaloriei=500 de milioane de euro pe an).

Cred că ajutoarele de caldură ar trebui mai bine directionate și să fie acordate doar segmentului foarte sărac și, concomitent, să se găsească o cale de a ține în frâu creșterea prețului, în special la gaze ar fi util TVA 0 la utilități publice, prețul ar scădea cu 20%.

Capitolul 9. Consumul energetic în comunitățile vulnerabile de romi: diagnoză și direcții de acțiune

Cristian Hetea

Expert ANR

9.1. Considerații generale privind situația comunităților sărace de romi din experiența de lucru

În comunitățile sărace de romi, atât din mediu rural, cât și urban, viața de zi cu zi reprezintă o adevărată “luptă” pentru supraviețuire, oamenii fiind preocupați cu procurarea hranei, îmbrăcăminte și condițiilor minime de securitate și funcționalitate a adăpostului/locuinței, deși pare greu de crezut pentru omul modern al acestui secol. Condițiile de trai sunt grele și vitrege, în multe cazuri locuințele sunt supra-aglomerate, neconectate la apa potabilă și menajeră, astfel încât locuințele sunt insalubre, devenind focare de infecție și boli, nu doar pentru locatari, dar și pentru mediul înconjurător.

Infrastructura comunitară este deficitară sau lipsește cu desăvârșire: studiile și realitatea din comunitățile sărace, marginale și segregate arată că rețeaua de alimentare cu apă potabilă și canalizare, este un lux, mai ales în mediul rural, iar racordarea locuințelor la gaze naturale și electricitate sunt, deseori, problematice din cauza calității locuințelor și materialelor din care sunt construite, normele legale nepermițând racordarea în lipsa îndeplinirii unui standard minimal.

Drumurile și alte căi de acces (poduri, podețe) sunt deseori greu practicabile, situația lor înrăutățindu-se în perioadele ploioase ale anului sau în timpul iernii, din cauza noroiului sau zăpezii, devenind impracticabile.

Lipsa documentelor de identitate a reprezentat o problemă în contextul migrației haotice a anilor 90 până spre anul 2000, însă diferitele proiecte și programe naționale, dar și acțiuni ale instituțiilor publice au diminuat mult fenomenul, acesta devenind destul de izolat, semnalându-se în presă sau emisiuni tv pentru un număr restrâns de persoane.

Situația privind proprietatea locuințelor reprezintă o problemă, întrucât o categorie numeroasă a romilor care are în proprietate o locuință nu deține acte de proprietate.

Locuințele din comunitățile sărace, marginale și segregate racordate la rețeaua de electricitate, în multe situații sunt neautorizate, fie din cauza lipsei actelor de proprietate, fie din cauza veniturilor reduse ale familiilor care nu își permit plata racordării legale, fie din cauza materialelor din care sunt construite casele, neîndeplinind standardul minim amintit deja care să evite diferitele riscuri (incendiere, electrocutare).

Casele sunt construite din materiale tradiționale, ieftine, dar având avantajul de a fi ecologice: lemn, pământ bătut, cărămizi lut (văioage), piatră. Casele din chirpici situate în comunitățile marginale ale romilor, dar și în satele de munte locuite de populația majoritară, în general indică o stare de locuire vulnerabilă, însă

reprezintă și un mod ecologic de folosire a materialelor autohtone. Aceste tipuri de locuințe nu necesită materiale energo-fage și, dacă sunt construite după noile principii tehnice, au cel mai ridicat coeficient de stocare a energiei: iarna sunt “calde” iar vara sunt “reci”, deși temperatura este constant apropiată de 14-16 grade Celsius (*tehnologie inovatoare*).

Problema energetică este cea mai gravă. Casele construite în comunitățile de romi, în marea lor majoritate, sunt foarte energo-fage, practic o mare parte din clădiri sunt prost izolate, conduc la scăpări energetice majore. Se poate spune că oamenii “încălesc” aerul din jurul caselor. Pereții clădirilor unde locuiesc romii sunt foarte subțiri, aceasta duce la o răcire rapidă, astfel temperaturile sunt extrem de scăzute dacă nu se face reîmprospătare prin arderea combustibililor fosili, lemn etc. Se știe însă că de multe ori, ca și combustibili sunt arse materiale ce nu sunt pretabile să fie folosite ca atare: plastice, anvelope, etc. Materialele arse dau naștere la poluanți ce produc boli, infecții și alte leziuni.

9.2. Posibile soluții

Casele pot fi transformate și ecologizate prin redimensionare și introducerea unor materiale compozite și metode moderne de încălzire. Tehnologiile moderne pot aduce schimbări radicale și în gândire – mentalitate, dar și prin reducere a costurilor de întreținere. Costurile aduc în atenția comunităților inexistența suportului material, dat fiind faptul că unele familii nu au nici un venit în afara celui de ajutor pentru copii sau venitul minim garantat (VMG). Se știe că membrii comunităților sărace de romi nu au o sursă de venit stabilă, drept pentru care investițiile trebuie să se materializeze în case ecologice, care oferă un trai decent cu costuri pentru energie și încălzire reduse.

Încălzirea locuințelor se poate face cu ajutorul unor “pompe de caldură”, care folosește diferența de căldură dintre diferite straturi ale scoarței terestre. În Transilvania această diferență poate ajunge la o valoare care poate furniza o temperatură constantă de 14-18 grade Celsius.

Apa caldă menajeră și pentru îmbăiere se poate obține cu ajutorul razelor solare, iar cu ajutorul unor celule solare se poate asigura o tensiune de 12-24 V cu o putere de instalare de câțiva kW-ți. Dacă sistemul este dotat cu o stație de acumulare solare, necesarul de energie electrică poate fi și stocat.

Apa de băut poate fi asigurată prin intermediul unei microstații care folosește apele subterane din straturile freatice.

Apa menajeră și cea provenită din gospodăriile individuale poate fi curățată în stații de epurare biologice cu zeoliți. În ambele cazuri numai investițiile au un preț de cost, și dacă întreținerea sistemelor se face regulat, practic aceste servicii nu vor costa mult.

9.3. Diagnoza și tipologia comunităților de romi vulnerabile, aflate în situații de sărăcie

Principalele probleme cu care se confruntă membrii comunităților de romi sărace și marginalizate:

- Sărăcia extremă și vulnerabilitate socială, membrii comunității având dificultăți privind asigurarea hranei zilnice, a îmbrăcăminte și încălțăminte
- Venituri insuficiente, deseori ocazionale, munca la negru, puțini romi sunt angajați cu contract de muncă
- Dependența de suport social, ajutoare,
- Nivel de educație scăzut, lipsa calificărilor profesionale
- Analfabetism des întâlnit în randul varstnicilor, dar și a tinerilor și copiilor romi \
- Abandon școlar ridicat
- Sistemul de educație deficitar, școlile situate în apropierea comunităților de romi sunt școli segregate, deseori cadrele didactice sunt necalificate, fluctuația cadrelor didactice este foarte mare, acestora, infrastructura modestă a școlilor, calitate scăzută a educației
- Lipsa locurilor de muncă în mediul rural
- Discriminarea romilor pe piața muncii, angajatorii evitând angajarea romilor
- Situație locativă precară, locuințe modeste, unele tip adăpost, diferite improvizații, altele sunt construite din materiale rudimentare
- Locuințe insalubre, supraaglomerate, compuse dintr-o singură cameră având funcții de dormitor/bucătărie și având un grad de ocupare de peste 5 persoane/cameră. Locuințele nu sunt prevăzute cu WC în interior, în cele mai multe situații fiind un WC în curte sau WC comun în comunitate
- Accesul la servicii sociale și utilități sunt deficitare
- Nu există rețea de apă curentă și canalizare, nu există sistem de tratare a deșeurilor lichide sau solide (stații autorizate)
- Racordarea locuințelor la energie electrică și încălzire cu gaze naturale este problematică din cauza lipsei documentelor de proprietate, situația precară a locuințelor, venituri insuficiente pentru plata taxelor de racordare/branșament
- Căile de acces în interiorul comunității sunt aproape impracticabile
- Cooperare redusă între membrii comunității și reprezentanții APL
- Lipsa de inițiative și slaba implicare a locuitorilor pentru soluționarea problemelor (comunități pasive)
- Slaba reprezentare a romilor la nivel instituțional, lipsa liderilor, lipsa de mediatori sanitari și școlari
- Încălzirea locuințelor este deficitară, neautorizată uneori cu riscuri pentru viața locuitorilor
- Prejudecăți și stereotipuri la adresa romilor din partea populației majoritare față de romi, în general și în special față de romii săraci, neîncredere reciprocă, izolare și marginalizare

În România, situația romilor și a comunităților de romi este una eterogenă, diferă atât de la o regiune la alta cât și în interiorul regiunilor de dezvoltare în funcție de mai mulți factori de natură istorică, economică, socială și inclusiv apartenența romilor la o breaslă, în trecut, practicarea unei meserii (neamul fierarilor, neamul căldărarilor, neamul ursarilor, neamul argintarilor, etc.).

Astfel, se pot menționa următoarele tipuri de comunități/forme de locuire:

1. Comunități de romi compacte, segregate și sărace, netradiționale
2. Comunități de romi compacte, segregate și sărace, tradiționale
3. Comunități de romi foarte sărace care s-au dezvoltat în apropierea gropilor de gunoi, la marginea marilor orașe
4. Comunități de romi compacte, segregate, tradiționale având situație economico-financiară comparabilă cu a populației majoritare
5. Comunități de romi dispersate, netradiționale cu situație economico-financiară comparabilă cu a populației majoritare

9.4. Costul consumului energetic în bugetele de familie; profilul consumatorului vulnerabil

Potrivit Analizei datelor statistice privind indicatorii de incluziune socială pentru anul 2011, elaborat de Ministerul Muncii și al Familiei, dintre persoanele de naționalitate Roma (3,3% din totalul populației) 33,6% erau sărace în anul 2011. Rata sărăciei în cazul acestora a fost de 6,7 ori mai mare decât media națională.

Conform mai multor studii sociologice, în rândul populației rome existau de patru ori mai multe persoane care se puteau afla printre cei săraci față de restul populației. Populația romă este afectată de rate de șomaj peste medie, condiții improprii de locuit, un nivel scăzut al sănătății și o rată relativ mare a analfabetismului. Riscul de sărăcie scade în mod substanțial odată cu creșterea nivelului de educație, fiind aproape de zero pentru adulții cu educație superioară.

Discrepanțele economice dintre cetățenii români aparținând minorității rome și restul populației sunt semnificative. În anul 2011, trei din patru persoane aparținând minorității rome se aflau în sărăcie relativă, în vreme ce doar unul din patru cetățeni majoritari se aflau într-o situație similară. Situația economică a cetățenilor români aparținând minorității rome s-a deteriorat în 2011 față de 2005 (în anul 2005, doi din cinci cetățeni rome se aflau în sărăcie relativă în vreme ce, în anul 2011, trei din patru se aflau în aceeași situație). Acest fapt confirmă evoluțiile la nivel global, respectiv european: recenta criză economico-financiară și-a lăsat amprenta negativă mai accentuat asupra situației sociale a grupurilor vulnerabile, în cazul de față asupra cetățenilor români aparținând minorității rome. Dacă luăm în calcul rata sărăciei absolute, aceasta este de cel puțin patru ori mai mare în rândul cetățenilor români aparținând minorității rome comparativ cu restul populației (54% la cetățenii români care aparțin minorității rome vs. 13% la cetățenii români care nu aparțin minorității rome). Discrepanțele de venit în rândul romilor sunt mai mari decât cele înregistrate la

restul populației, ceea ce relevă existența unui subgrup de cetățeni români aparținând minorității rome supus unui risc accentuat de sărăcie⁶³

Veniturile din muncă din rândul romilor sunt semnificativ mai scăzute decât pentru neromi. Anchetele au indicat că romii angajați câștigă numai o fracțiune din câștigurile medii ale populației generale. Ca rezultat al ratelor de ocupare scăzute și al salariilor mici, venitul din muncă al bărbaților rome în vârstă de muncă din România este estimat la numai 20 de procente din cel al populației generale și al femeilor rome este chiar mai scăzut: 12 procente.

Standardul economic al gospodăriilor este analizat prin prisma veniturilor realizate. Astfel, avem clasificarea veniturilor în permanente (care participă constant la bugetul gospodărie) și nepermanente (care sunt obținute în mod ocazional), aceasta din urmă fiind o particularitate specifică a romilor declarată de 53,4% gospodării.

Veniturile salariale contribuie la formarea bugetelor în aproape un sfert dintre cazuri, iar pensiile pentru limită de vârstă în 11,7%. Ajutorul de șomaj completează veniturile familiale în aproape 1 din 10 cazuri. Venitul mediu declarat pe persoană era aproximativ 15% din salariul mediu net pe economie al momentului. Aprecierea gradului de acoperire a nevoilor cotidiene ale gospodăriei pe baza câștigurilor curente confirmă situația de dificultate a majorității romilor: 86,1% dintre gospodării afirmă că veniturile câștigate le ajung cel mult pentru asigurarea strictului necesar. Este important de amintit faptul că gospodăriile din mediul rural sunt mai sărace decât în mediul urban. Deasemenea, educația are un rol semnificativ pentru creșterea veniturilor permanente prin faptul că facilitează mai târziu intrarea romilor pe piața muncii⁶⁴

9.5. Analiza pe tipuri de bugete de familie.

Conform studiului – România: Raport de evaluare a sărăciei, Banca Mondială 2007, apartenența la etnia romă continuă să rămână o determinantă importantă a riscului de sărăcie. Dacă în 2003 consumul pe adult echivalent al unei gospodării rome adulte era cu 18% mai scăzut decât al unei gospodării neaparținând acestei etnii, în 2006 acest procent este de 20%. Pentru gospodăriile de romi care trăiesc în zonele rurale situația este și mai gravă.

Pragul sărăciei absolute este calculat prin însumarea costului unui coș minim alimentar cu un minim de consum de bunuri nealimentare și de servicii, egal cu cheltuielile efectuate de persoanele al căror consum alimentar este egal cu costul coșului alimentar. Costul coșului alimentar a fost estimat pentru a asigura necesarul de 2.550 de calorii zilnic în funcție de consumul populației din decilele 2 și 3 ale distribuției populației după cheltuielile de consum.

Cf. anchetei regionale privind romii realizată de PNUD/Banca Mondială/CE în anul 2011, se menționează că pentru romi există un risc de sărăcie de 84% , față de vecinii neromi de 31%, iar situațiile de sărăcie gravă la romi indicatorul este de 90%,

⁶³ UNDP/Banca Mondială/Comisia Europeană în Alexandru Ioan Toth (cercetător principal), Adrian Dan și Cosmin Briciu, 2012, Economia socială și comunitățile de romi - provocări și oportunități, UNDP, p.14-15.

⁶⁴ Integrarea socială a romilor, Etnosfera, nr. 1, 2009

față de 54 % la vecinii neromi, indicatorul ratei de ocupare la romi este de 30%, comparativ cu vecinii neromi, care este de 44 %, în timp ce ponderea romilor în varstă de 30-34 de ani care au absolvit o formă de învățământ terțiar este de 0,7%, față de 7% cat este la vecinii neromi.

Studiile de cercetare și experiența de lucru în comunitățile de romi sărace arată că în comunitățile sărace și compacte de romi bugetul familiilor este constituit din:

- diferite forme de ajutoare sociale (analfabetism și/sau nivel de educație scăzut- acces redus la cursuri de calificare) și alocațiile copiilor până la 18 ani
- venituri din munci ocazionale, sezoniere (lipsa calificare, lipsa locurilor de muncă în zonă, etc)
- salariul minim pe economie (lipsa calificări profesionale, discriminare în ocupare- acces redus la locuri de muncă mai bine plătite) și alocațiile copiilor până la 18 ani
- venituri din activități independente (PFA)
- pensii și alte indemnizații

9.6. Dinamica consumului energetic al consumatorului casnic

Pentru a exista o dinamică pozitivă a consumului energetic, la nivelul comunităților de romi vulnerabile, este nevoie ca membrii acestor comunități să aibă acces la locuri de muncă permanente și să obțină venituri constante pentru a le asigura o viață decentă și confortabilă, astfel încât să poată plăti costurile facturilor pentru utilități/servicii (apă, gaze/lemne de foc, curent electric,ș.a)

Astfel, consumul energetic este dependent de venitul/bugetul familiilor și posibilitatea acestora de a dota și moderniza locuințele cu aparate electrice, electronice și sisteme de încălzire moderne.

Cu cat bugetul unei familii este mai scăzut, consumul energetic costisitor este mai limitat, folosind mijloace și sisteme învechite, riscante și poluante pentru a reduce costurile energetice, veniturile fiind îndreptate cu precădere pentru asigurarea hranei, îmbrăcăminte și încălțăminte. În aceste familii modernizarea și dotarea cu aparate electrice și aparatură electronică (frigider, cuptor electric sau cu gaze, computer) rămân la nivelul de dorințe.

Famiile care au buget constituit din două sau mai multe tipuri de venituri, stabile și permanente alocă o parte din venituri pentru investiții în sisteme de încălzire modernă și aparate electrice și electronice, înregistrând un consum energetic mai ridicat.

9.7. Impactul costului consumului de energie asupra riscului de sărăcie al diferitelor grupuri sociale

Impactul costului la consumul de energie la nivelul grupurilor sociale defavorizate este determinat de o reducere a prețului pe care consumatorul final de energie trebuie să îl plătească; drept urmare, este indicat ca soluțiile identificate pentru diminuarea sărăciei în domeniul energie, să cuprindă mecanisme care să stimuleze, pe

de o parte, mai buna utilizare a energiei, dar și îmbunătățirea posibilităților de plată ale consumatorilor vulnerabili din punct de vedere social.

9.8. Politici sociale de suport a consumatorului vulnerabil

În cazul populației vulnerabile a romilor, politicile publice de suport sunt încorporate în actul normativ H.G. nr. 18/2015, pentru aprobarea Strategiei Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015-2020 și în alte strategii naționale focusate pe incluziunea socială și combaterea sărăciei în randul grupurilor dezavantajate.

Capitolul 10. Politica și cultura consumului social de energie

Andreea Negru

10.1. Propuneri/ direcții de politică pentru creșterea eficienței sociale a energiei

Eficiența energetică este recunoscută ca un instrument de a economisi bani și resurse. În același timp, eficiența energetică contribuie nu doar la economisirea surselor de energie, reducerea gazului de seră și a emisiilor de carbon ci și la crearea de noi locuri de muncă⁶⁵.

Alături de biocombustibili, energia solară și cea eoliană, eficiența energetică a fost considerată la nivel global drept „noul combustibil” astfel că la nivelul Uniunii Europene ⁶⁶ prioritatea implementării unei politici europene privind eficiența energetică a fost ridicată la rang de lege prin Directiva 2012/27/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 privind eficiența energetică, de modificare a Directivelor 2009/125/CE și 2010/30/UE și de abrogare a Directivelor 2004/8/CE și 2006/32/CE („**Directiva privind eficiența energetică**”).

Având în vedere obiectivele impuse României prin Directiva privind eficiența energetică dar și prin alte documente relevante, direcțiile de politică pentru creșterea eficienței sociale a energiei pot fi structurate pe 4 mari paliere:

Eficientizarea energetică a clădirilor private

Concluziile Consiliului European din 10 iunie 2011 privind Planul 2011 pentru eficiență energetică a subliniat faptul că 40 % din consumul final de energie al Uniunii Europene este reprezentat de clădiri, iar pentru a beneficia de posibilitățile de creștere economică și de ocupare a forței de muncă în sectoarele comerțului specializat și construcțiilor, precum și în producția de articole de construcție și în activitățile profesionale precum arhitectura, consultanța și ingineria, statele membre ar trebui să instituie o strategie pe termen lung, post-2020, vizând mobilizarea investițiilor în renovarea clădirilor rezidențiale și comerciale în vederea îmbunătățirii performanței energetice a parcului imobiliar.

O astfel de politică ar trebui să vizeze renovările profunde, eficiente din punct de vedere al costurilor, care să reducă atât volumul de energie furnizat, cât și consumul de energie final al unei clădiri, cu un procent semnificativ în comparație cu nivelurile anterioare renovării, rezultând astfel o performanță energetică foarte mare.

Programul de reabilitare termică a blocurilor de locuințe introdus în România prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.18/2009, cu completările ulterioare

⁶⁵ Într-un studio recent, „Harta 2050: un ghid practic către o Europă prosperă”, Fundația Climatul European confirmă că țintele ambițioase pentru eficientizarea energetică este o pre-condiție pentru o economie europeană cu un nivel scăzut de carbon. Sursa: <http://www.roadmap2050.eu/attachments/files/EnergySavings2020-FullReport.pdf>

⁶⁶ Sursa: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-efficiency>

reprezintă doar un început de inițiativă, dat fiind că ritmul actual în care se desfășoară lucrările de reabilitare termică, pune sub semnul întrebării capacitatea României de a-și onora angajamentele privind creșterea eficienței energetice cu 20% până în 2020.

Autorităților publice trebuie să reprezinte un exemplu de urmat, dar și o sursă de informare și educație în ceea ce privește eficiența socială energetică

România trebuie să implementeze o abordare integrată în ceea ce privește economiile de energie și aprovizionarea cu energie. Astfel de planuri pot genera economii semnificative de energie, în special dacă sunt puse în aplicare prin sistemele de gestionare a energiei care permit organismelor publice vizate să-și gestioneze mai bine propriul consum energetic.

În ceea ce privește achizițiile de produse și servicii, autoritățile publice trebuie să ofere un exemplu și să ia decizii de cumpărare eficiente din punct de vedere energetic.

De asemenea, autoritățile publice trebuie să adopte planuri integrate și durabile în materie de eficiență energetică cu obiective clare care să implice cetățenii în mod activ. Această politică de informare și implicare activă a cetățenilor trebuie să cuprindă atât măsurile propuse, cât și o raportare continuă a progreselor înregistrate în ceea ce privește atingerea obiectivelor stabilite.

Crearea și dezvoltarea unei piețe dedicate produselor și serviciilor de eficientizare energetică

O piață dedicată eficientizării energetice poate constitui un pilon important în implementarea politicilor pentru creșterea eficienței sociale a energiei. Promovarea consumului de produse de iluminat, autovehicule, aparate electrice și electrocasnice, produse pentru construcții eficiente din punct de vedere energetic ar putea constitui platforma unei noi ramuri industriale productive⁶⁷. Pe de altă parte, promovarea serviciilor care oferă soluții pentru îmbunătățirea cantității de energie utilizată sau performanța clădirilor poate constitui fundamentul unei noi industrii a serviciilor. De exemplu, programul privind creșterea performanței energetice a blocurilor de locuințe introdus în România prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 18/2009 a crescut piața produselor și serviciilor în construcții (în februarie 2015⁶⁸ se estima că reabilitarea termică a numai 3% din clădirile publice pe an calendaristic ar duce la creșterea pieței de polistiren expandat cu 10%).

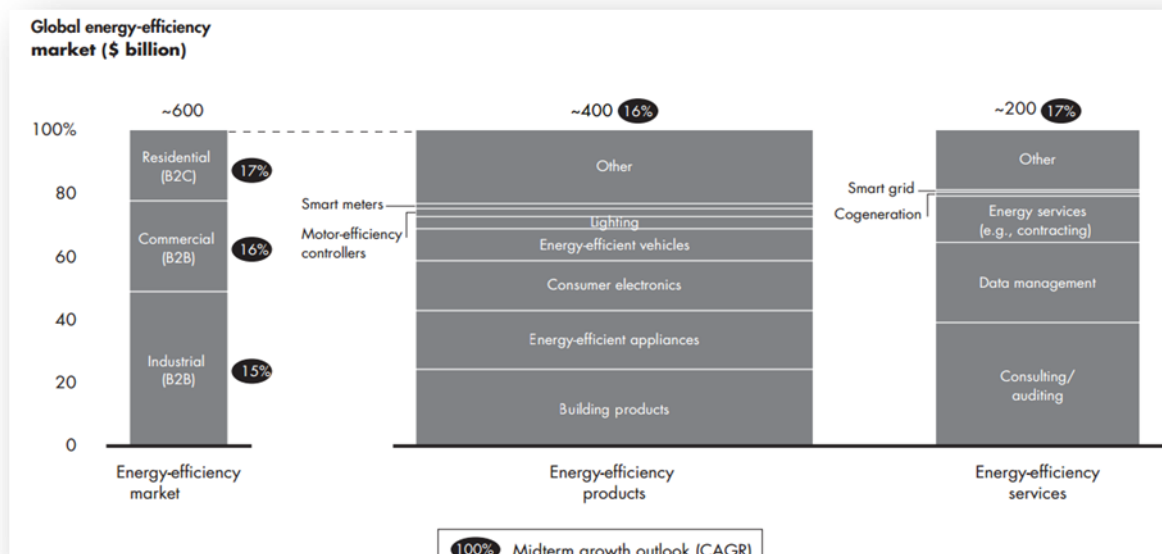
Nivelul embrionic, aproape inexistent al unei astfel de piețe în România este diametral diferit de nivelul altor state, cum sunt SUA. Graficul de mai jos arată situația unei ramuri de industrie specializată pe promovarea și creșterea eficienței sociale a energiei din SUA la nivelul anului 2012⁶⁹:

⁶⁷ Sursa: http://www.eib.org/epcc/ee/documents/ro_factsheet_energy_efficiency_ro_2013.pdf

⁶⁸ Sursa: <http://www.arenaconstruct.ro/sub-10-din-vanzarile-de-polistiren-expandat-sunt-pentru-reabilitarea-blocurilor/>

⁶⁹ „Susținerea activității de eficientizare energetică”, un studiu realizat de către Arnaud Leroi, Kim Petrick și Bruce Stephenson - http://www.bain.com/Images/BAIN_BRIEF_Helping_business_become_more_energy_efficient.pdf

Figura 1: Piața produselor și serviciilor pentru eficiență energetică

Promovarea dezvoltării și utilizării de combustibili alternativi

Sursele regenerabile de energie (energia eoliană, energia solară, energia hidroelectrică, energia oceanelor, energia geotermală, biomasa și biocombustibilii) sunt alternative la combustibilii fosili care contribuie la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, la diversificarea ofertei de energie și la reducerea dependenței de piețele volatile și lipsite de fiabilitate ale combustibililor fosili, în special de petrol și gaze. Uniunea Europeană este lider în domeniul tehnologiilor de producere a energiei din surse regenerabile. Aceasta deține 40% din brevetele în domeniul energiei din surse regenerabile la nivel mondial, iar în 2012 aproape jumătate (44%) din capacitatea mondială de producere a electricității din surse regenerabile (cu excepția energiei hidroelectrice) se afla pe teritoriul Uniunii Europene⁷⁰. Aproximativ 1,2 milioane de persoane lucrează în prezent în industria energiei din surse regenerabile în Uniunea Europeană⁷¹.

ANUL	ȚITEI milioane tone	GAZE NATURALE miliarde m ³
2011	60	134
2012	56	127
2013	52	120
2014	48	114
2015	45	107
2016	41	101
2017	38	95
2018	34	89
2019	31	83
2020	28	77
Premise avute în vedere în cadru estimării	Din cauza epuizării zăcămintelor, producția de țitei poate înregistra scăderi anuale de 2 - 4%. Gradul de înlocuire a rezervelor exploatare nu va depăși 15 - 20%	Din cauza epuizării zăcămintelor, producția de gaze poate înregistra scăderi anuale de 2 - 5%. Gradul de înlocuire a rezervelor exploatare nu va depăși 15 - 30%

⁷⁰ Sursa: <http://indesen.ats.com.ro/resurse/strategia.pdf>

⁷¹ Fișa tehnică a Uniunii Europene. Sursa:
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.7.4.html

Este cunoscut faptul că rezervele naționale de țiței și gaze naturale din România până în anul 2020 vor scădea în mod dramatic spre un minim necesar.

Pe acest fundal, crearea unui cadru legislativ care să încurajeze producția și utilizarea de combustibili alternativi reprezintă nu doar o politică de eficientizare energetică cât o necesitate.

Figura 2: Rezervele naționale de țiței și gaze naturale din România până în anul 2020

ANUL	ȚIȚEI milioane tone	GAZE NATURALE miliarde m ³
2011	60	134
2012	56	127
2013	52	120
2014	48	114
2015	45	107
2016	41	101
2017	38	95
2018	34	89
2019	31	83
2020	28	77
Premise avute în vedere în cadru estimării	Din cauza epuizării zăcămintelor, producția de țiței poate înregistra scăderi anuale de 2 - 4%. Gradul de înlocuire a rezervelor exploatare nu va depăși 15 - 20%	Din cauza epuizării zăcămintelor, producția de gaze poate înregistra scăderi anuale de 2 - 5%. Gradul de înlocuire a rezervelor exploatare nu va depăși 15 - 30%

Aceasta cu atât mai mult cu cât potențialul național al surselor regenerabile din România este semnificativ, astfel cum se arată în figura de mai jos:

Figura 3: Potențialul național al surselor regenerabile din România

De menționat că în perioada 23 decembrie 2009 – 30 iunie 2014, Guvernul României a implementat o schemă de ajutor de stat prin care se ofereau subvenții, printre altele, și pentru producția de biomasă. Schema de ajutor

de stat denumită „Stimularea dezvoltării regionale prin investiții în agricultură și procesării de produse forestiere în scopul obținerii de produse ne-agricole” a fost autorizat de Comisia Europeană. Nivelul maxim al subvențiilor acordate în baza acestei scheme de ajutor de stat era de 50%, respectiv 20% din valoarea investiției, dar nu mai mult de 3 milioane EUR per proiect.

Sursa de energie regenerabilă	Potențialul energetic anual	Echivalent economic energie (mii tep)	Aplicație
Energie solară			
- termică	60x10 ⁶ GJ	1433,0	Energie termică
- fotovoltaic	1200 GWh	103,2	Energie electrică
Energie eoliană	23000 GWh	1978,0	Energie electrică
Energie hidroelectrică din care:	40000 GWh	3440,0	Energie electrică
- sub 10 MW	6000 GWh	516,0	
Biomasă și biogaz	318x10 ⁶ GJ	7597,0	Energie termică
Energie geotermală	7x10 ⁶ GJ	167,0	Energie termică

Această schemă de ajutor de stat, precum și altele asemenea trebuie continuate în România. Aceasta deoarece, pentru a avea succes în implementarea măsurilor de încurajare a producției de combustibili alternativ, este necesar un ajutor financiar materializat în subvenții, reduceri de taxe, ajutoare de la firmele private antrenate în realizarea acestor planuri dar și împrumuturi în condiții avantajoase de la bănci. Ajutoarele financiare care vor fi propuse pentru susținerea acestui sector se vor acorda prin lege, cu respectarea condițiilor legale privind ajutorul de stat.

Industriei trebuie să i se creeze un cadru propice de implementare a eficienței energetice. Instrumente financiare adecvate și aliniate obiectivelor propuse pot conduce la implicarea activă a industriei în atingerea Țintelor naționale privind eficiența energetică

Industria este, la momentul actual, principalul factor poluant la scară mondială. Industria folosește o cantitate mare de energie pentru a alimenta o gamă diversă de procese de fabricație și de extracție a resurselor. Multe procese industriale necesită cantități mari de energie electrică și termică mecanică, dintre care cele mai multe sunt gazul natural și combustibili petrolieri. În plus, unele industrii generează combustibil din deșeuri care pot fi utilizate pentru a furniza energie suplimentară. Totodată, diverse industrii generează abur și energie electrică pentru o utilizare ulterioară⁷².

Campanii de informare, acorduri voluntare pe termen lung în diferite sectoare ale industriei prelucrătoare, audituri energetice și gestionarea eficientă a energiei pot conduce la îmbunătățirea eficienței energetice.

În acest sens, România trebuie să introducă instrumente care să convingă industria să se implice în mod activ în procesul de eficientizare energetică. Aceste instrumente trebuie nu doar să convingă industria că este nevoie de o schimbare în modul actual de lucru dar trebuie și să impulsioneze cercetarea și dezvoltarea în domeniul eficienței energetice.

În concluzie, dezvoltarea eficienței sociale energetice se realizează în timp și sub stricta supraveghere a statului, prin elaborarea unei strategii sectoriale, transpunerea acesteia în practică în mod progresiv și controlat. Doar într-un asemenea mod pot fi implementate cu succes politicile în domeniu.

10.2. Conceptul de cultură energetică și strategii de promovare a culturii energiei

Conceptul de cultură energetică

Conceptul de cultură energetică se referă la informarea și conștientizarea populației cu privire la eficientizarea și conservarea energiei în scopul reducerii poluării, efectului de seră și creșterii nivelului de trai⁷³. Vizează promovarea eficienței

⁷² Studiul "Poluarea mediului înconjurător", Anghelina Stancu și Livia Vasilescu. Sursa: http://www.ecos-magazine.com/uploads/1/2/2/0/122036/poluarea_mediului_inconjurator.pdf

⁷³ Sursa: <http://www.bef-de.org/fileadmin/files/Publications/Energy/intense-report-6.1.pdf>

energetice, contribuie la reducerea impactului negativ asupra mediului, cât și la creșterea securității în alimentare, diminuând gradul de dependență față de importurile energetice. Astfel că educarea și creșterea conștientizării populației cu privire la salvarea și eficientizarea energiei reprezintă primul pas spre combaterea poluării⁷⁴.

Este un fapt general cunoscut că energia este indispensabilă vieții pe Pământ și că aceasta există pretutindeni, fiind promotor pentru numeroase fenomene ca și mișcare, lumină, sunet, căldură etc. Există mai multe forme de energie, dar aproape întreaga energie de pe Pământ provine direct sau indirect de la Soare. Spre deosebire de sursele de energie artificiale, obținute de om prin transformarea unei forme de energie în altă formă de energie (exemple: motoare, centrale termice, centrale eoliene etc.), sursele de energie primară sunt sursele de energie existente în natură și care pot fi folosite în mod direct.

Una dintre problemele principale, de a cărei soluționare depinde dezvoltarea civilizației noastre, problema care a revenit pe primul plan al preocupărilor oamenilor de știință, este asigurarea cu energia necesară dezvoltării activităților de bază prin introducerea progresivă a surselor alternative de energie care nu sunt poluante.

Strategii de promovare a culturii energiei

În prezent, în toate țările dezvoltate, o abordare corectă privind utilizarea eficientă a energiei s-a dovedit vitală pentru asigurarea profitabilității și a competitivității industriei, comerțului și altor sectoare de activitate. Experiența acumulată până în prezent a demonstrat că, pentru a atinge un nivel ridicat al eficienței energetice, fiecare stat trebuie să utilizeze cele mai noi tehnologii și să exploateze la limită potențialul uman de care dispune⁷⁵.

În acest sens, este elocvent exemplul Marii Britanii, țară care începând cu anul 1980 a fost una dintre primele țări care a pornit, a dezvoltat și a utilizat pe scară largă o metodă naturală, corectă și eficientă de creștere a eficienței energetice care funcționează în mod treptat, pas cu pas. Rezultatul amplelor eforturi colective a constat într-o abordare pragmatică, coordonată, validată prin aplicarea ei în practică și care a constituit răspunsul societății la o provocare globală de natură economică⁷⁶.

Obiectivul general al strategiei sectorului energetic trebui să îl constituie satisfacerea necesarului de energie atât în prezent, cât și pe termen mediu și lung, la un preț cât mai scăzut, adecvat unei economii moderne de piață și unui standard de viață civilizat, în condiții de calitate, siguranță în alimentare, cu respectarea principiilor dezvoltării durabile.

Strategiile care pot fi avute în vedere pentru promovarea culturii energetice sunt:

- a. construcția de noi instalații de cogenerare de înaltă eficiență;

⁷⁴ Strategia Națională a României privind Schimbările Climatice 2013 – 2020. Sursa: http://www.mmediu.ro/beta/wp-content/uploads/2012/10/2012-10-05-Strategia_NR-SC.pdf

⁷⁵ Studiul “Orientări privind securitatea energetică a României” de prof. univ. dr. Silviu Neguț, - coordinator, prof. univ. dr. Aureliu Leca, Cercetător științific Mariana Papatulică, lector univ. dr. Liviu Bogdan Vlad, lector univ. dr. Marius Cristian Neacșu. Sursa: http://beta.ier.ro/documente/spos2008_ro/Studiul_2_-_Securitatea_energetica_RO.pdf

⁷⁶ Studiul “Evaluarea eficienței energetice”, Cristian Răducanu și Roxna Pătrașcu. Sursa: http://dpue.energ.pub.ro/files/carte/ef_energ.pdf

- b. reabilitarea, modernizarea sau înlocuirea instalațiilor existente, pentru creșterea eficienței și reducerea impactului asupra mediului;
- c. promovarea standardelor europene privind nivele minime de eficiență energetică în industrie, transporturi, construcții, agricultură, servicii și în sectorul rezidențial;
- d. susținerea programelor de eficiență energetică prin identificarea de noi fonduri de investiții și înființarea autorității române de conservare a energie și eficienței energetice;
- e. îmbunătățirea eficienței energetice prin susținerea finanțării din fonduri comunitare;
- f. stimularea funcționării societăților de servicii de eficientizare energetică;
- g. analizarea oportunității acordării de stimulente fiscale și financiare pentru realizarea proiectelor de creștere a eficienței energetice;
- h. recuperarea întârzierilor în aplicarea legislației europene în domeniul eficienței energetice pentru clădiri;
- i. realizarea unui program național de educare a populației pentru economisirea energiei și utilizarea locală a unor resurse energetice regenerabile;
- j. completarea cadrului legislativ necesar dezvoltării pieței concurențiale de servicii energetice;
- k. promovarea tranzacționării certificatelor albe pentru stimularea investițiilor în creșterea eficienței energetice, în conformitate cu practicile europene.

Detaliem în cele ce urmează cele mai importante din strategiile de promovare a eficienței sociale energetice.

Promovarea culturii energetice în legătură cu construcția și reabilitarea clădirilor

Modul de poziționare a unei clădiri în mediul său înconjurător joacă un rol important în optimizarea temperaturii și accesului la lumina naturală. De exemplu: copacii, mediul înconjurător și dealurile pot oferi umbră și bloca vântul. Designul clădirii, ferestrele poziționate eficient energetic, ușile bine sigilate, izolarea termică suplimentară a pereților și fundațiile pot reduce pierderile de căldură cu 25 până la 50 de procente.

Acoperișurile negre pot deveni până la 39 ° C mai fierbinți decât suprafețele albe, iar sistemele avansate de încălzire și răcire electronice pot modera consumul de energie și îmbunătăți confortul oamenilor din clădire.

Promovarea eficienței energetice în cazul clădirilor, fie ele private sau publice constau în⁷⁷:

⁷⁷ Studiul "Considerații privind reabilitarea termică a clădirilor" de Maricica Vasilache. Sursa: https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=0CDgQFjAEahUKEwjJj_jL_4DHAhUGuBQKHd_8DWo&url=http%3A%2F%2Fwww.ce.tuiasi.ro%2F~ddcc%2FVasilache.doc&ei=_R65VYmdGIbwUt_5t9AG&usg=AFQjCNGFP7LWDZ_Z_ls1mn7zJsluX5Wq2g

- a. reabilitarea anvelopei prin măsuri de reabilitare termică a clădirilor,
- b. acordarea de sprijin financiar pentru proprietarii cu posibilități financiare reduse în vederea realizării lucrărilor de reabilitare;
- c. eficientizarea instalațiilor termice existente;
- d. eficientizarea instalațiilor de iluminat, utilizarea lămpilor cu consum redus;
- e. introducerea obligativității aplicării prevederilor Directivei privind eficiența energetică și a standardelor europene de eficiență pentru clădiri noi;
- f. continuarea contorizării energiei termice la consumatorii finali;
- g. realizarea unui program național de educare energetică a populației, în școli și mass-media pentru economisirea energiei, protecția mediului și utilizarea locală a unor resurse energetice regenerabile.

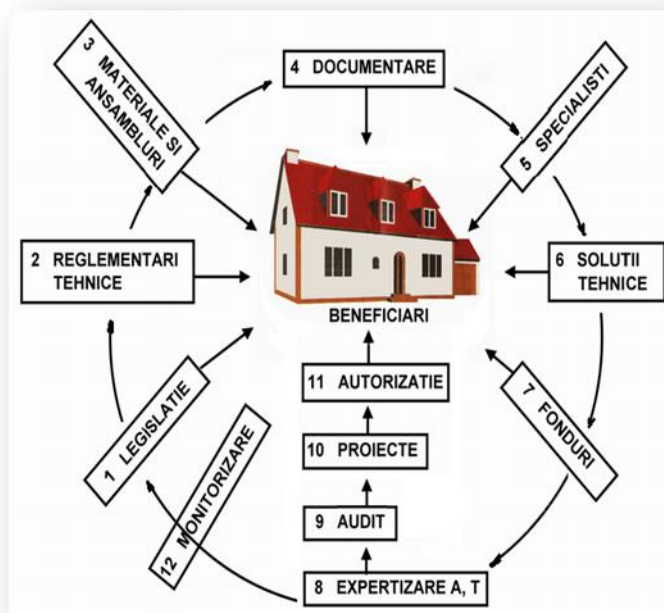

Fig. 4: Foaie de parcurs pentru reabilitarea termică a fondului construit existent

Promovarea culturii energetice în legătură cu modul de utilizare a mijloacelor de transport

Poluarea aerului realizată de autovehicule prezintă două mari particularități: în primul rând eliminarea se face foarte aproape de sol, fapt care duce la realizarea unor concentrații ridicate la înălțimi foarte mici, chiar pentru gazele cu densitate mică și capacitate mare de difuziune în atmosferă. În al doilea rând emisiile se fac pe întreaga suprafață a perimetrului unei localități, diferențele de concentrații depinzând de intensitatea traficului și posibilitățile de ventilație a străzii.

În scopul obținerii eficienței sociale energetice, s-au conturat în țările mai dezvoltate mai multe modalități de a spori eficiența energetică a autovehiculelor în vederea diminuării efectelor negative ale gazelor de eșapament. De exemplu utilizarea aerodinamică îmbunătățită, reducerea greutateii autovehiculului, anvelopele avansate pot crește eficiența consumului de combustibil. Economia de combustibil poate fi îmbunătățită cu până la 3,3% prin păstrarea pneurilor umflate la presiunea corectă.

Tot în sectorul transportului, pot fi imaginate alte măsuri specifice de eficientizare a culturii energetice, cum ar fi:

- a. reducerea consumului de energie prin proiecte de modernizare a transportului feroviar de călători și marfă;
- b. creșterea calității transportului în comun în vederea utilizării acestuia în detrimentul transportului cu mașini particulare;
- c. extinderea transportului în comun prin introducerea de noi trasee;
- d. eficientizarea traficului și parcarilor;
- e. mijloace de transport în comun pentru salariați asigurate de către societățile economice beneficiare;
- f. o mai mare dezvoltare a mijloacelor de transport pe cale de rulare în cadrul transportului urban (tramvaie, troleibuze);
- g. mărirea eficienței energetice a vehiculelor prin stabilirea de criterii minime de eficiență;
- h. introducerea de normative care să susțină vehiculele cele mai eficiente și nepoluante;
- i. utilizarea combustibililor gazoși și a biocarburanților în transporturi.

Promovarea culturii energetice în legătură cu modul în care se desfășoară activitățile casnice

Activitățile "casnice" reprezintă o sursă importantă de poluare. Totodată, implementarea unei educații sociale privind eficiența energetică la nivelul populației poate constitui un factor determinant pentru atingerea obiectivelor în eficiență energetică pe care și le propune România.

Energia solară, eoliană și cea geotermală pot răspunde nevoilor energetice ale locuitorilor, dar nu sunt suficiente. Ele trebuie completate cu un comportament responsabil al oamenilor – mai econom și eficient.

O populație care cunoaște și trăiește cultura energetică este o populație care contribuie la încetinirea schimbărilor climatice. Chiar și cele mai mici modificări ale obiceiurilor populației se pot cumula pentru a reduce semnificativ emisiile de dioxid de carbon.

Consumul de energie scade cu cel puțin 25% doar achiziționând aparate cu consum redus de energie. Iar noua generație de electrocasnice, cu consum redus de energie, coboară rata consumului cu până la 50%⁷⁸.

În primul rând, lipsa unei culturi energetice se datorează faptului că nivelul de informație care ajunge la consumatori este adesea slab cu privire la noile produse eficiente energetic. Un exemplu elocvent în acest sens se referă la economia de energie care poate fi realizată prin înlocuirea becurilor incandescente cu mai multe alternative moderne. Atunci când achiziționează becuri, mulți consumatori optează pentru becurile incandescente ieftine și nu iau în considerare costurile mai mari la energie și durata de viață mai mică în comparație becurile LED. Deși aceste alternative eficiente energetic au un cost mai mare, durata mai mare de viață și

⁷⁸ Sursa: <http://www.ecomagazin.ro/sfaturi-usor-de-implementat-pentru-reducerea-consumului-de-energie/>

consumul redus de energie poate salva în buzunarele consumatorilor o sumă considerabilă de bani.

Dintre strategiile de promovare a culturii energetice la nivelul populației putem aminti:

- a. realizarea unui program național de educare energetică a populației, în școli și mass-media pentru economisirea energiei, protecția mediului și utilizarea locală a unor resurse energetice regenerabile;
- b. introducerea de programe pe bază de voluntariat pentru copii (de tipul cercetașilor) cu obiective clare privind dispersarea culturii energetice;
- c. organizarea de concursuri și / sau schimburi de experiență cu țări mai dezvoltate în cultura energetică;
- d. introducerea de taxe de energie sau de carbon pentru a motiva utilizatorii de energie să reducă consumul (de exemplu, statul California are o politică pentru taxa de energie prin care fiecare consumator primește o alocație de energie de bază care poartă o taxă redusă iar taxa crește direct proporțional cu creșterea consumului de energie).

Beneficiile economice ale eficienței energetice

Există beneficii economice semnificative asociate atingerii țintei de reducere cu 20% a utilizării de energie primară. Investițiile în eficiență energetică pot stimula creșterea economică prin crearea unei game largi de oportunități de afaceri și locuri de muncă, precum cele de mai jos.

Punerea în aplicare a măsurilor eficiență energetică reprezintă de obicei o activitate cu utilizarea intensivă a forței de muncă la nivel local, care nu poate fi relocalizată sau subcontractată cu ușurință. Investițiile vor crea cerere pentru o serie de aptitudini, precum și pentru dezvoltarea de competențe privind punerea în aplicare a noilor tehnologii. Această cerere de activități eficiență energetică necesită o contribuție sporită a sectorului construcțiilor, care, la rândul său, poate genera cerere pentru activități intermediare la nivelul întregii economii, crescând astfel cererea de forță de muncă.

Se poate anticipa că investițiile în eficiență energetică, în general, și investițiile în reabilitare, în special, vor aduce venituri publice printr-o serie de canale pe termen scurt (de exemplu, taxă pe valoare adăugată aplicată bunurilor, impozit pe profit, impozite pe proprietate, impozite pe venit, contribuții sociale și costurile evitate ale șomajului), acestea trebuind să compenseze scăderea veniturilor din impozitarea consumului de energie pe termen mediu și lung.

10.3. Consum eficient de energie, sursă a scăderii sărăciei

Sărăcia energetică

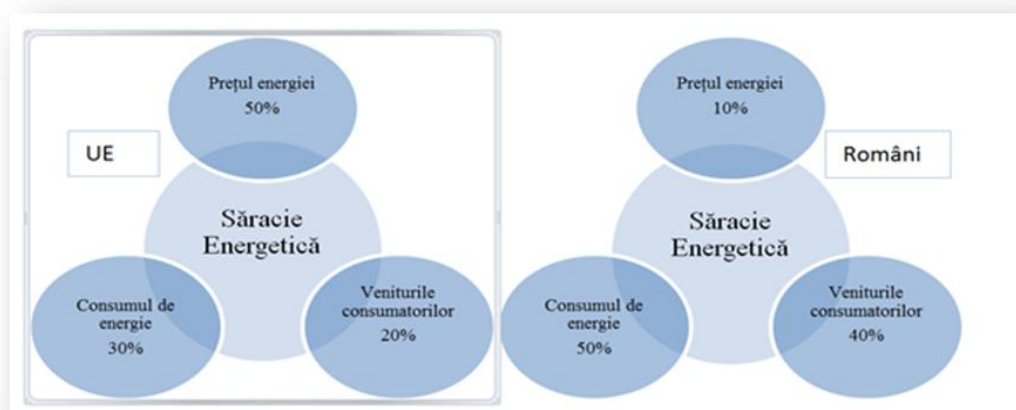
Sărăcia energetică, concept cvasinecunoscut până relativ recent, chiar cu definiții vehiculate diferit, este tot mai des invocată și a devenit un subiect permanent la nivelul multor țări. Chiar dacă acest concept ia în considerare cu preponderență

sărăcia consumatorului rezidențial, afectează deopotrivă și consumatorul non-casnic. Combaterea sărăciei energetice are un caracter sinergic, eficiența energetică, veniturile consumatorilor, tehnologii noi, prețul energiei și disponibilitatea acesteia, fiind cele mai importante⁷⁹.

Sărăcia energetică a consumatorului rezidențial poate fi definită ca fiind dificultatea sau incapacitatea de a menține condiții adecvate de temperatură în interiorul locuinței, precum și de a dispune de alte servicii energetice esențiale la un preț rezonabil. Având în vedere dificultățile cu care se pot confrunta persoanele cu venituri reduse, trebuie să stabilească măsuri de eficientizare a consumului de energie la consumatori, reducerea prețului gazelor la consumatorii finali și sprijinul financiar al clienților.

Situația de sărăcie energetică rezultă din combinarea a trei factori principali: nivelul scăzut al veniturilor, consumul (eficiența) de energie și prețul energiei:

Figura 5: Analiza comparativă a situației de sărăcie energetică la nivelul Uniunii Europene și a României

Sărăcia energetică rezultă, în principal și dintr-o combinație de venituri mici și condiții generale de sărăcie, locuințe ineficiente și un sistem de înregistrare a drepturilor de proprietate care nu încurajează eficiența energetică. Prin urmare, aceasta poate fi cel mai bine contracarată printr-o combinație de măsuri, dintre care îmbunătățirea eficienței energetice reprezintă cea mai bună soluție pe termen lung. În cazul în care este necesară protejarea clienților vulnerabili prin politici sociale care intră în sfera de competență a autorităților la nivel național, regional sau local, această protecție ar trebui furnizată, de preferință, prin sistemul general de protecție socială. În cazul în care protecția este furnizată prin intermediul pieței energiei prin mijloace precum „tariful de solidaritate” sau o reducere la facturile de energie, este important ca un astfel de sistem să fie bine orientat, astfel încât să se limiteze costurile globale și

⁷⁹ Studiu „Strategia energetică pentru români: Strategia Energetică trebuie astfel concepută încât să diminueze sărăcia energetică”, de Dumitru Chisalita. Sursa: <http://www.contributors.ro/politica-doctrine/strategiaenergeticapentruromani-strategia-energetica-trebuie-astfel-conceputa-incat-sa-diminueze-saracia-energetica/>

costurile suplimentare rezultate pentru clienții care nu beneficiază de sistemul respectiv⁸⁰.

Îmbunătățirile eficienței energetice au potențialul de a genera beneficii la toate nivelurile economiei și societății:

- a. la nivel individual (persoane, gospodării și întreprinderi), eficiența energetică se traduce (i) în impact asupra sănătății și confortului individual, (ii) în prețuri accesibile și acces la energie, (iii) în venituri disponibile mai mari;
- b. la nivel sectorial (pe sector economic, precum sectoarele transporturilor, rezidențial, industrial), eficiența energetică se traduce (i) în productivitate și competitivitate industrială, (ii) beneficii pentru furnizorul de energie/infrastructura energetică, (iii) creșterea valorii activelor;
- c. la nivel național (inclusiv beneficii macroeconomice și beneficii pentru bugetele naționale), eficiența energetică se traduce (i) în crearea de locuri de muncă, (ii) cheltuieli publice mai scăzute pentru energie, (iii) în securitate energetică, (iv) în efecte macroeconomice
- d. la nivel internațional (reflectând bunul public internațional reprezentat de aceste beneficii), eficiența energetică se traduce (i) în emisii reduse de gaze cu efect de seră, (ii) în moderarea prețurilor energiei, (iii) în o mai bună gestionare a resurselor naturale.

Contribuția (programe de informare, conștientizare, educare) instituțiilor publice, școală, sănătate, administrația publică, mass-media, cercetare, la dezvoltarea unei culturi eficienței consumului de energie

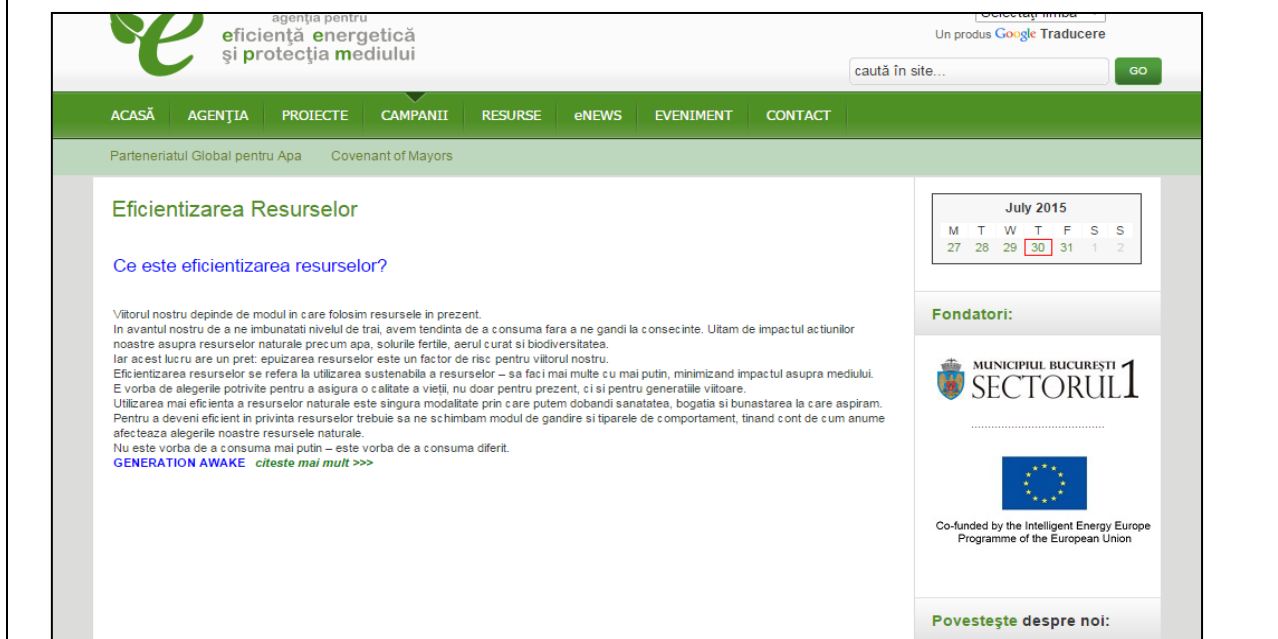
În ultimii 20 de ani, Europa a înțeles că trăiește peste posibilitățile sale reale și că modul nostru de viață pune planeta la încercare. Consumăm tot mai mult din resursele naturale și punem în pericol sistemele de mediu (apa, solul și aerul). Aceasta nu poate continua la nesfârșit, cu atât mai mult cu cât populația lumii continuă să crească. Doar prin programe de informare, conștientizare, educare se poate schimba comportamentul populației. Doar prin informare corectă, poate fi populația motivată să lupte pentru resurse naturale din ce în ce mai reduse⁸¹.

Este necesară o schimbare fundamentală și dramatică a modului curent în care se consumă resursele naturale. Pentru a ajunge la un consum rațional, trebuie schimbat stilul ne-rațional de consum. Un studiu⁸² elaborat în 2012 de către Departamentul de Energie și Schimbare climaterică din Marea Britanie a identificat

⁸⁰ Fișă informativă - Uniunea energetică. Sursa: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4485_ro.htm

⁸¹ Sursa: <http://protectio.org/educarea-si-informarea-privind-consumul-durabil/>

⁸² „Strategii în eficiența energetică: Oportunitatea eficienței energetice în UK” – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/65602/6927-energy-efficiency-strategy--the-energy-efficiency.pdf

trei principale instrumente pentru implementarea efectivă a politicilor naționale sociale pentru creșterea eficienței sociale a energiei și anume:

- popularizarea informațiilor relevante într-o manieră care să contracareze inerția consumatorilor în obiceiurile actuale și rezistența la schimbare,
- dezvoltarea unei industrii a investițiilor în eficiență energetică,
- alinierea instrumentelor financiare la nevoile specifice pieței dedicate eficientizării sociale a energiei.

Prioritatea este evidentă și cade asupra informării corecte a populației. Identificarea unor instrumente de comunicare eficiente poate constitui un factor important în succesul implementării politicilor de eficiență socială a energiei.

Până în prezent, la nivel național, comunicarea către populație a lipsit sau a avut un impact minor. România ar trebui să ia exemplul altor state care atrage populația în efortul de a economisi energie.

Prezentăm mai jos un studiu de caz comparativ între modul de prezentare al politicii de eficiență energetică al Agenției de Eficiență Energetică și Protecția Mediului din România și cea a autorităților din SUA:

⁸³ Sursa: http://www.managenergy.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=93&Itemid=55#.VblE-_ntmko

VS

Campanie realizată de autoritățile din California, USA care se traduce prin „Economisește energie și economisești pentru vacanța ta. Economisind energie economisești bani”

În concluzie, programele de informare, conștientizare, educare derulate la nivel de instituții publice, școală, sănătate, administrația publică, mass-media, cercetare, trebuie să fie considerate la fel de importante ca și măsurile propuse în sine. În caz contrar, pasivismul populației va goli de substanță chiar și cele mai ambițioase sau pertinente măsuri de eficientizare energetică.